

AmbEDK

Platforma ambasádorov a ambasádoriek
európskej demokratickej kultúry

SPRIEVODCA EUROVOĽBAMI

PRÍRUČKA PRE STREDNÉ ŠKOLY

KÁLMÁN PETŐCZ

Sprievodca je jedným z výstupov projektu financovaného z OP EVS, č. 314011L895
– Platforma ambasádorov a ambasádoriek európskej demokratickej kultúry

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky fond
regionálneho rozvoja

10.3.2019

Sprievodca eurovoľbami

Projekt Platforma ambasádorov a
ambasádoriek európskej
democratickej kultúry, podporený z
Európskeho sociálneho fondu cez
OP Efektívna verejná správa.

Pracovný dokument. Text neprešiel jazykovou
úpravou.

PhDr. Kálmán Petőcz, PhD.

ACADEMIA ISTROPOLITANA NOVA, HELSINSKÝ VÝBOR PRE
ĽUDSKÉ PRÁVA NA SLOVENSKU

Obsah

1. ÚVOD	3
2. VOĽBY A VOLEBNÉ PRÁVO	4
2.1. CHARAKTER VOLEBNÉHO PRÁVA	5
2.1.1. Všeobecnosť volebného práva	5
2.1.2. Rovnosť a priamosť volebného práva	8
2.1.3. Tajnosť hlasovania	9
2.2. FÉROVOSŤ VOLIEB	10
2.2.1. Väčšinový volebný systém	10
2.2.2. Systém pomerného zastúpenia	14
2.2.3. Volebný prah (volebné kvórum)	16
2.3. VOLEBNÁ KAMPAŇ	17
3. VOĽBY ZA SOCIALIZMU	19
4. ZÁKLADNÉ PRINCÍPY LIBERÁLNEJ DEMOKRACIE	21
4.1. PREČO NAZÝVAME MODERNÚ DEMOKRACIU LIBERÁLNOU?	21
4.2. PLURALIZMUS	24
4.3. DEMOKRACIA A ZODPOVEDNOSŤ. VZDELÁVANIE K DEMOKRACII A ĽUDSKÝM PRÁVAM.	27
4.4. ZASTUPITELSKÁ DEMOKRACIA VS PRIAMA DEMOKRACIA.	29
4.5. REPREZENTATÍVNE VLÁDNUTIE, DEĽBA A KONTROLA MOCI	33
4.6. PRINCÍPY PRÁVNEHO ŠTÁTU	38
4.7. VLÁDA VÄČŠINY VS REŠPEKTOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁUJMOV MENŠÍN	41
4.8. VÝZNAM VOLIEB V LIBERÁLNEJ DEMOKRACII	43
5. VOĽBY DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU	44
5.1. POROVNANIE JEDNOTLIVÝCH MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ	45
5.1.1. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov	45
5.1.2. Parlamentné zhromaždenie Rady Európy	46
5.1.3. Európsky parlament	48
5.2. VÝVOJ POSTAVENIA A PRÁVOMOCÍ EURÓPSKEHO PARLAMENTU	49
5.3. CHARAKTER EURÓPSKEHO PARLAMENTU	53
5.4. VÝZNAM VOLIEB DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU	54
5.5. EURÓPSKE STRANY A POLITICKÉ FRAKCIE V EP. ZÁKLADNÝ OPIS	55
5.6. CHARAKTERISTIKA EURÓPSKÝCH STRÁN.	62
Diagram č. 1. Kruhovú politické spektrum. Systémové a nesystémové strany.	64
5.6.1 Systémové, proeurópske strany	67
5.6.2. Protisystémové“ strany	73
5.7. VÝVOJ NA EURÓPSKEJ POLITICKEJ SCÉNE PRED EUROVOLBAMI 2019: ČO SÚ HLAVNÉ OTÁZKY EUROVOLIEB?	76
6. PRÍLOHY	83
A. ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O VOĽBÁCH DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU V SR	83
B. VZORY HLASOVACÍCH LÍSTKOV PRI RÔZNYCH TYPOCH VOLEBNÝCH SYSTÉMOV	89
1. Hlasovací lístok v Slovenskej republike.	89
2. Hlasovací lístok v Portugalsku.	90
3. Hlasovací lístok v Slovinsku.	91
4. Hlasovací lístok v Severnom Írsku.	92
5. Hlasovací lístok v Luxembursku.	93
6. Hlasovací lístok vo Fínsku.	94

1. Úvod

Táto príručka má za úlohu poskytnúť metodický návod pre prípravu na simulované voľby do Európskeho parlamentu, konané v rámci projektu Platforma ambasádorov a ambasádoriek európskej demokratickej kultúry (AmbEDK) na približne šesťdesiatich stredných školách na Slovensku v máji 2019.

Príručku je zároveň možné použiť ako pomocný metodický materiál pri príprave aj na nasledujúce eurovoľby, respektíve akékoľvek voľby. Je využiteľná aj na hodinách občianskej náuky pri oboznamovaní sa so zásadami volebného práva ako jedného z kľúčových občianskych a politických práv a pri oboznamovaní sa s jednotlivými typmi volebných systémov a ich vzťahu k politickým systémom všeobecne, osobitne vo vzťahu k politickému systému modernej (liberálnej) demokracie.

Projekt realizujú spoločne Academia Istropolitana Nova a Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku a úzko nadväzuje na projekt EPAS (European Parliament Ambassador Schools - Ambasádorské školy Európskeho parlamentu), ktorý tiež prebieha v réžii uvedených dvoch mimovládnych organizácií, pod gestorstvom Kancelárie Európskeho parlamentu na Slovensku. Materiál je však možné tvorivo využiť na spoločenskovednom vzdelávaní všetkých stredných škôl.

Aby sme sa mohli zodpovedne pripraviť na simulované voľby, musíme si najprv ozrejmiť niekoľko zásadných vecí. Povieme si niečo o voľbách všeobecne a ich význame v živote demokratickej spoločnosti. Povieme si niečo o tom, čo vlastne moderná demokracia je, aké sú jej základné znaky a v čom sa odlišujú demokratické a slobodné voľby od volieb, ktoré sme zažili pred rokom 1990.

Ak chceme voliť do Európskeho parlamentu, musíme mať základné informácie aj o Európskej únii ako takej. Európsky parlament je totiž jedným z jej hlavných orgánov. Naznačíme krátku históriu Európskeho parlamentu a vývoj jeho postavenia a právomocí. Tie sa oproti stavu pred 30 rokmi značne rozšírili. Ukážeme si spôsob práce poslancov a poslankýň EP.

Napokon si povíme, prečo je podnetné, zaujímavé a užitočné pri simulovaných eurovoľbách voliť celoeurópske strany pôsobiace v Európskom parlamente.

Ukážeme, že tým sa lepšie pripravíme na skutočné eurovoľby. V nich ide naozaj o budúcnosť celej Európy. Európa, Európska únia však čelí pred voľbami veľkým výzvam. Európska populácia žije najlepšie časy v doterajšej histórii. Napriek tomu rôzne populistické, extrémistické a nacionalistické hnutia silne útočia na základné princípy demokracie, právneho štátu a ľudskoprávnej filozofie. Budúcnosť Európy je v rukách mladých ľudí. Tí doteraz nechodili voliť. Je najvyšší čas tento (zlo)zvyk prekonať. Nikto iný nemôže Európu a jej hodnoty zachrániť.

2. Voľby a volebné právo

Volebné právo je jedným zo základných *občianskych a politických práv* človeka. Je hlavným nástrojom *účasti (participácie) ľudí na správe vecí verejných*, teda pri spravovaní svojho štátu, svojho regiónu, svojej obce, svojej komunity.

Volebné právo je *aktívne alebo pasívne*. Aktívnym volebným právom nazývame *právo voliť*, teda hlasovať vo voľbách za nejakú politickú stranu, hnutie alebo konkrétnu osobu a pasívnym volebným právom označujeme *právo byť volený* do verejných funkcií.

Ľudia si uplatňujú svoje volebné právo vo voľbách. *Voľby* sú politickým a občianskym aktom, ktorý sa uskutočňuje na základe určitých stanovených pravidiel. Tieto sú v súčasnosti v Slovenskej republike zakotvené v Ústave SR (najmä v čl. 30) a podrobnejšie upravené v Zákone č. 180/2014 o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej "volebný zákon").

Volebný zákon má dve hlavné časti. Prvá časť popisuje všeobecné pravidlá prípravy a uskutočnenia volieb, sčítavania hlasov a uplatnenia opravných prostriedkov. V druhej časti sú tieto všeobecné pravidlá konkretizované pre všetky druhy volieb konaných v Slovenskej republike:

- voľby do *Národnej rady SR* (parlamentu),
- voľby do *Európskeho parlamentu*,
- voľby *prezidenta* Slovenskej republiky
- ľudové hlasovanie *o odvolaní prezidenta*,
- voľby do *orgánov samosprávnych krajov* (regionálne voľby),
- voľby do *orgánov samosprávy obcí* (komunálne voľby),

- *referendum.*

Na Slovensku sa teda v súčasnosti môže konať sedem rôznych druhov volieb na celoštátnej úrovni. Pred rokom 2014 boli všetky druhy volieb upravené osobitnými zákonmi. Samozrejme, nie všetky boli v platnosti po celé obdobie 30 rokov po roku 1989. Prvé volebné zákony prijaté po zmene politického režimu v roku 1990 upravili len pravidlá volieb do celoštátnych zákonodarných zborov - Federálneho zhromaždenia vtedajšej česko-slovenskej republiky a Národnej rady SR, ako aj do novovzniknutých orgánov samosprávy obcí.

Prezidentské voľby sa konajú na Slovensku od roku 1999 (prvý prezident SR, Michal Kováč, bol zvolený v roku 1993 ešte Národnou radou SR), voľby do orgánov samosprávnych krajov ("žúp") od roku 2001 a voľby do Európskeho parlamentu od roku 2004, po pristúpení SR k Európskej únii.

Presné *pravidlá volieb do Európskeho parlamentu* na Slovensku sú zakotvené v *paragrafoch 72 až 97* volebného zákona.

Okrem zákona o podmienkach výkonu volebného práva je od roku 2014 v platnosti aj osobitný zákon upravujúci pravidlá vedenia volebnej kampane. (Zákon č. 181/2014 Z.z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov.) Predtým boli pravidlá vedenia kampane súčasťou jednotlivých volebných zákonov.

2.1. Charakter volebného práva

V demokracii predstavujú voľby kľúčový prvok reálnej účasti ľudí na spravovaní vecí verejných. Demokratickým voľbám pripisujeme prívlastky *slobodné a férové (spravodlivé)*. Slobodné voľby musia spĺňať niekoľko zásadných atribútov, ktoré sú zakotvené v základnom zákone štátu - v ústave. Volebné právo v slobodných voľbách je *všeobecné, rovné* a vykonáva sa *tajným hlasovaním*. Vo väčšine demokratických štátov je volebné právo aj *priame*.

2.1.1. Všeobecnosť volebného práva.

Všeobecnosť volebného práva znamená, že všetci dospelí majú právo voliť aj byť volení. Z tohto základného pravidla existuje niekoľko výnimiek, ktoré sa týkajú predovšetkým pasívneho volebného práva. Súčasný volebný zákon stanovuje tri *prekážky práva byť volený*: z volieb sú vylúčené osoby vo výkone

trestu odňatia slobody, osoby právoplatne odsúdené za úmyselný trestný čin, ak odsúdenie nebolo zahladené a osoby pozbavené spôsobilosti na právne úkony.

Pri uplatnení aktívneho volebného práva zákon stanovuje len jednu prekážku: zákonom ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodu *ochrany verejného zdravia*, čo je preventívne opatrenie na zabránenie šírenia epidémií a závažných infekčných chorôb.

Do roku 2017 volebné zákony obsahovali aj dve iné prekážky uplatnenia aktívneho volebného práva - výkon trestu odňatia slobody (po roku 2004 už len pre závažné trestné činy so sadzbou nad 10 rokov) a pozbavenie spôsobilosti na právne úkony. Rozhodnutím Ústavného súdu SR, na základe podnetu Verejnej ochrankyne práv boli však tieto dve ustanovenia zrušené ako nesúladne s demokratickým charakterom nášho štátu a so základným právom občanov a občianok na účasť na spravovaní verejných záležitostí. Osobitný význam malo toto rozhodnutie ústavného súdu pre niektoré kategórie osôb so zdravotným postihnutím.

Všeobecnosť volieb je obmedzená ešte dvoma ďalšími faktormi: vekom a občianstvom. Aktívne volebné právo je u nás viazané na 18 rokov, pasívne pri väčšine volieb na 21 rokov, v prípade niektorých ústavných funkcií aj podstatne viac. V nasledujúcej tabuľke uvádzame prehľad rôznych obmedzení všeobecnosti volebného práva pre jednotlivé druhy volieb v Slovenskej republike.

Tab. č. 1. Obmedzenia pri jednotlivých druhoch volieb v SR

Druh volieb/ rok prvých volieb po zmene režimu v r. 1989	Vek		Podmienka občianstva SR/ trvalého pobytu v SR		Hlasovanie poštou zo zahraničia
	Aktívne	Pasívne	Aktívne	Pasívne	Aktívne
NR SR (1990)	18	21	áno/nie	áno/áno	áno
EP (2004)	18	21	nie/áno	nie/áno	nie
Prezident (1999)	18	40	áno/áno	áno/áno	nie
Kraje (2001)	18	18/25*	nie/áno	nie/áno	nie

Obce (1990)	18	18/25*	nie/áno	nie/áno	nie
Referendum (1994)	18	-	áno/nie	-	áno

* Za poslancov a poslankyne krajských a miestnych zastupiteľstiev môžu byť zvolené osoby, ktoré v deň volieb završia 18 rokov, za predsedov/predsedníčky samosprávnych krajov a za starostov/starostky či primátorov/primátorky môžu byť zvolené osoby, ktoré završia 25 rokov.

Pre voľby do Národnej rady, voľby prezidenta a celoštátne referendum platí, že voliči či voličky môžu voliť aj mimo svojho trvalého bydliska, ak si vo svojej obci vybaví *hlasovací preukaz. Zo zahraničia, zaslaním svojho hlasu poštou*, je možné voliť len pri parlamentných voľbách a referende. Je však potrebné v stanovenej lehote požiadať (v prípade parlamentných volieb 40 dní pred dňom ich konania) o zapísanie do osobitného zoznamu voličov na Ministerstve vnútra SR.¹

Pri voľbách do orgánov samosprávy obcí a samosprávnych krajov ("žúp") je možné hlas odovzdať len osobne v mieste trvalého bydliska. Len osobne a na území SR je možné odovzdať hlas aj pri voľbách do Európskeho parlamentu, nemusí to byť však v mieste trvalého pobytu, je možné využiť aj hlasovací preukaz.

Box 1

Všimnite si.... Voľby a mladí ľudia

Zaujímavé je všímať si stupeň dostupnosti volebného aktu, najmä z pohľadu mladých voličov a voličiek, študujúcich či pracujúcich mimo miesta svojho trvalého bydliska. Na Slovensku v súčasnosti nie je možné voliť elektronicky. Takisto nie je možné odovzdať svoj hlas na zastupiteľských úradoch SR v zahraničí. Navyše, pri voľbách prezidenta nie je možné uplatniť ani hlasovanie poštou.

Náš volebný zákon je teda najmä voči mladým ľuďom značne diskriminujúci. Po pristúpení SR k Európskej únii a po otvorení hraníc sú to totiž práve oni, čo najviac cestujú za štúdiom a za prácou do zahraničia. Okrem SR nie je možné pri voľbách do EP hlasovať zo zahraničia už len v Českej republike, v Írsku a na Malte. V polovici členských štátov sú mladí ľudia oproti SR zvýhodnení aj pri výkone pasívneho volebného práva - v 14 krajinách môžu do EP kandidovať osoby už po dosiahnutí 18 rokov veku. Sú to tieto krajiny: Dánsko, Nemecko, Francúzsko, Maďarsko, Španielsko, Chorvátsko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko,

¹ Mnohé občianske iniciatívy, ale aj poradné orgány vlády (napr. Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť) dlhodobo upozorňujú na potrebu zjednotenia možnosti voľby zo zahraničia a uzákonenie možnosti voliť zo zahraničia vo všetkých druhoch celoštátnych volieb. Práce na príprave novelizácie zákona o výkone volebného práva v tomto smere sa začali v roku 2020.

Slovinsko, Fínsko a Švédsko. V dvoch štátoch - Rakúsku a na Malte je hranica práva voliť znížená na 16 rokov.

Box 2

Všimnite si... Prekážky aktívneho a pasívneho volebného práva

Rozhodnutím Ústavného súdu SR z 22. marca 2017 (PL. ÚS 2/2016) sa jednoznačne odlišili prekážky výkonu aktívneho a pasívneho volebného práva. Zrušenie výkonu trestu odňatia slobody a spôsobilosti na právne úkony (týka sa to najmä rôznych skupín osôb so zdravotným postihnutím) ako prekážok práva voliť je odôvodnené princípom neodňateľnosti ľudských práv.

Rozhodnutia volených orgánov majú priamy vplyv na všetkých ľuďoch v štáte a niet teda legitímneho dôvodu, aby boli akékoľvek ich skupiny vylúčené z volebného aktu. Uplatnenie ich aktívneho volebného práva nie je ohrozením žiadneho verejného záujmu, verejného zdravia, bezpečnosti či práv iných osôb, čo sú jediné ústavné limity obmedzenia základných práv.

V prípade práva byť volený je situácia odlišná. Výkon verejnej moci kladie na zvolených kandidátov a kandidátky vysoké nároky, vyžaduje si veľkú zodpovednosť voči ľuďom, ktorých verejní činitelia zastupujú. Preto je legitímnym záujmom a očakávaním spoločnosti, aby boli do politických funkcií zvolené bezúhonné a nevydierateľné osoby, s vysokou mierou osobnostnej a mravnej integrity. Spoločnosť od nich právom očakáva, aby vykonávali svoje úlohy a povinnosti s plným nasadením. Niektoré obmedzenia pasívneho volebného práva teda z tohto pohľadu možno považovať za odôvodnené.

2.1.2. Rovnosť a priamosť volebného práva

Rovnosť volebného práva znamená, že hlas každého voliča a každej voličky má rovnakú váhu. Porušením rovnosti volieb by bolo napríklad, keby váha hlasu majetných alebo vzdelaných voličov bola vyššia, ako váha hlasu ostatných. (Napríklad by sa počítala dvojnásobne.) Takýto systém (*plural voting*) platil napríklad vo Veľkej Británii až do roku 1948. Vlastníci nehnuteľných majetkov, hospodárskych či obchodných firiem a členovia univerzít (študenti, akademici) mohli voliť dvakrát. Raz v mieste bydliska a raz vo volebnom okrsku, kam patrila univerzita, či kde mali majetok.

Porušením rovnosti volieb by bolo aj to, keby sa realizoval podnet niektorých poslancov NR SR pred niekoľkými rokmi, aby rodičia mnohohodetných rodín mali vo voľbách viac hlasov ako osoby bezdetné. Princíp rovnosti volieb vyplýva z viacerých základných zásad demokratického právneho štátu - individuálneho charakteru ľudských práv, rovnosti pred zákonom a rovnosti šancí.

Priamosť volebného práva znamená, že hlas voliča či voličky sa transformuje do mandátu zvolenej osoby priamo, bez sprostredkovania. Nepriamo sa volebné právo uplatňuje pri prezidentských voľbách v USA, kde voliči a voličky v každom z 50 federálnych štátov volia zbor elektorov a až ten formálne zvolí prezidenta. Voľby zboru elektorov sa konajú väčšinovým systémom: ak v niektorom štáte USA vyhrá kandidát XY čo len o jediný hlas, získa plný počet elektorov za ten štát a druhý kandidát (prípadne druhí kandidáti) v tom štáte nezíska nič. Dôsledkom takéhoto systému môže byť situácia, že celkovo môže vyhrať aj kandidát, ktorý v absolútnom súčte za celú krajinu získal menej hlasov. V ostatnom období sa to v Spojených štátoch stalo už dvakrát.

Box 3

Všimnite si Prezidentské voľby v roku 2016 v USA

Pri prezidentských voľbách v roku 2016 získala kandidátka Demokratickej strany Hillary Clinton celkovo takmer o 3 milióny hlasov viac ako kandidát Republikánov Donald Trump. Napriek tomu bol za víťaza vyhlásený Trump, pretože získal hlasy až 307 elektorov, kým Hillary Clinton len 227. Ako je to možné?

Trump v niekoľkých veľkých štátoch - Florida, Georgia, Michigan, Ohio a Pensylvánia - zvíťazil len veľmi tesne. Celkovo v týchto štátoch získal cca 15 miliónov hlasov, kým Hillary Clinton približne 14 miliónov. Vďaka väčšinovému systému však Trump získal všetky elektorské hlasy týchto štátov. 15 miliónov hlasov pre Trumpa rezultovalo v hlasy 99 elektorov, kým Clintonovej 14 miliónov hlasov "nevydalo" ani na jeden elektorský hlas. Jediný väčší štát, kde Trump vyhral výraznejšie, bol Texas.

Vo zvyšných veľkých štátoch - Kalifornia, New York a New Jersey vyhrala naopak demokratická kandidátka veľmi výrazne. Celkovo tu získala 15 a pol milióna hlasov, kým Trump menej ako 9 miliónov. Napriek tomu tu získala len približne rovnaký počet hlasov elektorov - 98, ako Trump vo "svojich" veľkých štátoch. Hillary Clinton teda voľby v konečnom dôsledku prehrala – v dôsledku efektu väčšinovej voľby - v ôsmich veľkých štátoch, napriek tomu, že práve v nich získala podstatne viac hlasov ako Trump. Výhry Trumpa v množstve menej ľudnatých štátov Stredného západu už len zvýraznili jeho celkové víťazstvo.

2.1.3. Tajnosť hlasovania

Tajnosť hlasovania spočíva v tom, že volič či volička upravujú volebný lístok osobne, väčšinou za plentou alebo v inom chránenom priestore. Lístok vkladajú do zalepenej obálky a tú hádžu do zapečatenej urny. Pri elektronickom hlasovaní (v štátoch, kde je to umožnené, napríklad v Estónsku) je tajnosť hlasovania zaručená osobitnými bezpečnostnými prvkami elektronického systému.

Význam tajného hlasovania spočíva v tom, aby sa hlasujúca osoba mohla rozhodovať naozaj slobodne, aby si volebné právo mohla uplatniť individuálne a aby z hlasovania pre ňu nevyplýval žiadny postih či ujma. Tajnosť volieb je preto jedným zo základných atribútov slobodného charakteru demokratických volieb. Je závažným porušením slobody a tajnosti voľby, ak sú voliči či voličky pod nátlakom nútení dokladovať iným osobám, ako hlasovali. Napríklad keď im niekto hrozí postihom v zamestnaní, alebo si volebné hlasy rovno kupuje. (Takéto prípady sa na Slovensku stali už viackrát, najmä pri komunálnych a regionálnych voľbách.)

2.2. Férovosť volieb

Niekedy môže byť rovnosť volebného práva spochybnená zvláštnymi úpravami volebného systému a volebných pravidiel. To je však už skôr otázka férovosti volieb. Praktická aplikácia formálne rovnakých pravidiel môže v niektorých situáciách niektoré strany či kandidujúce osoby zvýhodňovať a iné zas znevýhodňovať.

2.2.1. Väčšinový volebný systém

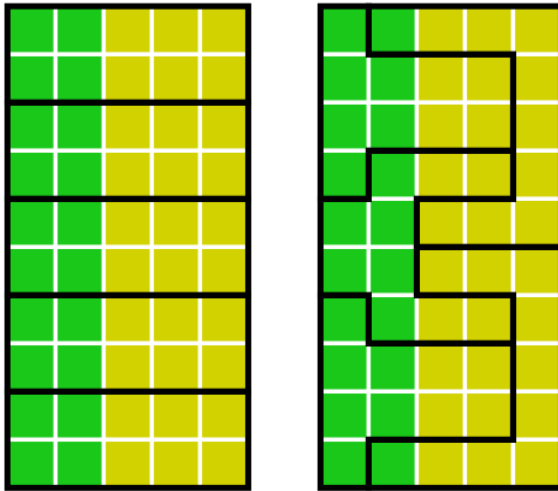
Klasickým príkladom nepriameho porušenia princípu rovnosti volebného práva je tzv. gerrymandering. (Podľa guvernéra štátu Massachusetts v USA Elbridgea Gerryho v r. 1812.) Gerrymandering je manipulácia s úpravou hraníc volebných obvodov, ktorá vedie k zvýhodneniu niektorej politickej strany alebo kandidáta. Väčšinou ide o strany alebo kandidátov, ktorí sú pri moci, teda majú reálnu možnosť volebné pravidlá upravovať podľa svojich potrieb a predstáv.

2.2.1.1. Väčšinový systém v parlamentných voľbách

Na obrázku č. 1 si môžete všimnúť rôzne spôsoby manipulácie s volebnými obvodmi. Na území, ktoré má byť rozdelené do 5 volebných obvodov, je pomer voličov a voličiek žltej a zelenej strany približne 60:40. Očakávali by sme, že tento výsledok sa prejaví aj vo voľbách, teda že žltá strana získa 3 mandáty a zelená 2.

Po úprave volebných obvodov podľa druhého modelu na obrázku č. 1 je však výsledok opačný: zelená strana získava 3 mandáty a žltá strana len 2. Veľkosť všetkých piatich volebných obvodov je úplne rovnaká (10 jednotiek). Víťaz môže falošne argumentovať, že k porušeniu rovnosti nedošlo.

Obr. 1. Príklady na gerrymandering

Zdroj: Wikipedia. Anglická verzia.

Takáto manipulácia s volebnými obvodmi je možná najmä pri *väčšinovom volebnom systéme*. Je to taký spôsob voľby, keď je volebné územie (obec, kraj, alebo štát) rozdelené na jednomandátové volebné obvody. Z každého volebného obvodu postupuje len jeden kandidát alebo jedna kandidátka.

Napríklad pri väčšinovom volebnom systéme by bola Slovenská republika rozdelená na 150 volebných obvodov a z každého by voliči a voličky zvolili jednu kandidujúcu osobu do 150-člennej Národnej rady SR. Presne takýto volebný systém platil na Slovensku pred rokom 1989, v období vlády komunistickej strany. (K spôsobu vykonania volieb pred rokom 1990 sa ešte vrátíme.)

Väčšinový volebný systém môže mať značne nevyvážené dôsledky aj vtedy, keď nedochádza k gerrymanderingu. Ak sú voličské preferencie jednotlivých strán rovnomerne rozvrstvené v celej krajine, najsilnejšia strana môže získať všetky mandáty, ako ukazuje obrázok č. 1.

Väčšinový efekt sa ešte zväčšuje, ak sú voľby len jednokolové, čiže k víťazstvu v jednotlivých obvodoch stačí relatívna väčšina získaných hlasov, trebárs aj 30%. Takáto situácia nastala už dvakrát pri parlamentných voľbách v Maďarsku. Víťazná strana FIDESZ získala vo voľbách v rokoch 2014 a 2018 ústavnú väčšinu, čiže 67% mandátov v parlamente (aj) vďaka efektu jednokolových väčšinových volieb. V oboch prípadoch síce získala veľmi veľa hlasov, ale vždy to bolo menej ako polovica (44% rs. 48%).

2.2.1.2. Väčšinový systém pri komunálnych a regionálnych voľbách

Na Slovensku sa väčšinovým princípom riadia voľby do orgánov miestnych a regionálnych samospráv (obcí, miest a samosprávnych krajov). Voliči a voličky krúžkujú priamo jednotlivých kandidátov, ktorých mená sú uvedené na hlasovacom lístku v poradí podľa abecedy. Krúžkuje sa najviac toľko mien, koľko poslancov sa z daného volebného okrsku volí do miestneho alebo regionálneho zastupiteľstva. V prípade volieb starostu, primátora, či predsedu samosprávneho kraja sa krúžkuje meno jednej osoby.

Príslušnosť k politickej strane alebo skutočnosť, že kandidujúca osoba je nezávislá, je uvedená za menom. Sympatie k politickým stranám zohrávajú samozrejme aj v tomto prípade významnú úlohu. Prevládajúci trend v ostatných rokoch je však ten, že voliči uprednostňujú nezávislých kandidátov, alebo osoby, ktoré dobre poznajú, bez ohľadu na to, ku ktorej strane sa hlásia. Voľby sú jednokolové, teda vyhrávajú kandidáti, ktorí získali relatívne najviac z odovzdaných platných hlasov, aj keby to bolo len 20%.

Na obrázku je znázornený vzor hlasovacieho lístka pre voľby do miestneho zastupiteľstva. Volič krúžkuje zo zoznamu najviac 7 mien podľa svojej voľby, bez ohľadu na stranícku príslušnosť. Pri voľbách do miestnych zastupiteľstiev na Slovensku sa uplatňuje väčšinový volebný systém s viacmandátovými volebnými obvody. Z daného volebného obvodu (okrsku) postupuje do zastupiteľstva 7 osôb, ktoré získali najviac odovzdaných platných hlasov.

Pri voľbách starostov a primátorov sa uplatňuje väčšinový systém s jednomandátovými volebnými obvody. Jednomandátový obvod je v danom prípade územie celého mesta alebo celej obce, z ktorého je zvolený jeden kandidát s najväčším počtom hlasov.

Obr. 2. Vzor hlasovacieho lístka pri väčšinovom volebnom systéme (viacmandátový obvod)

Uvedený spôsob voľby do miestnych a regionálnych samosprávnych orgánov môže v niektorých prípadoch zvýrazňovať tzv. väčšinový efekt, o ktorom sme hovorili vyššie. Osobitne to platilo v prvých niekoľkých voľbách do samosprávnych orgánov po roku 1990 v tých obciach s národnostne zmiešaným obyvateľstvom, kde je výrazný podielom maďarskej menšiny (nad 30-40%). Voliči s maďarskou identitou spravidla volili na základe etnického princípu - volili takmer všetci jednu stranu alebo koalíciu strán zastupujúcich maďarskú menšinu. Hlasy pre kandidátov týchto (málo strán) sa kumulovali, hlasy

slovenských kandidátov sa trieštili. Výsledkom bolo, že v niektorých obciach a mestách vznikli etnicky (takmer) rovnorodé zastupiteľstvá.

Výskyt tohto fenoménu sa neskôr značne zredukoval. Slovenské strany začali vytvárať účelové koalície - aj naprieč politickým spektrom. Menil sa volebný zákon pre voľby do regionálnych samospráv, aby sa obmedzil kumulatívny efekt "etnického" hlasovania. Najmä po roku 2007, keď sa vtedajšia Strana maďarskej koalície rozdelila na Most-Híd a Stranu maďarskej komunity, dominancia poslancov maďarskej národnosti v zmiešaných obciach prakticky prestala. Naopak, časté sú opačné prípady. Napríklad v Hurbanove, kde je zastúpenie slovenského a maďarského obyvateľstva presne 50 na 50, vzniklo po komunálnych voľbách na jeseň 2018 čisto slovenské zastupiteľstvo. Nebol zvolený ani jeden poslanec maďarskej menšinovej strany, ani iný nezávislý poslanec s maďarskou národnosťou.

2.2.2. Systém pomerného zastúpenia

Druhý základný typ volebného systému je *systém pomerného zastúpenia*. Tu voliči a voličky nehlasujú za jednotlivých kandidátov v jednomandátových alebo viacmandátových obvodoch, ale hlasujú za politické strany. Mandáty v parlamente sa rozdeľujú medzi strany pomerne podľa toho, koľko percent získali vo voľbách. V našom hore uvedenom príklade by v ideálnom prípade žltá strana získala 60% mandátov a zelená strana 40%.

Pomerný volebný systém v celoštátnom meradle spravodlivejšie odzrkadľuje voličské preferencie. Je preto *uprednostnený pri voľbách do Európskeho parlamentu* vo všetkých členských štátoch Európskej únie. Platí to bez ohľadu na volebný systém, ktorý štáty používajú pri voľbách do svojich vlastných zákonodarných zborov.

Zástancovia väčšinového volebného systému argumentujú tým, že vďaka väčšinovému systému vznikajú stabilnejšie vlády so silnejším a jednoznačnejším mandátom. Nie sú totiž odkázané na neustále kompromisy v rámci širokých straníckych koalícií. Skúsenosť z nových demokracií východnej Európy po roku 1990 však ukazuje skôr na výhody pomerného systému.

Politická scéna je neustále vo vývoji, vznikajú nové strany, iné zanikajú. Pomerný systém teda lepšie odzrkadľuje meniacu sa diverzitu záujmov a

potrieb spoločnosti a aktuálne preferencie elektorátu. Koaličné vlády síce nútia politických aktérov ku kompromisom, ale demokracia je aj o dialógu, o hľadaní spoločných prienikov, o hľadaní konsenzu a porozumenia. Politická súťaž by sa nemala stať ľútym bojom, v ktorom zaniká spoločný záujem, snaženie o verejnú blaho a kde sa spochybňujú individuálne ľudské práva.

Aj v pomernom volebnom systéme sa môže deformovať reálne rozvrstvenie voličských preferencií. Vo väčšine krajín, kde je v platnosti pomerný systém a kde o mandáty súťaží značné množstvo politických strán, sú zavedené tzv. *volebné prahy (kvóra)*. Na Slovensku sa napríklad politická strana kvalifikuje do Národnej rady SR alebo do Európskeho parlamentu len vtedy, ak získa aspoň 5% odovzdaných hlasov.

Hlasy strán, ktoré neprekročia prah 5%, sa prerozdedia medzi tie strany, ktoré sa do parlamentu kvalifikovali. Najviac z prerozdelených hlasov získa samozrejme tá strana, ktorá bola vo voľbách najúspešnejšia. Môže sa teda stať, že po prerozdelení hlasov získa najsilnejšia strana v parlamente väčšinu aj vtedy, ak jej volebný výsledok nedosiahol 50%. Takáto situácia nastala na Slovensku po voľbách v roku 2012. Víťazná strana Smer - Sociálna demokracia získala 44,4% hlasov, čo by za "ideálnych" okolností znamenalo 67 parlamentných mandátov. Po prerozdelení prepadnutých hlasov, ktorých bolo až 20%, však Smer - SD nakoniec získal až 83 parlamentných kresiel zo 150, teda vyše 55% mandátov.

Volebný systém môže byť - a väčšinou aj je - *kombinovaný*, keď sa snúbia niektoré prvky väčšinového a pomerného princípu. Na Slovensku je určitý prvok väčšinového systému uplatnený aj pri voľbách do Národnej rady SR. Stranícke listiny s maximálne 150 menami kandidátov a kandidátok na volebných lístkoch sú "otvorené". Volič či volička majú možnosť pridelovať najviac piatim osobám preferenčné hlasy krúžkovaním čísla pred ich menom. Ak kandidát získa najmenej 3% krúžkov z hlasov odovzdaných pre tú-ktorú stranu, môže "preskočiť" kandidátov, ktorí sú pred ním. Samozrejme za predpokladu, že iní nezískajú ešte viac krúžkov ako on. Ak nikto nezíska viac krúžkov ako kandidáti, ktorých strana uviedla na prvých miestach volebnej listiny, platí pôvodné poradie. Na obrázku 3 je znázornený vzor lístka so „zatvorenou“ straníckou listinou. Tu volič nemá možnosť krúžkovať jednotlivých kandidátov, vyberá si len stranu. Poradie kandidátov určuje výhradne strana sama.

Obr. 3. Vzor hlasovacieho lístka pri pomernom systéme stranických listín. „Zatvorená“ listina.

ELEIÇÃO PARA O PARLAMENTO EUROPEU

Partido Socialista	PS		☐
Nova Democracia	PND		☐
Partido da Terra	MPT		☐
Movimento Alternativa Socialista	MAS		☐
Partido pelos Animais e pela Natureza	PAN		☐
Partido Operário de Unidade Socialista	POUS		☐
Partido Trabalhista Português	PTP		☐
LIVRE	L		☐
Bloco de Esquerda	B.E.		☐
Partido Comunista dos Trabalhadores Portugueses	PCTP/MRPP		☐
Portugal pro Vida	PPV		☐
Partido Democrático do Atlântico	PDA		☐
Partido Nacional Renovador	PNR		☐
CDU - Coligação Democrática Unitária	PCP-PEV		☐
Aliança Portugal	PPD/PSD . CDS-PP		☐
Partido Popular Monárquico	PPM		☐

2.2.3. Volebný prah (volebné kvórum)

Volebné kvórum bolo v mnohých krajinách zavedené z dvoch dôvodov. Jeden z nich sme spomenuli vyššie: aby nedochádzalo k prílišnej fragmentácii politickej scény. Druhý dôvod predstavovala snaha zamedziť vstupu do parlamentu extrémistickým, protidemokratickým a nesystémovým stranám. Skúsenosť ostatných rokov ukazuje, že tento dôvod prestáva byť produktívnym. V mnohých krajinách existuje pomerne veľká skupina cca 10-15% voličiek a

voličov, ktoré sa prikláňajú k protidemokratickým, či extrémistickým názorovým prúdom. Aj vďaka novým informačným a komunikačným technikám sú ľahko mobilizovateľní.

Volebný prah 5% teda prestal pôsobiť ako brzda prieniku extrémistických strán do politického mainstreamu. Pôsobí skôr ako brzda rozvoja nových demokratických strán a môže sa stať jednou z prekážok upevnenia demokratického politického systému v nových demokraciách.

V niektorých krajinách je zavedenie volebného kvóra považované za neprípustné obmedzenie volebného práva a slobodnej politickej súťaže. V Holandsku napríklad existuje len tzv. prirodzený volebný prah. Je to počet hlasov nutných na dosiahnutie aspoň jedného celého mandátu, čo je pri 150-člennom zákonodarnom zbore 0,67% odovzdaných hlasov. K rovnakému záveru dospel Ústavný súd Spolkovej republiky Nemecko v roku 2014, keď svojím rozhodnutím zrušil dovtedy platný volebný prah 3%.

2.3. Volebná kampaň

Férovosť volieb značne ovplyvňuje aj volebná kampaň. Rovnosť šancí jednotlivých kandidujúcich strán nie je rovnaká. Vo výhode môžu byť strany, ktoré sú vo vláde, lebo môžu viesť aj skrytú kampaň - v podstate za štátne zdroje. Najviac očividné je to vtedy, ak je zároveň obmedzená aj sloboda médií. Napríklad keď verejnoprávny rozhlas a televízia si neplnia svoju funkciu a stávajú sa de facto hlásnou trúbou propagandy vládnucej strany a dokonca aj väčšina súkromných médií je skúpená oligarchami blízkymi vládnej strane.

Novovzniknuté strany a strany, ktoré disponujú menšími zdrojmi na volebnú kampaň, majú ťažšiu úlohu. Môžu sa spoliehať na razantnejšie využívanie sociálnych médií a na trpezlivejšiu prácu v teréne. Môžu sa sústrediť na zakladanie straníckych buniek priamo v obciach a na vidieku, na osobný kontakt s voličmi a voličkami a na získavanie mladých aktivistiek a aktivistov. Tí potom pôsobia ako multiplikátori politickej misie danej strany.

Významným faktorom vplývajúcim na férovosť volieb je aj *financovanie kampane*. Podľa súčasne platného zákona môžu politické strany na Slovensku minúť na volebnú kampaň pri voľbách do Národnej rady SR a do Európskeho parlamentu najviac 3 milióny Euro, vrátane DPH. Započítavajú sa náklady

minuté na priamu propagáciu v čase 180 dní pred konaním volieb. V prípade prezidentských volieb je to najviac 500 tisíc Euro na jedného kandidáta.

Politické strany rs. kandidáti si musia na účely financovania volebnej kampane zriadiť osobitný transparentný účet. Prostriedky naň môžu prijímať len prevodom z iného účtu. Zákon neobmedzuje, koľko prostriedkov môžu prijať od jedného subjektu. V prospech politickej strany môžu vyvíja aktívnu kampaň aj tretie osoby - nemôžu to však by štátne a verejnoprávne inštitúcie. Tieto subjekty môžu minúť v prospech jednej strany najviac 100 tisíc Euro.

Pojem "volebná kampaň" má okrem hore uvedeného vymedzenia vo vzťahu k financovaniu (180 dní) aj užšie vymedzenie. Zákon za reálne obdobie volebnej kampane považuje čas od vyhlásenia volieb do 48 hodín pred otvorením volebných miestností. Čas vyhlásenia volieb sa pri rôznych druhoch volieb líši. Pri voľbách do Národnej rady SR, Európskeho parlamentu a orgánov samosprávy obcí a krajov je to najmenej 110 dní pred dňom ich konania, pri voľbách prezidenta je to 55 dní pred dňom ich konania.

Aktívna volebná kampaň v zmysle vysielania cielenej politickej reklamy a volebných diskusií vo verejnoprávných a súkromných elektronických médiách je zákonom stanovená na obdobie 21 dní pred konaním volieb, pričom sa musí skončiť najneskôr 48 hodín pred otvorením hlasovacích miestností.

Naše volebné zákony teda zavádzajú inštitút *volebného moratória*. Je to obdobie pred voľbami, keď je akákoľvek aktívna volebná kampaň (teda nielen v rozhlase a TV) zakázaná.

Box 4

Volebné moratórium

Podľa zákona o volebnej kampani (zákon č. 181/2014 Zbierky zákonov) „volebná kampaň (...) končí 48 hodín pred dňom konania volieb.“ Na Slovensku sa voľby pravidelne konajú v sobotu. Zákaz volebnej kampane, čiže tzv. volebné moratórium sa teda začína vo štvrtok o 00.00. Podľa zákona sa za volebnú kampaň považuje „akákoľvek činnosť politickej strany, politického hnutia, koalície politických strán a politických hnutí, kandidátov a tretích strán podľa § 8, za ktorú sa obvykle platí úhrada, smerujúca k propagácii ich činnosti, cieľov a programu za účelom získania funkcie volenej podľa osobitného predpisu.“

Interpretácia tohto ustanovenia nie je úplne jednoznačná. Je zrejmé, že v rozhlasovom a televíznom vysielaní už vo štvrtok ráno žiadne relácie ani platené reklamy aktívne podporujúce jednotlivých kandidátov alebo jednotlivé politické strany zaznieť nemôžu.

Jednoznačné je aj to, že v printových médiách, ktoré vychádzajú vo štvrtok ráno, žiadna platená inzercia alebo aktívna kampaň nemôže byť publikovaná. Je však nejasné, či môže vyjsť komentár, ktorý zvažuje šance jednotlivých kandidátov, alebo sa zamýšľa nad možnými výsledkami a dôsledkami volieb. Nejasné je tiež, ako sa volebné moratórium vzťahuje – ak vôbec - na facebook a iné sociálne médiá, ak tam napríklad niekto zavesí príspevok podporujúci niektorého kandidáta neskôr ako v stredu o polnoci. Dikcia zákona napovedá, že pokiaľ nejde o sponzorovaný alebo platený príspevok, zákaz sa naň nevzťahuje.

Podstatná je ale otázka, či zavedenie volebného moratória nie je porušením slobody prejavu a slobody politickej súťaže. Viaceré ústavné sudy vo svete konštatovali, že pri volebnom moratóriu k takémuto porušeniu dochádza. Najvyšší súd USA v kauze *Burson v. Freeman* už v roku 1992 rozhodol, že volebnú kampaň možno obmedziť len v deň volieb a len v bezprostrednom okolí hlasovacej miestnosti. Pred rokom 2014 vládol na Slovensku v tejto oblasti pomerne veľký právny zmätok. Pri voľbách do NR SR volebné moratórium stanovené nebolo, rs vzťahovalo sa jedine na zákaz zverejňovanie prieskumov verejnej mienky v deň volieb. Pri ostatných voľbách bolo moratórium stanovené lehotou 48 hodín pred dňom volieb.

Nový zákon o volebnej kampani z roku 2014 volebné moratórium pre všetky druhy volieb opätovne zaviedol. Ustanovenie o volebnom moratóriu dokonca sprísnil. Zverejňovanie prieskumov verejnej mienky je zakázané už 14 dní pred dňom volieb. Nie je úplne zrejmá motivácia tejto úpravy. Mohla ňou byť snaha zabezpečiť rovnosť šancí pre jednotlivých kandidátov či jednotlivé strany. Na druhej strane však sa tým s veľkou pravdepodobnosťou porušuje právo voličov a voličiek na informácie a to práve v období, keď sú informácie najdôležitejšie pre ich rozhodovanie. Protiústavnosť zákazu zverejňovania prieskumov verejnej mienky konštatoval maďarský ústavný súd v roku 2007 a slovinský ústavný súd v roku 2011.

3. Voľby za socializmu

Ústava Československej socialistickej republiky z roku 1960 upravovala volebné právo nasledovne: "Volebné právo do všetkých zákonodarných zborov je všeobecné, rovné a priame s tajným hlasovaním. Voliť môže každý občan, ktorý dovърšil 18 rokov. Zvolený môže byť každý občan, ktorý dovърšil 21 rokov." Z formálneho hľadiska sa táto úprava nelíši od úpravy volebného práva upravené v dnešnej demokratickej ústave. V praxi však voľby prebiehali úplne ináč.

Voľbám chýbal základný atribút, ktorý robí voľby voľbami - možnosť reálneho výberu medzi rôznymi možnosťami. Na hlasovacím lístku bolo uvedené len jedno meno. Bolo to meno osoby, ktorá bola navrhnutá za kandidáta v rámci tzv. jednotnej kandidátnej listiny Národného frontu. Neexistovala reálna politická súťaž. Politickému pluralizmu bola nadradená vedúca úloha komunistickej strany zakotvená v ústave štátu. Voľby neboli slobodné a demokratické.

V roku 1968 bol prijatý ústavný zákon o federalizácii Československej republiky. Voľby do zákonodarných orgánov sa potom konali súčasne do Národnej rady SR, do Snemovne ľudu a do Snemovne národov Federálneho zhromaždenia. Na hlasovacím lístku v jednom volebnom obvode boli uvedené mená troch osôb, z ktorých každá kandidovala do jedného z troch uvedených zákonodarných zborov.

Voľba bola tajná - volič sa mohol odobrať za plentu. Reálne si však mohol vybrať len medzi dvoma možnosťami: zakrúžkovaním kandidátov vopred vybraných komunistickou stranou, alebo odovzdaním neplatného hlasu. Teoreticky sa mohol volieb aj nezúčastniť. Neúčast' však bola považovaná za akt nesúhlasu so socialistickým zriadením. Táto skutočnosť sa zapisovala do osobného kádrového posudku. Volebná účasť za socializmu sa pohybovala vždy okolo 99,5%.

Kandidátna listina bola Národným frontom (komunistickou stranou) zostavená tak, aby približne odzrkadľovala sociálnu štruktúru spoločnosti. Bolo stanovené, koľko má byť v zákonodarných zboroch robotníkov, roľníkov, pracujúcej inteligencie, mužov, žien, členov armády, príslušníkov národnostných menšín. Snemovňa národov mala dve komory - českú a slovenskú, v každej bolo rovnako po 75 poslancov. V Snemovni ľudu bol počet zástupcov a zástupkýň z Českej republiky a Slovenskej republiky určený podľa reálneho počtu obyvateľov v krajine, teda v pomere 2:1.

V konečnom dôsledku však mali tieto kvóty malý význam. Poslanci a poslankyne v skutočnosti nezastupovali svojich voličov či sociálnu skupinu, z ktorej vzišli, ale záujmy komunistickej strany. Parlament zasadal len dvakrát do roka po dobu dvoch týždňov. Formálne, bez skutočnej rozpravy odsúhlasil návrhy pripravené predsedníctvom, ktoré boli predtým odkonzultované v grémiách komunistickej strany. Poslanci a poslankyne nevykonávali funkciu ako profesiu, do parlamentu si len "odskočili" popri zamestnaní.

Samospráva na miestnej a regionálnej úrovni neexistovala vôbec. Všetku moc na nižších úrovniach verejnej správy mali v rukách štátne orgány - mestské (miestne), okresné a krajské úrady, v socialistickej terminológii "národné výbory". Ich funkcionári neboli volení, ale menovaní zhora. Svoju funkciu

samozrejme vykonávali v úzkej súčinnosti s miestnym, okresným či krajským výborom komunistickej strany.

4. Základné princípy liberálnej demokracie.

Voľby majú v liberálnej demokracii veľmi dôležitú úlohu a veľký význam. Sú totiž kľúčovým nástrojom pre uplatnenie politického pluralizmu. Ten predstavuje jeden zo základných atribútov modernej demokracie. Prejavuje sa v (konštruktívnej) súťaži politických strán. Politická súťaž je motorom presadzovania pozitívnych zmien a pozitívnych riešení politických a spoločenských problémov. Zároveň sú voľby mechanizmom zaručujúcim pokojné striedanie moci, nenásilnú zmenu vlády a jej odvolateľnosť, pri zachovaní celkového demokratického rámca.

4.1. Prečo nazývame modernú demokraciu liberálnou?

Základné princípy liberálnej demokracie sú:

- ▶ Pluralizmus, slobodná súťaž (politických) názorov a prúdov, nenásilná odvolateľnosť vlády.
- ▶ Zastupiteľské vládnutie so svojim systémom inštitúcií zabezpečujúcich deľbu a kontrolu moci.
- ▶ Vláda práva (právny štát).
- ▶ Zodpovedné, racionálne a hodnotovo orientované nakladanie s mocou.
- ▶ Rozhodovanie na základe princípu väčšiny (princíp "vlády ľudu"), ale so zohľadnením potrieb menšín a s rešpektom k individuálnym ľudským právam a ľudskej dôstojnosti všetkých obyvateľov.
- ▶ Zachovanie rovnováhy medzi slobodou a rovnosťou ako miery spravodlivého usporiadania spoločenských vzťahov.

Tieto základné princípy rozvedieme nižšie, v nasledujúcich podkapitolách. Teraz si vysvetlíme, prečo sa moderná zastupiteľská demokracia v politologickej spisbe aj v médiách označuje ako „liberálna demokracia“.

Prečo nie je dostatočne výpovedné nazývať modernú demokraciu proste „demokracia“? Veď by sme si mohli povedať, že demokracia je len jedna! Nie je to celkom pravda. Počiatky demokracie ako politického systému sa datujú do antických Atén, do obdobia približne 600 až 322 rokov pred n. l. Kto však

študoval antické dejiny, určite uzná, že aténska demokracia, akokoľvek bola na tú dobu pokroková, bola na míle vzdialená od toho, čo si pod pojmom demokracia predstavujeme dnes.

Aténska demokracia bola *demokratiou priamou*. V dôležitých otázkach verejného záujmu rozhodoval zbor obyvateľov Atén (*ecclesia*) na verejnom zhromaždení. Právo byť členom volebného zboru však neprináležalo všetkým, ale len aténskym občanom – mužom nad 20 rokov, ktorí si splnili svoje vojenské povinnosti. Za aténskeho občana bol považovaný muž, ktorého obaja predkovia boli Aténčania. Z rozhodovania boli vylúčené ženy, otroci, cudzinci, ale aj tí slobodní obyvatelia mesta, ktorí nemali aténsky pôvod, o občanoch, ktorí mali podlžnosti voči mestu ani nehovoriac. Volebné právo malo na základe týchto kritérií približne 15 - 20% obyvateľov mesta, čo bolo 30 až 50 tisíc ľudí. Návrhy na rozhodovanie predkladala zhromaždeniu približne 400 až 500-členná mestská rada, ktorá bola každoročne určená lósom.

Jedným z najväčších kritikov demokracie ako spôsobu vládnutia bol veľký grécky filozof Platón. Demokracii vyčítal nestabilitu, nedostatočnú mieru racionality pri rozhodovaní, nebezpečenstvo sklznutia do tyranie väčšiny a neskôr do skutočnej tyranie. Je nesporné, že niektoré Platónove argumenty môžu byť relevantné aj dnes. Najmä v prípade, ak by sme priamu demokraciu preferovali ako hlavný spôsob rozhodovania. Liberálna demokracia však nedostatky priamej demokracie vyvažuje inými nástrojmi a mechanizmami. Tento problém si bližšie osvetlíme v podkapitole 4.4.

Liberálna demokracia sa v „plnej paráde“ mohla rozvinúť v časti Európy a niektorých iných štátoch sveta až po 2. svetovej vojne. Až vtedy sa naplnili všetky objektívne aj subjektívne podmienky k tomu, aby všetky princípy uvedené v úvode tejto kapitoly mohli platiť zároveň. Napríklad až v roku 1948 bola prijatá Všeobecná deklarácia ľudských práv. V nej sa víťazi vojny a neskôr aj všetky štáty sveta prihlásili k myšlienke, že všetkým ľuďom na svete prináležia určité neodňateľné oprávnenia – ľudské práva, zaručujúce ich dôstojnosť, slobodu a rovnosť a rovnaký prístup k spravodlivosti.

Liberálna demokracia je teda politický systém, v ktorom platia hore uvedené princípy. Prívlastok „liberálna“ neznamena, že ide o demokraciu len pre (politických) liberálov. Nejde ani o zriadenie, v ktorej vládnu (politickí) liberáli.

Je potrebné rozlišovať medzi liberálnou demokraciou ako politickým systémom a liberalizmom ako jedným z jeho politických názorových prúdov. Kresťanskí demokrati, konzervatívci, sociálni demokrati aj liberálni demokrati (liberáli) sú tradičné politicko-ideologické prúdy, ktoré spoločne zdieľajú priestor liberálnej demokracie. V ostatných desaťročiach sa k týmto prúdom pridali aj „zelení“.

Výstižné vysvetlenie termínu „liberálna demokracia“ podáva známy politický vedec Giovanni Sartori. Liberálna demokracia je politický systém, v ktorom sú princípy *slobody* („libertas“) a *rovnosti* (demokracia ako vláda ľudu, čiže všetkých ľudí v rovnej miere) v rovnováhe. Len rovnováha týchto dvoch princípov vyúsťuje do naplnenia hodnôt *dôstojnosti* a *spravodlivosti*. Niektorí autori preto označujú optimálny model demokracie ako „dôstojnostnú demokraciu“ (*dignitary democracy*). Pokiaľ je potláčaná sloboda jednotlivca v záujme nesprávne pochopenej rovnosti ako uniformity, v konečnom dôsledku to vedie k stagnácii demokracie. Platí však aj opak, ak sa ignoruje rovnosť šancí pre všetkých a absolutizuje sa (nekontrolovateľná) sloboda niektorých jednotlivcov alebo ich skupín, tiež dochádza k vážnym deformáciám systému, k naštrbeniu hodnôt dôstojnosti a spravodlivosti.

Príliš veľa neobmedzenej slobody bez pravidiel v rukách jedných môže privodiť príliš málo slobody pre tých druhých, porušenie princípu rovnosti, nespravodlivosť. V konečnom dôsledku dochádza k úpadku spoločnosti. Naopak, prílišné trvanie na formálnej rovnosti pod heslom „jednoty a súdržnosti“ národa, rasy, náboženskej komunity alebo rodiny môže viesť k potlačeniu slobodného ducha, iniciatívy, tvorivosti a kritického myslenia. Výsledkom môže byť rovnako úpadok.

Používanie termínu „liberálna demokracia“, popri termínoch ústavná, konštitučná demokracia alebo zastupiteľská demokracia je legitimizovaná aj skutočnosťou, že termín demokracia používajú, či skôr zneužívajú aj iné politické režimy, ktoré princípy vymenované na začiatku kapitoly neuznávajú. Vo svete existujú napríklad tzv. „ľudové demokracie“. Každý súdny človek musí uznať, že Severná Kórea – oficiálnym názvom Kórejská ľudovodemokratická republika – s nami chápanou (liberálnou) demokraciou nič spoločné nemá. Takisto by sme ťažko našli človeka, kto by sa dobrovoľne a s radosťou presídlil do Konžskej demokratickej republiky s nádejou, že tam nájde kvitnúcu demokratickú krajinu. Napokon, totalitné politické zriadenia panujúce vo

východoeurópskych štátoch pred rokom 1990 boli formálne a oficiálne tiež „demokraciami“, a to buď „socialistickými demokraciami“, alebo „ľudovými demokraciami“.

Teraz si rozvedieme jednotlivé základné princípy liberálnej demokracie bližšie.

4.2. Pluralizmus

Každá spoločnosť, každá skupina ľudí je vnútorne rozmanitá, diverzifikovaná. Je v nej prítomná prirodzená rôznorodosť, čiže pluralita. Ak však hovoríme o *pluralizme*, máme na mysli niečo viac ako púhu *pluralitu*. Pluralita je *neusporiadaná* rôznorodosť. Pluralizmus predstavuje rôznorodosť *usporiadanú* podľa určitých zásad tvoriacich funkčný systém. Demokratický politický pluralizmus je usporiadaný podľa princípov *právneho štátu*.

Základnými prvkami realizácie politického pluralizmu v liberálnej demokracii sú politické strany. Slovo *strana* (francúzsky *partie*, anglicky *party*, z latinského *pars* - časť) pôvodne označovalo skupinu ľudí, ktorá v dišpute, spore presadzovala svoj partikulárny (=čiastkový) záujem či pohľad.

Obsah pojmu sa zmenil v 17. a 18. storočí. Politické strany (najprv v Anglicku, Holandsku, neskôr v USA a Francúzsku) sa transformovali na organizácie, ktoré síce predstavujú vyhranený názorový prúd, ale majú na zreteli záujem celku. Demokratické strany teda nie sú (nemali by byť) akési uzavreté sebecké sekty, ale organizácie s koherentným a komplexným programom prihliadajúcim na záujmy celej spoločnosti. Prirodzeným priestorom politickej súťaže strán sa stal parlament.

Aj predtým existovali v mnohých krajinách orgány, ktoré sa nazývali parlament, národné zhromaždenie alebo krajinský snem. Boli to však stavovské zhromaždenia, kde sa stretávali len príslušníci privilegovaných vrstiev feudálnej spoločnosti - kléru, šľachty, slobodných kráľovských miest. Takýto parlament mal spravidla len konzultatívnu právomoc a bol prostriedkom legitimizácie moci absolutistického monarchu.

Situácia sa zásadne zmenila po víťazstve občiansko-demokratických (v marxistickej terminológii "buržoázných") revolúcií v 18. a 19. storočí. Parlament sa stal "ľudovým zhromaždením" a hlavným zákonodarným orgánom, do ktorého boli delegáti volení priamo ľuďom.

Pojem "ľud" ešte dlho neoznačoval množinu všetkých dospelých ľudí, ktorí si môžu uplatňovať všeobecné a rovné volebné právo. Ženy v Európe až do konca 19. storočia nemali volebné právo vôbec. Vo Veľkej Británii malo volebné právo cca 60% mužov nad 21 rokov. V Uhorsku malo koncom 19. storočia volebné právo celkovo len asi 7% obyvateľstva. Skutočným ľudovým zhromaždením sa parlament stal aj v západoeurópskych štátoch až po II. svetovej vojne. Až vtedy sa všeobecné volebné právo stalo pravidlom a imperatívom a až vtedy bola všeobecne akceptovaná myšlienka univerzálnych a neodňateľných ľudských práv.

Politické strany sa zvyknú zaraďovať do tzv. stranícko-politického spektra. Najtradičnejším je delenie *na ľavicu, pravicu a "stred"*. V rámci ľavice aj pravice sa rozlišuje krajná (extrémna) ľavica a pravica, respektíve umiernená ľavica a pravica. Umiernené strany sa zvyknú označovať aj ako "stredoľavé" a "stredopravé".

Označenie "pravica" a "ľavica" má pôvod vo Francúzskej revolúcii v roku 1789. Zástancovia "poriadku", teda prívrženci monarchie, dedičnej aristokracie a prepojenia svetskej a cirkevnej moci boli v Národnom zhromaždení po páde Bastily usadení vpravo od predsedajúceho. Zástancovia radikálnych zmien, ustanovenia republiky, pozdvihnutia meštianskych stavov a odluky cirkvi od štátu si sadli vľavo. Toto základné delenie sa implicitne používa dodnes.

Pravicové strany sú považované za viacej konzervatívne, pridŕžajúce sa tradícií, podporujúce pomalšie a postupné zmeny v spoločnosti, so silnejším dôrazom na štátnu (národnú) suverenitu. Ľavicové strany sú všeobecne považované za tie, ktoré podporujú rýchlejšie tempo sociálnych zmien ("progresivisti"), s väčším sklonom k internacionalizmu. Predovšetkým ľavicové strany sa zasadzovali za rozširovanie volebného práva, za volebné právo žien, za integráciu rôznych menšinových skupín ap.

Obdobné delenie sa udomácnilo v "kolíske" modernej demokracie, v Anglicku. Whigovia (neskôr "liberáli") sa v 17. a 18. storočí presadzovali konštitučnú, ústavnú monarchiu. Zasadzovali sa za obmedzenia vlády panovníka parlamentom a ním prijatými zákonmi. Toryovia ("konzervatívci") boli zástancami zachovania absolutistickej monarchie, teda neobmedzenej vlády panovníka a s ním spriaznenej šľachty a kléru. V priebehu 19. storočia whigovia

(anglickí liberáli) zahrnuli do svojho programu podporu voľného obchodu, náboženskej tolerancie, rozšírenia volebného práva a zrušenia obchodovania s otrokmi a otroctva ako takého.

Konzervatívco a liberálov zvykneme označovať tiež ako "historické" strany, pretože vznikli v prvopočiatkoch stranického pluralizmu ako takého. Za historické strany zvykneme označovať aj strany sociálno-demokratické (alebo socialistické). Sociálno-demokratické strany vznikli v 19. storočí. Reagovali na zmeny v spoločnosti vyvolané priemyselnou revolúciou. Ich hlavným cieľom zastupovať záujmy novej veľkej triedy námezdných pracujúcich a ich rodinných príslušníkov.

Sociálno-demokratické strany sa zasadili za rozšírenie niektorých základných občianskych a politických práv na široké vrstvy obyvateľstva. Po občiansko-demokratických revolúciách, ktoré kulminovali v Európe v období rokov 1848-49 a ktoré odstránili hlavné piliere feudálneho zriadenia, sa sociálno-demokratické strany postupne integrovali do nového pluralistického politického systému.

Začiatkom dvadsiateho storočia - najmä po vplyvom učenia Karola Marxa a neskôr Vladimíra Uljanova (Lenina) a iných ruských dejateľov - sa zo sociálno-demokratických strán v mnohých krajinách odštíepili radikálne frakcie, z ktorých sa stali strany komunistické (bolševické). Ich hlavným cieľom už nebolo zlepšenie sociálnej situácie pracujúcich vrstiev, ale odstránenie kapitalizmu v ekonomike a pluralizmu v politike. Cieľom bolo nastolenie diktatorickej vlády komunistickej strany a zavedenie centrálne plánovaného hospodárstva. Prvou krajinou, kde sa komunisti dostali k moci, bolo Rusko. Komunistickú diktatúru sprevádzal teror, násilnosti, prenasledovanie a smrť miliónov ľudí.

Takmer zároveň so vznikom bolševickej diktatúry – a čiastočne ako reakcia na ňu – vznikli v Európe v dvadsiatych rokoch 20. storočia ďalšie dve vzájomne príbuzné odnože totalitarizmu: fašizmus a nacizmus. Kým bolševický režim sa vyhlasoval za ochrancu záujmov robotníckej triedy pod vedením komunistickej strany, fašistické a nacistické režimy vychádzali predovšetkým z pozícií extrémneho nacionalizmu a rasizmu. Priamo alebo nepriamo majú tieto tri totalitné režimy na svedomí životy vyše 100 miliónov ľudí.

Politická súťaž sa niekedy označuje ako "politický boj". Demokratický politický pluralizmus však nemá byť bojom. Cieľom boja je totálna porážka, likvidácia protivníka. To však nie je cieľom politickej súťaže v liberálnej demokracii. Zmyslom súťaže je snaha o dosiahnutie čo najlepšieho výsledku, záujem o vytvorenie pridanej hodnoty, záujem o pozdvihnutie verejného blaha, dosiahnutie konsenzu, situácie, v ktorej sa nikto necíti byť porazený. Politická súťaž musí v sebe zahrňovať aspekt tolerancie, úcty k partnerovi jeho názorom, pripravenosť k dohode, kompromisu a harmónii. Ani v politickej súťaži nemáme konať voči iným tak, ako by sme nechceli, aby oni konali voči nám v rovnakej situácii. Demokracia je udržateľná len vtedy, ak je zachovaná možnosť nenásilnej, pokojnej odvolateľnosti, výmeny vládnucej moci.

Hranicou politického pluralizmu, tolerancie, slobody názoru a konania je teda pluralizmus samotný. Ak niekto vystúpi s názorom a nárokom, ktorého dôsledkom je likvidácia pluralizmu a tolerancie, dostáva sa za hranice liberálnej demokracie. Štát môže voči nemu podľa zákona oprávnené zakročiť. Ak niekto chápe politickú súťaž ako ľúty boj, na konci ktorého je súper porazený na hlavu, dostáva sa za hranice demokracie, lebo likviduje pluralizmus, likviduje toleranciu. Ničí samotnú slobodnú súťaž, ničí hybnú silu každého ľudského pokroku.

Podľa demokratickej politickej teórie aj politickej praxe rozdeľujeme strany aj podľa kritéria "systémovosti". Ak hovoríme o *systémových stranách*, hovoríme o stranách, ktoré uznávajú princípy liberálnej demokracie. To sú všetky tie princípy, ktoré sú uvedené v záhlaví tejto kapitoly. Za *nesystémové strany* považujeme tie, ktoré niektoré základné princípy liberálnej demokracie svojim programom alebo praktickým výkonom politiky popierajú. Strany, ktoré popierajú všetky základné princípy liberálnej demokracie, sú *strany totalitné*. Totalitné strany boli (sú) strany komunistické (bolševického typu), strany nacistické a fašistické.

4.3. Demokracia a zodpovednosť. Vzdelávanie k demokracii a ľudským právam.

Mať moc znamená mať veľkú zodpovednosť. Zodpovednosť pritom leží na oboch stranách pomyslenej mocenskej rovnice. Osoby, ktoré moc prakticky vykonávajú, majú veľkú zodpovednosť, pretože každý ich praktický úkon a často aj slovný výrok môže zásadne ovplyvniť osudy miliónov ľudí. Nielen svojich

voličov, ale všetkých obyvateľov štátu, často aj širšieho regiónu a nepriamo aj budúcich generácií.

Oprávnené teda kladieme na verejných funkcionárov vysoké odborné aj morálne nároky. Oprávnené ich môžeme kontrolovať, vyžadovať od nich transparentnosť, kvalitný výkon funkcie, zodpovedné, racionálne, korektné, vypočítateľné a nekorupčné správanie. Politici, političky a iní ústavní a verejní činitelia takýto dohľad musia strpieť. Bez ohľadu na to, či je to dohľad vykonávaný špecializovanými ústavnými orgánmi, médiami alebo občianskou spoločnosťou.

Box 5

Všimnite si... Voľba sudcov a sudkýň Ústavného súdu SR

Začiatkom roka 2019 rezonuje na Slovensku téma voľby sudcov a sudkýň Ústavného súdu. V zbore sa uvoľňuje 9 miest z 13, ktoré je potrebné doplniť novými sudcami a sudkyňami, aby bol Ústavný súd funkčný. Národná rada volí z navrhnutých osôb 18 kandidátov. Z nich potom prezident republiky vymenuje deviatich.

Rieši sa otázka, akým spôsobom sa majú voľby uskutočniť: tajným, alebo otvoreným hlasovaním? Mnohí sa zasadujú za tajnú voľbu, ktorá vraj jedine zodpovedá princípom demokracie. Áno, ale princíp tajného hlasovania sa vzťahuje predovšetkým na "bežných" občanov. Tí nemajú poslaneckú imunitu, tajná voľba garantuje ich súkromie, slobodu ich voľby a chráni ich pred prípadným šikanovaním zo strany vyššej moci.

Poslanci a poslankyne v parlamente však musia vedieť znášať zodpovednosť za všetky svoje rozhodnutia, vrátane personálnych. Sú to zvolení zástupcovia občanov, ktorým sa zodpovedajú za všetky svoje politické skutky. Občania majú právo vedieť, akým spôsobom poslanci hlasujú, aby vedeli vyhodnotiť ich politickú činnosť a podľa toho sa zariadiť pri ďalších voľbách. Je to zásadne iná situácia, ako u radového občana pri hlasovaní vo voľbách.

Primárnym zdrojom moci v demokracii je ľud (občania a občianky štátu). Ľud zveruje praktický výkon moci do rúk politických predstaviteľov. Aj ľud však musí nakladať so svojou veľkou mocou zodpovedne. Zodpovedné nakladanie s mocou je predovšetkým informované nakladanie s mocou, informované rozhodovanie. Ak chcem efektívne kontrolovať moc, ak sa chcem zodpovedne rozhodovať pri voľbách, musím sa naučiť, ako moc funguje. Musím sa aspoň do určitej miery vedieť vyznať v politických a právnych procesoch. Musím mať základné vedomosti o fungovaní spoločnosti, štátu, o demokracii, o ľudských právach. Alebo by som aspoň mal vedieť, ako sa dostanem ku korektným, objektívnym informáciám. K tomu musím vyvinúť extra úsilie.

Demokracia nie je perpetuum mobile, nie je to samochodný systém, ktorý je nejakým hýbateľom na začiatku uvedený do pohybu a potom už funguje sám od seba. Demokracia funguje dobre len vtedy, keď ju udržiavame v chode každodennou činnosťou. Zodpovedné nakladanie s mocou na strane "ľudu" je teda aj angažované, aktívne, zapájajúce sa, zúčastnené nakladanie s mocou. Zodpovedné nakladanie s mocou zo strany ľudu (občanov) je aktívne využívanie volebného práva a všetkých ostatných participatívnych práv dané ústavou.

Pri zdôvodnení svojej neochoty ísť voliť mladí ľudia často uvádzajú argument, že ich jeden hlas aj tak nič nezmení. Vytrhnuté z kontextu je to určite pravda. Ak však tento dôvod preskúmame vo všetkých súvislostiach, uznáme, že je len výhovorkou. Uvedme tu paralelu s odmietaním povinného očkovania detí proti prenosným ochoreniam. Kým podiel zaočkovaných detí neklesne pod určitú hranicu, približne 85%, funguje tzv. kolektívna imunita. Chránené sú aj deti, ktoré zaočkované nie sú. Ich rodičia môžu nadobudnúť mylný dojem, že zaočkovanie nie je potrebné, je zbytočné. Pod hranicou 85% zaočkovanosti však kolektívna imunita prestáva pôsobiť. Epidémia sa začne rozmáhať.

Rovnaké to je aj s neúčastou na voľbách v demokracii. Ak podiel demokraticky zmýšľajúcich ľudí, ktorí z rôznych dôvodov nejdú voliť, prekročí kritickú hranicu, nákaza extrémizmu a populizmu sa začne šíriť. Práve hromadná absencia uvedomelých mladých ľudí nebezpečne znižuje kritickú hranicu, keď už prestáva "kolektívna imunita" pôsobiť. Mladí ľudia (a ich učitelia a učiteľky) to síce možno neradi počujú, ale ich zodpovednosť za udržanie demokratického a európskeho smerovania Slovenska je naozaj veľká. Nemali by s ňou hazardovať.

Populizmus a extrémizmus sú veľmi nákazlivé neduhy. Majú veľký mobilizačný potenciál. Populisti a extrémisti hrajú na city, pudy a vášne, využívajú polopravdy, dezinformácie a klamstvá. Sľubujú jednoduché riešenia na veľmi zložité problémy. Nemôžeme si byť istí, či práve náš neodovzdaný demokratický hlas nie je tou poslednou kvapkou, ktorá spôsobí volebnú katastrofu.

4.4. Zastupiteľská demokracia vs priama demokracia.

Liberálna demokracia je z hľadiska mechanizmov výkonu moci *systémom zastupiteľským*, reprezentatívnym. Je to vláda ľudu *prostredníctvom volených zástupcov* či zástupkýň.

Výkon verejnej moci (politika) je činnosť náročná na čas a predpokladá určité *odborné spôsobilosti*. Výkon verejnej moci v liberálnej demokracii (aj) z tohto dôvodu ľudia zverujú do rúk osobám, ktoré sa na politickú a verejnú činnosť špecializujú. Ľud teda vykonáva svoju moc nepriamo, prostredníctvom volieb a iných mechanizmov občianskej a politickej participácie.

V ostatnej dobe v Európe aj na Slovensku silnejú hlasy zasadzujúce sa za väčšie využitie inštitútov *priamej demokracie*. Pri rozhodovaní o verejných záležitostiach zásadného významu by sa mali vraj organizovať referendá, plebiscity, celonárodné konzultácie. Politici, stranícki či občianski aktivisti, ktorí sa zasadzujú za viacej priamej demokracie argumentujú práve princípom "vlády ľudu" a nutnosťou rešpektovať vôľu ľudu.

Je to nepochybne silný argument. Musíme ho však kriticky analyzovať vo svetle toho, čo sme si povedali o zodpovednosti a vypočítateľnosti výkonu moci. Musíme tiež preskúmať, či argument zodpovedá požiadavkám právneho štátu, alebo ináč - vlády práva (*rule of law*). Musíme tiež zvážiť, či je „vôľa ľudu“ výsledkom zodpovedného a racionálneho zvažovania, alebo je len výsledkom jednostranného pôsobenia masívnej propagandistickej mašinerie, keď je sloboda médií a sloboda politickej súťaže obmedzená.

Ak zvolená vláda robí zlú politiku, v najbližších voľbách (či už riadnych alebo predčasných) môže byť odvolaná a vymenená. Ak vláda či parlament prijme nesprávne rozhodnutie, napríklad protiústavný zákon, súdna moc (Ústavný súd) môže túto chybu napraviť a zákon zrušiť. Pri rozhodovaní ústavných orgánov platí princíp právnej istoty. Rozhodnutia musia byť predvídateľné, vypočítateľné, zrozumiteľné. V rovnakých situáciách musia orgány rozhodovať rovnako.

Funguje tzv. inštitucionálna pamäť. Spisový poriadok, archivácia listín, kontinuita podstatnej časti štátneho aparátu a jeho odborná prax, ďalšie vzdelávanie jeho zamestnancov a zamestnankyň - to sú všetko nástroje, ktoré posilňujú inštitucionálnu pamäť, odborný potenciál a tým aj právnu istotu. Ak zastupiteľská demokracia funguje dobre, vždy sú k dispozícii efektívne opravné prostriedky.

Ak však urobí v referende v závažnej otázke zlé rozhodnutie "ľud", niet opravného prostriedku. Vidíme to napríklad na dôsledkoch referenda o

vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ. Ľud je najvyšší suverén. Je neodvolateľný. Nie je možné ho volať na zodpovednosť. Je nesankcionovateľný.

Ak sa frekvencia referend a plebiscitov vo vážnych otázkach zvyšuje - čo je cieľ niektorých nacionálnych populistov - zvyšuje sa možnosť narušenia právnej istoty. Ľud môže plebiscitom v jednej otázke rozhodnúť tak, v druhej inak. Niektoré dôsledky jedného rozhodnutia môžu byť v priamom rozpore s dôsledkami rozhodnutia druhého. Kto bude arbitrom sporu? Je to začiatok právneho chaosu.

V referende sú ľudia ľahko ovplyvňiteľní dezinformáciami, polopravdami, lžami. Iste, rovnako je to aj pri „obyčajných“ voľbách. Rozdiel je len v tom, že po ustanovení demokratickej vlády (akejkoľvek) vstúpia do procesu štandardné mechanizmy kontroly, ústavných brzd a protiváh. Stranícky pluralizmus, deľba moci medzi zákonodarné, výkonné a súdne orgány, pôsobenie ostatných kontrolných orgánov a inštitútov, vrátane politickej opozície, médií a uvedomelých občianskych iniciatív - to sú nástroje, ktoré udržiavajú systém v relatívnej rovnováhe. Alebo ho môžu do rovnováhy v prípade politických kríz navrátiť. V prípade reťazovitých referend tieto kontrolné a vyrovnávacie mechanizmy prestávajú účinne pôsobiť.

Je tiež rozdiel hlasovať v referende na miestnej a celoštátnej úrovni. Na miestnej úrovni má väčšina obyvateľov obce predsa len viacej možností preniknúť hlbšiu do jadra veci, o ktorej sa rozhoduje. Obyvatelia majú priamu empirickú skúsenosť s konkrétnym miestnym problémom, majú možnosť overiť, konfrontovať svoje informácie. Rozhodovanie v miestnych referendách nikdy nie je také komplexné a mnohorozmerné ako pri rozhodovaní o celoštátnych záležitostiach.

Aby nedošlo k nedorozumeniu: vyššie povedané neznamena, že inštitúty priamej demokracie nemajú v zastupiteľskej demokracii miesto. Naopak. Príklad Švajčiarska ukazuje, že mechanizmy a inštitúty priamej a zastupiteľskej demokracie sa môžu (a aj by sa mali) vhodne dopĺňať. Vo Švajčiarsku takýto systém funguje už vyše 150 rokov. Vo Švajčiarsku sa koná naozaj veľa referend a ľudových hlasovaní na miestnej, kantonálnej i federálnej úrovni.

Pre referendá a ľudové hlasovania však vo Švajčiarsku platia veľmi prísne pravidlá. Napríklad referendum o vystúpení Veľkej Británie z EÚ by sa v takej

podobe a takým spôsobom, ako sa konalo, vo Švajčiarsku vôbec nemohlo uskutočniť. Prvý základný rozdiel je v *časovom trvaní procesu*. Priemerná doba od ustanovenia petičného výboru až po konanie samotného hlasovania trvá vo Švajčiarsku v *priemere 3 roky*. Celý proces referenda o tak dôležitej otázke, ako je vystúpenie z EÚ, trval vo Veľkej Británii *len 4 mesiace*. Britský premiér Cameron vypísal referendum 10.2.2016, hlasovanie sa konalo 26.6.2016.

Box 6

Všimnite si Ako funguje priama demokracia vo Švajčiarsku

Vo Švajčiarsku existujú tri typy celoštátnych referend.

1. Obligatórne referendum. Každá zmena ústavy schválená Federálnym zhromaždením musí byť predložená na schválenie občanom a občiankam v celoštátnom referende.
2. Fakultatívne referendum. Každý zákon schválený Federálnym zhromaždením môže byť predmetom referenda. Takéto referendum môže byť iniciované na základe petície, ktorá obsahuje aspoň 50 tisíc podpisov občanov a občianok. Fakultatívne referendum môže byť iniciované aj spoločným návrhom aspoň ôsmich kantónov (z celkového počtu 26). Petícia musí byť predložená do 100 dní od zverejnenia príslušného zákona v úradnom vestníku.
3. Ľudová iniciatíva. Občania a občianky môžu navrhnúť zmenu ústavy, alebo dokonca úplne novú ústavu na základe petície s aspoň 100 tisíc podpismi.
 - ▶ Podpisy na jednom hárku musia byť vždy z jednej obce alebo mesta. Mená musia byť uvedené čitateľne. Overujú sa na miestnom úrade, ktorý potvrdí, že osoba s daným menom je naozaj občanom alebo občiankou danej komunity s hlasovacím právom. Každý podpis musí byť overený! Následne všetky hárky ešte overí úrad federálnej vlády.
 - ▶ Federálna vláda pripraví k iniciatíve svoje stanovisko a zašle ho parlamentu. V ňom navrhne parlamentu odporučiť alebo neodporučiť voličom hlasovať za iniciatívu. Vláda má na tento krok lehotu 12 mesiacov. V tomto prípade parlament v lehote ďalších 18 mesiacov odporučí voličom a voličkám hlasovať za alebo proti návrhu z ľudovej iniciatívy.
 - ▶ Vláda môže k iniciatíve vypracovať a predložiť parlamentu svoj protinávrh. Má na to lehotu 18 mesiacov. V tomto prípade má parlament ďalších 12 mesiacov na to, aby zverejnil svoje odporúčanie k iniciatíve a k vládnemu protinávrhu. Parlament môže pripraviť svoj vlastný návrh. Následne federálna vláda rozhodne, ktoré návrhy sa predložia na hlasovanie. Určí dátum hlasovania v lehote najneskôr 10 mesiacov od prijatia rozhodnutia. Hlasuje sa potom o oboch (o všetkých) navrhnutých textoch.
 - ▶ Informačná kampaň pred konaním referend je dostatočne dlhá, komplexná, vyvážená a objektívna. Každý subjekt zainteresovaný na referende má dostatok času a priestoru prezentovať a obhájiť svojej argumenty na všetkých možných fórach. Každá domácnosť dostane pred konaním hlasovania knižočku, v ktorej je zrozumiteľne a podrobne popísaný problém, o ktorom sa bude hlasovať. Tiež sú uvedené všetky predložené návrhy spolu s podrobnou analýzou ich právnych a praktických dôsledkov.
 - ▶ Pri rozhodovaní platí princíp tzv. *dvojitej väčšiny*. Ľudová iniciatíva je úspešná, ak za príslušný návrh zároveň hlasuje *nadpolovičná väčšina zúčastnených voličov a voličiek* ako

aj nadpolovičná väčšina kantónov. Od prijatia zmeny švajčiarskej ústavy v roku 1848 sa konalo v krajine približne 550 celoštátnych referend.

Populisti sa pri odvolávaní na švajčiarsky systém najčastejšie sústreďujú na jeho jeden jediný element, a to, že vo Švajčiarsku nie je zakotvené povinné kvórum účasti na referende. U nás, a v mnohých iných štátoch je referendum platné, len ak sa ho zúčastní aspoň 50% voličov a voličiek s hlasovacím právom.

Ak sa však so švajčiarskym politickým systémom oboznámime dôkladne, zistíme, že má také prísne pravidlá a obsahuje toľko záruk proti zneužitiu, že kvórum účasti nie je potrebné. Švajčiarsky systém síce obsahuje silné prvky priamej demokracie, vo svojej podstate však ostáva systémom liberálnej, zastupiteľskej demokracie s výrazným konsenzuálnym charakterom.

4.5. Reprezentatívne vládnutie, deľba a kontrola moci

Ako sme vyššie uviedli, zmyslom politického a názorového pluralizmu je demokratická súťaž, ktorej výsledkom je nová pridaná hodnota obohacujúca jednotlivca a spoločnosť. Význam politického pluralizmu spočíva však aj v *kontrole moci*. Politická súťaž sa neodohráva vo vzduchoprázdne, ale v konkrétnom inštitucionálnom prostredí, ktoré je tvorené jednotlivými hlavnými vetvami (zložkami) moci.

V demokracii je občanmi zverená moc rozdelená na moc zákonodarnú, výkonnú a súdnu. *Zákonodarnú moc* stelesňuje na najvyššej úrovni moci parlament (národné zhromaždenie, národná rada), na nižších úrovniach moci zas regionálne a miestne (či mestské) samosprávy. *Výkonnú moc* predstavuje na najvyššej úrovni vláda štátu, na okresnej úrovni okresné úrady vykonávajúce štátnu moc na regionálnej a miestnej úrovni. Orgánom výkonnej moci je aj *prezident* republiky. *Súdnu moc* predstavujú okresné a krajské sudy a Najvyšší súd. Osobitné postavenie má Ústavný súd SR. Ten je najvyšším ochrancom ústavnosti a dodržiavania základných práv a je aj najvyššou odvolacou inšinciou.

Podľa formy vládnutia sú európske demokracie buď *republikami* alebo *konštitučnými monarchiami*. V republike je formálnou hlavou štátu prezident, v konštitučnej monarchii kráľ alebo kráľovná, prípadne veľkvojvoda alebo knieža. Monarchovia však majú v súčasných európskych demokraciách spravidla len protokolárne a reprezentačné funkcie. Sú symbolom národnej a štátnej kontinuity. Reálnu moc majú volené orgány, tak ako v republikách.

Tab. Monarchie a republiky v Európe. Stav začiatkom marca 2019.

Republiky		Monarchie	
Štát	Prezident/ka	Štát	Monarcha
Bulharsko	Rumen Radev	Andorra	Pozri poznámku 2
Cyprus	Nicos Anastasiades	Belgicko	Kráľ Filip
Česká republika	Miloš Zeman	Dánsko	Kráľovná Margaréta II.
Estónsko	Kersti Kaljulaid (pani)	Holandsko	Kráľ Viliam Alexander
Fínsko	Sauli Niinistö	Luxembursko	Knieža Henrich
Francúzsko	Emmanuel Macron	Lichtenštajnsko	Knieža Hans Adam II.
Grécko	Prokopis Pavlopoulos	Monako	Knieža Albert II.
Chorvátsko	Kolinda Grabar-Kitarović	Nórsko	Kráľ Harald V.
Írsko	Michael D. Higgins	Spojené kráľovstvo	Kráľovná Alžbeta II.
Island	Guðni Th. Jóhannesson	Španielsko	Kráľ Filip VI.
Litva	Dalla Grybauskaitė (pani)	Švédsko	Kráľ Karol XVI Gustáv
Lotyšsko	Raimonds Vejonis	Vatikán	Pápež František I.
Maďarsko	János Áder		
Malta	Marie Louise Coleiro Preca		
Nemecko	Frank-Walter Steinmeier		
Poľsko	Andrzej Duda		
Portugalsko	Marcelo Rebelo de Sousa		
Rakúsko	Alexander van der Bellen		
Rumunsko	Klaus Johannis		
San Marino	Pozri poznámku 1		
Slovensko	Andrej Kiska		
Slovinsko	Borut Pahor		
Švajčiarsko	Ueli Maurer		
Taliansko	Sergio Mattarella		

Pozn. č. 1: San Marino má dve hlavy štátu, ktorí sa nazývajú „kapitáni regenti“. Sú volení vždy na pol roka z členov Veľkej rady. V súčasnosti pozíciu zastávajú Mirko Tomassoni a Luca Santolini.

Pozn. č. 2: Na čele štátu Andorra sú dve „spolukniežatá“: francúzsky prezident Emmanuel Macron a katalánsky biskup Joan Enric Vives Sicília.

Podľa spôsobu *horizontálneho usporiadania* výkonu moci (t.j. usporiadania vzájomných vzťahov medzi zákonodarnou a výkonnou mocou) delíme demokratické formy vládnutia na *parlamentné demokracie* a *prezidentské demokracie*. Prechodom medzi nimi môže byť *polo-prezidentský systém* vládnutia.

V *parlamentnej demokracii* – ako tomu aj názov napovedá – by mal byť centrálnym mocenským orgánom parlament. Ten je totiž občanmi a občiankami volený, do jeho rúk vlastne priamo zverujú svoju originálnu moc. Politická strana alebo koalícia politických strán, ktorá je schopná vytvoriť parlamentnú väčšinu, zostavuje vládu. Reálna prax – aspoň vo väčšine nových demokracií je však mierne odlišná.

Centrálnym mocenským orgánom pri každodennom praktickom výkone politiky je u nás v skutočnosti vláda. V demokratickom právnom štáte – ako sme si povedali vyššie – platí princíp zákonnosti. Podľa čl. 87, ods. 1 našej ústavy návrhy zákonov môžu podať výbory Národnej rady Slovenskej republiky, poslanci a vláda Slovenskej republiky. Drvivá väčšina zákonov, ktoré parlament schváli, vychádza z návrhov vypracovaných jednotlivými ministerstvami a predkladaných vládou. Parlament tieto návrhy spravidla schvaľuje jednoduchou väčšinou poslancov a poslankýň vládnej koalície.

Na jednej strane je to prirodzené. Vláda je výkonným orgánom programového vyhlásenia, ktoré vládna koalícia na začiatku volebného obdobia v parlamente schváli. Ministerstvá disponujú expertným potenciálom, právnym servisom a inštitucionálnou pamäťou. Odborný a právny servis Národnej rady SR ako aj poslancov a poslankýň je podstatne menší – na rozdiel od napríklad odborného právneho zázemia amerického Kongresu. Tam majú poslanci aj senátori za sebou veľké tímy ľudí, ktoré pre nich pracujú.

Druhým dôvodom, prečo u nás parlament nefunguje dobre ako centrálna mocenská inštitúcia, je nízka úroveň politickej kultúry. Návrhy zákonov síce predkladajú aj opoziční poslanci a poslankyne, tieto sú však väčšinou takmer

vždy odmietnuté už v zárodku – bez ohľadu na to, aká vládna zostava je práve pri moci. Politická súťaž je u nás i v mnohých susedných štátoch považovaná za boj, a nie za spoločné úsilie v mene dosiahnutia konsenzu a pozdvihnutia blaha celej spoločnosti a jej jednotlivých členov. Vládna koalícia sa nesnaží ani v kľúčových a zásadných otázkach dohodnúť s opozíciou, ale pretláča svoje riešenia silou.

Prezidentská demokracia je taká forma vládnutia, kde je okrem parlamentu priamo volený aj prezident, ktorý tým dostáva vysokú legitimitu. Prezident je buď priamo aj šéfom výkonnej moci ako napríklad v USA, alebo má zásadný vplyv na riadenie exekutívy, bez ohľadu na to, že na jej čele stojí formálne predseda vlády, čo je prípad Francúzska. V prezidentskom systéme disponuje prezident právomocou vetovať zákony prijaté parlamentom. V tom prípade môže parlament zákon schváliť len kvalifikovanou väčšinou - buď absolútnou väčšinou alebo ústavnou väčšinou všetkých poslancov a poslankýň.

Jedinou krajinou v Európskej únii, kde je funkcia prezidenta a predsedu vlády totožná, je Cyprus. Poloprezidentské systémy podobné francúzskemu existujú ešte v štyroch ďalších krajinách EÚ: Litve, Poľsku a Rumunsku. Ostatné štáty EÚ sú parlamentnými demokraciami – buď republikánskeho alebo monarchického typu.

Box 7

Všimnite si... Americký systém vládnutia

Učebnicovým príkladom delby moci a jej kontroly systémom tzv. bŕzd a protiváh je americký systém vládnutia. V tomto systéme sa volí nielen zákonodarný zbor – Kongres, ale aj moc výkonná. Volí sa prezident, ktorý je na rozdiel od nášho systému zároveň predsedom vlády – administratívy. Prezident po svojom zvolení menuje členov administratívy. Kongres má dve komory – Snemovňu reprezentantov a Senát. Členovia snemovne reprezentantov sa volia každé dva roky. Členovia Senátu (z každého z 50 štátov po dvoch) sa volia na šesť rokov, ale senátne voľby sa konajú tiež dvojročne, pričom sa obsadzuje vždy len jedna tretina mandátov. Zákonodarné iniciatívy vychádzajú zo Snemovne reprezentantov, ale musí ich schváliť aj Senát. Senát má navyše osobitné právomoci spočívajúce v tom, že potvrdzuje mnohé rozhodnutia prezidenta, týkajúce sa napríklad menovania členov vlády, sudcov Najvyššieho súdu, náčelníkov jednotlivých zložiek ozbrojených síl alebo veľvyslancov.

Prezident môže vetovať zákon prijatý Kongresom. Na opätovné schválenie zákona je potom potrebná dvojtretinová väčšina v Snemovni reprezentantov i v Senáte. Viceprezident je zároveň predsedom Senátu, ale hlasuje len v tom prípade, ak v stočlennom zbore nastane rovnosť hlasov. Sudcovia Najvyššieho súdu sú menovaní prezidentom a potvrdení Senátom. Ich funkcia po zvolení je doživotná. Najvyšší súd je zároveň súdom ústavným, môže vyhlásiť

prijatý zákon za protiústavný a zrušiť ho. Ďalšou osobitosťou amerického systému je federálna štruktúra. Právomoci federálnych orgánov – prezidenta a federálnej vlády, Kongresu i Najvyššieho súdu sú presne vymedzené v Ústave Spojených štátov amerických. Rozhodovanie v ostatných záležitostiach spadá do právomoci 50 zväzových štátov USA a ich orgánov – guvernérov, štátnych Kongresov a štátnych súdov.

Ďalší mechanizmus brzd a protiváh spočíva v tom, že funkčné obdobie všetkých kľúčových štátnych orgánov je rozdielne. Mandát členov Snemovne reprezentantov je určený na dva roky a členov Senátu na šesť rokov. Volí sa na základe väčšinového princípu, keď v jednotlivých volebných obvodoch získava mandát vždy len jeden kandidát. V drvivej väčšine volebných obvodov súťažia medzi sebou len kandidáti dvoch strán – Demokratov a Republikánov. Funkčné obdobie prezidenta trvá štyri roky a sudcovia Najvyššieho súdu sú menovaní doživotne. Tento systém zaručuje, že je takmer nemožné, aby všetky štátne orgány ovládli predstavitelia alebo nominanti jednej politickej strany.

V Slovenskej republike je počnúc rokom 1999 volený priamo občanmi aj prezident, nemá však zďaleka také kompetencie ako v USA alebo vo Francúzsku. Jeho vplyv na výkon štátnej moci je skôr nepriamy, spočívajúci v právomoci vymenovať niektorých ústavných činiteľov, napríklad generálneho prokurátora alebo sudcov Ústavného súdu na návrh Národnej rady SR. V jeho právomoci je tiež menovať predsedu vlády a následne na jeho návrh ministrov. Môže vetovať zákony, ale k ich opätovnému prijatiu sa nevyžaduje ústavná väčšina, takže veto prezidenta je skôr symbolický krok.

Funkčné obdobia jednotlivých ústavných orgánov u nás nie sú dostatočne komplementárne. Ani spôsob voľby či menovania ústavných činiteľov nie je prepracovaný tak dôsledne, ako v USA. V dôsledku toho sa často stáva, že väčšina mocenských orgánov a ústavných inštitútov je obsadená predstaviteľmi či nominantmi rovnakého politického tábora. Tento stav môže viesť k oslabovaniu politického pluralizmu, reálnej delby moci, v konečnom dôsledku oslabovaniu schopnosti presadzovať spoločné strategické ciele a reagovať na globálne výzvy dnešného sveta.

Na vládnutie sa môžeme pozrieť aj z pohľadu *vertikálneho usporiadania* výkonu moci, t.j. miery samosprávnosti jednotlivých úrovní mocenskej štruktúry. Pri takejto delbe rozlišujeme nasledovné systémy: unitárny štát, federálny štát a decentralizovaný štát. Bližšiu charakteristiku jednotlivých systémov nájdete v Príručke Kompetencie pre demokratickú kultúru.

4.6. Princípy právneho štátu

Politici, právnici i publicisti sa odvolávajú na *právny štát* tak často, až sa zdá, že tento pojem je len prázdny heslom bez obsahu. Tak to však nie je. Základné princípy právneho štátu sú celkom jednoznačne definované v dokumentoch Rady Európy, Európskej únie, ako aj v Ústave SR.

Základné princípy právneho štátu sú nasledovné: *legalita* (zákonnosť), *právna istota*, *vymožitelnosť práva* a *možnosť účinného súdneho preskúmania* a *možnosť nápravy*, *rovnosť pred zákonom*.

1. Princíp legality.

Princíp legality je zakotvený v článkoch 1 a 2 ústavy:

Box 7

Všimnite si... Právny štát a Ústava SR

Čl. 1

(1) Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.

(2) Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.

Čl. 2

(1) Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.

(2) Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

(3) Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

V týchto dvoch článkoch je zakotvený najmä princíp legality (zákonosti) - povinnosti riadiť sa zákonmi. Nik nie je nad zákonom, ani štátna moc samotná. Právne normy sú prijímané transparentne, v rámci pluralistického, participatívneho demokratického procesu, spôsobom stanoveným zákonom. Článok 2 ústavy je vlastne najjednoduchšou definíciou, ktorou môžeme odlíšiť demokratický právny štát od totalitárnej diktatúry.

V demokratickom právnom štáte, v ktorom je zdrojom moci ľud – teda občania a občianky štátu, platí: občan-jednotlivec môže slobodne konať všetko, čo mu

zákon vyslovene nezakazuje a nemožno ho nútiť k tomu, čo zákon neukladá. Tento princíp je rozvedený aj v článku 13 našej ústavy, podľa ktorého povinnosti možno ukladať len zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd, alebo medzinárodnou zmluvou, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb. Naopak, štátne orgány môžu konať len to, čo im zákon vyslovene dovoľuje a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

V diktatúre je to presne opačne: jednotlivec-občan môže konať len to, čo mu zákon predpisuje a dovoľuje, pričom je často nútený robiť aj to, čo mu zákon priamo neukladá. Naopak, štátne orgány môžu konať čokoľvek, čo im zákon vyslovene nezakazuje. Keďže však neexistuje žiadna skutočná kontrola moci a tvorba zákonov nie je výsledkom pluralistického zákonodarného procesu, ale vyjadrením vôle jedinej vládnucej strany alebo jej vodcu, štát koná v podstate podľa svojej vlastnej ľubovôle.

Predpokladom existencie demokratického právneho štátu je aj jeho odluka od akejkoľvek ideológie či náboženstva. (Vid' čl. 1 Ústavy SR.) Ideologické systémy opierajúce sa o nespochybniteľné pravdy vychádzajúce z autority viery alebo inej nevolenej autority nie sú zlučiteľné s princípmi legality a právnej istoty. Tento princíp nie je možné stavať do nezmieriteľného protikladu s právom na slobodu vyznania, viery a náboženstva, ktoré je v demokracii zaručené.

2. *Právna istota.* Ďalším dôležitým princípom právneho štátu je právna istota. Znamená predovšetkým, že právo musí byť pre všetky subjekty predvídateľné. Zakazuje sa retroaktivita, čiže nie je možné niekoho súdiť na základe skutkov, ktoré v čase konania neboli trestné podľa zákona. (Výnimkou môžu byť zločiny proti ľudskosti.) Text každej právnej normy musí byť jasný, jednoznačný, vnútorne neprotirečivý a zrozumiteľný, nemá umožňovať rozličný výklad a interpretáciu. Musí existovať účinná *vymáhateľnosť* práva na základe jednoznačných a transparentných pravidiel, v primeranom čase, prostredníctvom nestranných a nezávislých orgánov, najmä súdov. Dané pravidlo alebo právny predpis musí byť použitý rovnako vo všetkých identických či obdobných prípadoch a situáciách.

3. *Princíp rovnosti pred zákonom.* Pred zákonom sú si všetci občania rovní, ich konanie musí byť posudzované v obdobných prípadoch rovnakým spôsobom. Nikto nesmie byť neprimerane zvýhodňovaný ani znevýhodňovaný.

4. *Zásada účinného súdneho preskúmania* zaručuje, že právne predpisy a akékoľvek rozhodnutia štátnych orgánov môžu byť podrobené nezávislému súdnemu preskúmaniu. Osobitne sa to vzťahuje na rozhodnutia týkajúce sa uplatnenia alebo možného porušenia základných ľudských práv a slobôd. Pri porušení práv musí byť zabezpečená účinná náprava, napríklad, uvedením do pôvodného stavu, odškodnením alebo inými adekvátnymi prostriedkami.

Princípy právneho štátu zhrnula v osobitnom dokumente aj Európska komisia.²

Podľa tohto dokumentu všeobecné právne zásady, ktoré vyplývajú z ústavných tradícií jednotlivých členských štátov a ktoré tvoria materiálne jadro právneho štátu, sú nasledovné:

1. *Zásada zákonnosti (legality).* Zásada zákonnosti zahŕňa transparentný, zodpovedný, demokratický a pluralistický postup zameraný na zavádzanie právnych predpisov.

2. *Zásada právnej istoty.* Tá si vyžaduje, okrem iného, aby boli právne predpisy jasné a predvídateľné, a aby nebolo možné ich spätne meniť.

3. *Zákaz svojvoľných výkonných právomocí.* Vyplýva z neho, že akýkoľvek zásah zo strany orgánov verejnej moci v oblasti súkromnej činnosti akejkoľvek osoby, či už fyzickej alebo právnickej, musí mať právny základ a musí byť oprávnený z dôvodov stanovených zákonom.

4. *Princíp nezávislého a účinného súdneho preskúmania vrátane rešpektovania základných práv.* Znamená to najmä, že jednotlivci musia mať možnosť účinnej súdnej ochrany práv, ktoré im vyplývajú z právneho poriadku Únie. Všeobecná zásada práva, podľa ktorej má každý *právo na spravodlivý proces*, zahŕňa právo na súd, ktorý je nezávislý najmä od výkonnej moci.

5. *Princíp rovnosti pred zákonom.* Podľa Ústavy SR „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach.“ (Čl. 12, ods. 1, 1. veta.) „Základné práva a slobody sa

² Oznámenie Európskej komisie Európskemu parlamentu a Rade. Nový rámec EÚ na posilnenie právneho štátu. COM (2014) 158 final.

zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.“ (Čl. 12, ods. 2) „Každý má spôsobilosť na práva.“ (Čl. 14, 1. ods.)

Princípmi právneho štátu sa zaoberala Benátska komisia Rady Európy (Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva). Benátska komisia v správe uverejnenej v roku 2011 uvádza právny štát ako „základnú a spoločnú európsku normu, ktorá riadi a obmedzuje výkon demokratických právomocí“ a ako „neoddeliteľnú súčasť každej demokratickej spoločnosti“, ktorá „vyžaduje, aby všetky orgány s rozhodovacou právomocou zaobchádzali so všetkými dôstojne, rovnocenne a racionálne a v súlade so zákonom, a aby mali všetci možnosť namietajú proti rozhodnutiam pred nezávislým a nestranným súdom.“ Benátska komisia menovala v správe nasledovných šesť princípov:

- zákonnosť (vrátane transparentného, zodpovedného a demokratického procesu zameraného na zavádzanie zákonov),
- právna istota,
- zákaz svojvoľnosti,
- prístup k spravodlivosti pred nezávislými a nestrannými súdmi,
- rešpektovanie ľudských práv, nediskriminácia a rovnosť pred zákonom.

4.7. Vláda väčšiny vs rešpektovanie ľudských práv a záujmov menšín

Mnoho ľudí si pod demokraciou zjednodušene predstavuje len jeden jej konštitutívny element, a to spôsob rozhodovania. Vláda ľudu naozaj znamená v konečnom dôsledku rozhodovanie na základe vôle väčšiny. Pokiaľ žijeme v zastupiteľskej demokracii, tak ide o rozhodovanie väčšiny zvolených zástupcov a zástupkyň, ktorým ľud zveruje svoju moc.

Znamená to teda, že najdemokratickejšie rozhodovanie je také, ktoré je prijaté najmohutnejšou väčšinou? Takéto vysvetlenie by bolo príliš jednoduché. Najdemokratickejšie by potom boli voľby a iné typy rozhodovania v totalitných štátoch, kde sa rozhodnutia prijímali pomerom 99% a väčším. Ak by princíp väčšinového rozhodovania platil absolútne, tak záujmy niektorých skupín

obyvateľstva by nemuseli byť nikdy zohľadnené. Ide o tie skupiny, ktoré sú vždy a všade v menšine – či už ide o národnostné a etnické menšiny, niektoré náboženské komunity, alebo zdravotne postihnuté osoby. Alebo deti, ktoré navyše ani nemajú volebné právo.

Ak by sa zvýšila frekvencia rozhodovania v dôležitých otázkach referendumami a plebiscitmi, šanca menšinových skupín na zohľadnenie ľudských práv a legitímnych potrieb ich príslušníkov by sa ešte viac zredukovala. Ústava SR je v tomto zmysle jednoznačná: „Predmetom referenda nemôžu byť základné práva a slobody...“ (čl. 93, ods. 3.). „Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremiľateľné a nezrušiteľné.“ (Čl. 12, ods. 1.) Znamená to, že žiadnym rozhodnutím mocenského orgánu štátu nemôže byť človek svojich ľudských práv zbavený.

Za určitých okolností môže byť výkon niektorých ľudských zákonom obmedzený. Musí sa pritom ale dbať na zmysel a podstatu daného práva a obmedzenie musí spĺňať legitímny účel. Napríklad sloboda pohybu a sloboda pobytu „môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody.“ (Čl. 23, ods. 2.)

Politika je v konečnom dôsledku správa a riadenie vecí verejných. Nevyhnutným prvkom procesu spravovania a riadenie je rozhodovanie. Väčšinové rozhodovanie ako technický nástroj demokracie je však len jedným z jej princípov. Musíme ho vedieť chápať a používať vždy len kontexte so všetkými ostatnými princípmi uvedenými vyššie v podkapitole 4.1., ako aj v kontexte so všetkými princípmi právneho štátu uvedenými v podkapitole 4.6.

Ak sa prijímajú zákony demokraticky – teda participatívne, na základe dôkladnej odbornej prípravy a diskusie, so zohľadnením záujmov a potrieb všetkých zainteresovaných, ak je cieľom vládnucej moci spoločné blaho, tak rozhodovanie je len formálnym, i keď dôležitým aktom. Ak je však heslom vládnucej moci „kto vyhrá voľby, môže všetko“, je to začiatok konca právneho štátu.

4.8. Význam volieb v liberálnej demokracii

Najväčším ohrozením demokracie je ľudská ľahostajnosť voči stavu vecí verejných, nedostatok citlivosti, empatie voči potrebám a náladám iných ľudí. Liberálna demokracia je vyvrcholením renesančného a humanistického revolučného obratu alebo návratu človeka k človeku, je dedičkou osvietenského zamerania sa na práva a slobodu jednotlivca. Európska liberálna demokracia je však aj dedičkou obrovskej historickej skúsenosti ľudstva z dvoch vojnových pustošení a iných hrôz, ktoré si Európa v dvadsiatom storočí sama privodila. Po vojne sa Európa z týchto tragédií dokázala poučiť. Dôležité je, aby na toto poučenie nezabudla. Inak jej dedičstvo renesancie, humanizmu, osvietenstva a kresťanských tradícií nebude nič platné.

Človek sa v priebehu dejín vyslobodil zo zajatia rôznych kolektivistických ideológií a stal sa slobodným tvorom, ktorý si uvedomuje svoju jedinečnosť, svoje práva a svoje poslanie na Zemi. To však neznamená, že sa stal Bohom, ktorý môže všetko. Ostáva naďalej tvorom spoločenským, ktorý žije svoj život v rôznych typoch komunít, kolektívov a sociálnych skupín. Len v spoločnosti sa všetky jeho schopnosti, vedomosti a zručnosti môžu naplno realizovať. Ľudské práva majú zmysel, význam a využitie len v komunite ostatných ľudí. Platí to aj pre tie zdanlivo najindividuálnejšie práva, akým je, napríklad, sloboda prejavu. Pre Robinsona, ktorý stroskotal na pustom ostrove, je sloboda prejavu bezcenná. Nemá sa s kým porozprávať, nemá sa s kým pohádať, nemá komu ponúknuť priateľstvo a vyznať lásku.

Všeobecná deklarácia ľudských práv zakotvuje v 30 článkoch univerzálny katalóg ľudských práv. Končí sa týmito slovami: „Každý má povinnosť voči spoločnosti; jedine v nej môže voľne a naplno rozvinúť svoju osobnosť.“ Nezabúdajme na to. Našou mravnou povinnosťou vyplývajúcou z učenia o ľudských právach je najmä rešpektovať práva a individuálnu identitu druhého človeka. Zároveň však môžeme a musíme trvať na tom, aby aj ten druhý, on alebo ona, rešpektovali moje práva. Nevyhnutné je, aby sme sa kultúrne, demokratickou diskusiou zhodli na pravidlách, ktoré budeme spoločne dodržiavať. Len vtedy môžeme byť všetky a všetci spokojní a žiť spoločne v pokoji, mieri a vzájomnej úcte.

Demokracia nemôže fungovať bez slobody a bez rešpektovania ľudských práv pre všetkých. Moderná demokracia nemôže nebyť liberálnou, neliberálna demokracia je oxymoron. Rozhodovanie v demokracii je zdĺhavé, zviazané pravidlami, zohľadňuje potreby a názory rôznych menšín. Z toho však nevyplýva, že demokracia je zlý systém. Naopak, v uvedených „mäkkých“ atribútoch demokracie – politickom pluralizme, v právnom štáte, v dialogickom riešení problémov, v kultúrnej diverzite a v rešpekte k ľudským právam tkvie jej sila.

Prednosti demokracie sú však zároveň najväčším terčom kritiky a útokov zo strany politikov a záujmových skupín s autoritárskymi a diktátorskými sklonmi. Liberálna demokracia, ktorá hlása slobodu a rovnosť pre všetkých, podľa nich v konečnom dôsledku slúži len záujmom tzv. liberálnych elít, pričom záujmy a postavenie „bežných ľudí“, „väčšiny“ sú ohrozené a popierané. Je preto podľa nich nutné sa postaviť na obranu záujmov „nášho“ národa, rasy, náboženskej obce a vylúčiť zo spoločnosti, alebo aspoň posunúť na jej okraj tých, ktorí do nej na základe takto stanovených kritérií nepatria. Vedúcou silou, novou elitou pri tejto obrane a následnom prinavrátení „starej slávy“ nášho národa, rasy, či obce majú byť samozrejme záujmové skupiny odmietajúce liberálnu demokraciu.

Lenže odmietanie liberálnej demokracie vedie v konečnom dôsledku vždy k popieraniu ľudských práv a k podkopávaniu princípov právneho štátu. Nové elity hlásajúce výlučnosť, rasovú či inú čistotu, sľubujúce nastolenie pevného „poriadku“ v spoločnosti a vyriešenie všetkých problémov šmahom ruky sa vždy ukázali byť omnoho horšie ako „nedokonalé“ politické strany a inštitúcie liberálnej demokracie.

5. Voľby do Európskeho parlamentu

Predtým, ako pristúpime k charakteristike volieb do Európskeho parlamentu, musíme ozrejmiť, akého typu je to inštitúcia. V prvom kroku porovnáme Európsky parlament s inými medzinárodnými organizáciami, ktorých súčasťou sú zhromaždenia delegátov, prijímajúcich uznesenia, rozhodnutia, zákony či medzinárodné normy.

5.1. Porovnanie jednotlivých medzinárodných organizácií

Predtým, ako pristúpime k charakteristike volieb do Európskeho parlamentu, musíme ozrejmiť, akého typu je to inštitúcia. V prvom kroku porovnáme Európsky parlament s inými medzinárodnými organizáciami, ktorých súčasťou sú zhromaždenia delegátov, prijímajúcich uznesenia, rozhodnutia, zákony či medzinárodné normy.

5.1.1. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov

Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov (VZ OSN, po anglicky United Nations General Assembly - UNGA) je jedným z hlavných orgánov OSN. Zasadajú v ňom delegáti a delegátky 193 súčasných členských štátov tejto svetovej organizácie. Sídli v New Yorku. OSN je typická (čistá) *medzivládna organizácia*, v ktorej sa stretávajú a *rokujú predstavitelia vlád* (výkonnej moci) jednotlivých štátov. Prvé Valné zhromaždenie OSN sa zišlo v januári 1946 v Londýne (vtedy malo OSN ešte len 51 členských štátov).

Vo Valnom zhromaždení OSN zasadaajú väčšinou členovia a členky diplomatickej misie daného štátu pri OSN (veľvyslanec či veľvyslankyňa, alebo ďalší diplomati a diplomatky). Niekedy sú to iní zamestnanci ministerstva zahraničných vecí alebo iných ústredných orgánov štátnej správy. Pri prijímaní dôležitých rozhodnutí sú prítomní ministri zahraničných vecí. Niekedy sa zasadnutí zúčastňujú aj premiéri alebo prezidenti, tí najmä na úvodnom segmente výročného zasadnutia Valného zhromaždenia v septembri každého roku. Delegáti a delegátky sedia na miestach označených tabuľkou svojho štátu.

Valné zhromaždenie *prijíma rezolúcie*. Majú charakter *politických odporúčaní* vládam svojich členských štátov. Jediným orgánom OSN, ktorého rezolúcie majú priamy právne záväzný účinok, sú rezolúcie Bezpečostnej rady OSN.

K nadobudnutiu právnej účinnosti rezolúcií Valného zhromaždenia OSN sú potrebné následné potvrdzujúce právne akty členských štátov. Napríklad ak Valné zhromaždenie prijme ľudskoprávny dohovor, ten sa stane záväzným až po jeho *ratifikácii* v stanovenom počte členských štátov. V zastupiteľských demokraciách ratifikačný proces prebieha spravidla takto: návrh na ratifikáciu predkladá vláda parlamentu, po schválení parlamentom ratifikáciu završí hlava štátu (prezident) svojím podpisom.

Vidíme teda, že Organizácia Spojených národov je "čistá" medzivládna organizácia. Nemá orgán, ktorý by pozostával zo zvolených zástupcov. Valné zhromaždenie síce zasadá ako keby vo formáte "parlamentu" - delegáti a delegátky sedia v polkruhu, rokujú, debatujú a hlasujú, ale nie sú to poslanci a poslankyne, nezastupujú elektorát svojho štátu priamo, ale nepriamo. Zastupujú vlády svojich krajín. Na obrázku vidno sálu, kde zasadá Valné zhromaždenie OSN (Zdroj: UN Photo/Manuel Elias).

5.1.2. Parlamentné zhromaždenie Rady Európy

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy (PZ RE, po anglicky Parliamentary Assembly of the Council of Europe - PACE) je jedným z hlavných orgánov Rady Európy. Táto európska regionálna organizácia vznikla v roku 1949, teda ešte pred Európskym spoločenstvom pre uhlie a oceľ, predchodkyne Európskej únie. Radu Európy si ľudia často zamieňajú s Radou Európskej únie. Napriek tomu, že sídlo Rady Európy i jedného z hlavných orgánov Európskej únie – Európskeho parlamentu – je v Štrasburgu, sú to dve rozdielne inštitúcie.

Členovia a členky Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, na rozdiel od Valného zhromaždenia OSN nie sú diplomati či vládni delegáti, sú to skutoční poslanci a poslankyne. Nie sú však priamo volení, ale vyslaní zákonodarným zhromaždením (parlamentom) svojho štátu. V prípade Slovenska sú to riadne zvolení poslanci a poslankyne Národnej rady SR. Štyri krát do roka sa zúčastňujú týždňových zasadnutí Parlamentného zhromaždenia Rady Európy ako delegáti a delegátky Slovenskej republiky.

Delegáciu SR reprezentujú vládne i opozičné strany zastúpené v Národnej rade SR. Pozostáva z piatich členov a piatich náhradníkov: traja členovia zastupujú vládne strany a dvaja členovia strany opozičné. U náhradníkov je pomer opačný.

V Parlamentom zhromaždení Rady Európy však nesedia podľa štátov, sú zaradení do politických poslaneckých skupín (klubov).

V Parlamentnom zhromaždení Rady Európy pracujú nasledovné politické kluby:

1. Skupina Európskej ľudovej strany (European People's Party - EPP)
2. Skupina socialistov, demokratov a zelených (the Socialists, Democrats and Greens Group)
3. Skupina Európskych konzervatívcov (European Conservatives Group - EC)
4. Aliancia liberálov a demokratov pre Európu (Alliance of Liberals and Democrats for Europe - ALDE)
5. Skupina Zjednotenej európskej ľavice (the Group of the Unified European Left - UEL)
6. Skupina Slobodných demokratov (the Free Democrats Group - FDG)

Jednotliví poslanci delegovaní národnými parlamentmi sa môžu pridať k niektorej skupine podľa svojho politického presvedčenia, či sa rozhodujú na základe konzultácie so svojou vlastnou (domácou) politickou stranou. Môžu však ostať aj mimo politických frakcií. Hlavným cieľom a misiou Rady Európy je podpora demokracie, politického pluralizmu, právneho štátu a ľudských práv. Preto aj politické skupiny sa musia zaviazat' k podpore týchto základných hodnôt.

Z desiatich zástupcov a zástupkýň Národnej rady SR vo volebnom období 2016-2020 boli v Parlamentnom zhromaždení RE dvaja členmi skupiny Európskej ľudovej strany, dvaja členmi skupiny Socialistov, demokratov a zelených, štyria členmi skupiny Európskych konzervatívcov, jeden člen Aliancie liberálov a demokratov pre Európu a jeden nie je zaradený ani do jednej zo skupín.

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy nie je skutočný "zákonodarný" orgán. Prijíma svoje závery vo forme odporúčaní. Najvyšším rozhodovacím orgánom Rady Európy je Výbor ministrov, v ktorom zasadaajú ministri zahraničných vecí členských štátov alebo ich zástupcovia. Odporúčania Parlamentného zhromaždenia podliehajú schváleniu vo Výbore ministrov.

Vidíme teda, že Rada Európy je v konečnom dôsledku tiež primárne medzivládna organizácia. Má síce svoj "parlament", ten však nemá priame rozhodovacie právomoci. Na obrázku hore je záber z plenárneho zasadnutia Parlamentného zhromaždenia Rady Európy v Štrasburgu. (Zdroj: http://website-pace.net/en_GB/web/apce/plenary-session)

5.1.3. Európsky parlament

Na rozdiel od Valného zhromaždenia OSN a Parlamentného zhromaždenia Rady Európy je Európsky parlament skutočným parlamentom. Zasadajú v ňom poslanci a poslankyne, ktorí sú vo svojich členských štátoch priamo volení. Nie sú to ani vládni delegáti, ako v OSN, ani poslankyne a poslanci nepriamo delegovaní parlamentom svojej krajiny.

Tab. 2. Porovnanie VZ OSN, PACE a EP

Názov orgánu	Počet štátov	Sídlo	Kto sú členovia	Právna sila rozhodnutí
Valné zhromaždenie OSN	193	New York	vládni delegáti	politicky záväzný
Parlamentné zhromaždenie RE	47	Štrasburg	delegovaní poslanci	politicky odporúčací
Európsky parlament	28*	Brusel/ Štrasburg	poslanci priamo volení občanmi	právne záväzný, spolurozhodovanie s Radou EÚ

*Po vystúpení Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska sa počet zníži na 27.

Európsky parlament je aj skutočným rozhodovacím (zákonodarným) orgánom. O rozhodovaciu právomoc sa však delí s Radou Európskej únie. Všetky "zákony"

- teda smernice a nariadenia, ktoré sa prijímajú v Európskej únii, musia byť schválené aj Európskym parlamentom, aj Radou Európskej únie.

5.2. Vývoj postavenia a právomocí Európskeho parlamentu

Pôvodne bola úloha Európskeho parlamentu len podružná. Pri vzniku Európskeho spoločenstva uhlia a ocele v roku 1951 bolo zriadené - podobne ako v Rade Európy - len spoločné zhromaždenie (*Common Assembly*). V ňom sa schádzali poslankyne a poslanci delegovaní národnými parlamentmi v celkovom počte 79. Zhromaždenie malo len konzultatívne právomoci týkajúce sa najmä rozpočtu Spoločenstva. Hlavné rozhodovacie právomoci boli v rukách vlád členských štátov prostredníctvom Špeciálnej rady ministrov.

Po vzniku troch Európskych spoločenstiev (Európske spoločenstvo uhlia a ocele, Európske hospodárske spoločenstvo a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu) založených v roku 1957 Rímskymi zmluvami zhromaždenie plnilo úlohy pre všetky tri spoločenstvá pod názvom *Európske parlamentné zhromaždenie* (European Parliamentary Assembly). Prvé stretnutie tohto orgánu sa konalo v Štrasburgu 19. marca 1958. Hlavným rozhodovacím (legislatívnym) orgánom bola naďalej Rada Európskych spoločenstiev, v ktorej sa zlúčili rady ministrov pôvodných troch spoločenstiev.

V roku 1962 sa Európske parlamentné zhromaždenie vlastným rozhodnutím premenovalo na *Európsky parlament* (European Parliament). Udialo sa to najmä z toho dôvodu, aby nedochádzalo k zámene s Parlamentným zhromaždením Rady Európy. To tiež zasadalo v Štrasburgu. V rokoch 1974-1976 sa prijali právne normy umožňujúce, aby sa Európsky parlament stal priamo voleným orgánom. Určil sa aj termín prvých volieb do nového orgánu. Uskutočnili sa v roku 1979.

Až v roku 1979 bol teda ustanovený prvý "skutočný" Európsky parlament, na základe priamych volieb vo vtedajších 9 štátoch Európskeho spoločenstva. Rozdelenie úloh a právomocí medzi tromi hlavnými orgánmi: Európskou komisiou, Radou Európskej únie (Radou ministrov EÚ) a Európskym parlamentom sa odvtedy viackrát menilo. Prvé reálne právomoci dostal Európsky parlament v roku 1986 prijatím Jednotného európskeho aktu (Single European Act), ktorý zakotvil tzv. *procedúru spolupráce*. Rada Európskych spoločenstiev bola na základe tohto aktu povinná konzultovať Európsky

parlament v 12 právnych oblastiach. Navyše, dohody o pridružení a pristúpení ďalších štátov k Európskym spoločenstvám podliehali súhlasu Európskeho parlamentu.

Súčasnú kompetenciu Európskeho parlamentu sú definované Maastrichtskou zmluvou z roku 1993, zakladajúcou Európsku úniu, Amsterdamskou zmluvou z roku 1997 a potom najmä Lisabonskou zmluvou z roku 2009. V roku 1992 končila 50-ročná platnosť pôvodnej zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele. Vzhľadom na tento fakt, aj vzhľadom na zásadné politické, spoločenské a hospodárske zmeny v Európe a vo svete³ sa lídri štátov Európskych spoločenstiev rozhodli k zásadnej rekonštrukcii pôvodného inštitucionálneho systému.

Ukázalo sa ako nutné rozšíriť spoluprácu z oblastí týkajúcich sa budovania spoločného hospodárskeho a obchodného priestoru aj na oblasť zahraničnej politiky a na oblasť spravodlivosti a bezpečnosti (polícajnej a súdnej spolupráce). Zároveň, v záujme väčšej demokratizácie fungovania spoločenstiev sa ďalej posilnila úloha Európskeho parlamentu.

Procedúra spolupráce sa vo väčšine prípadov nahradila tzv. *spolurozhodovacím postupom (co-decision procedure)*. V súčasnosti existuje v rámci EÚ 85 právnych oblastí, v ktorých sa právne predpisy môžu prijať len ak ich zároveň odsúhlasí Rada Európskej únie aj Európsky parlament. Na základe Lisabonskej zmluvy (2009) sa tento spolurozhodovací postup stal hlavným a *riadnym legislatívnym postupom (ordinary legislative procedure)* pri všetkých dôležitých rozhodovaniach v Európskej únii. Európsky parlament má posilnené právomoci aj v oblasti zahraničnej politiky EÚ a v oblasti ľudských práv. Napokon, Európsky parlament volí predsedu Európskej komisie, na návrh Rady Európskej únie.

Najdôležitejším rozhodovacím orgánom ostáva Rada Európskej únie, čiže zbor ministrov vlád jednotlivých členských štátov. Rada je klasický medzivládny orgán. Ministri a ministerky v nej zastupujú predovšetkým záujmy svojich vlád, respektíve svojich štátov. Tento orgán niekedy zasadá aj vo formáte premiérov a/alebo prezidentov.

³ Skončila sa "studená vojna". Európe vznikli nové demokratické štáty, ktoré sa chceli včleniť do západoeurópskych politických a hospodárskych štruktúr. Zjednotilo sa Nemecko, 40 rokov rozdelené na západnú a východnú časť. Vzrast nových centier hospodárskej a politickej moci vo svete nútil európske štáty k ešte väčšej politickej spolupráci a efektívnejšej hospodárskej produkcii.

Pôvodne Rada rozhodovala konsenzom. Po rozšírení EÚ na 28 štátov sa však ukázalo, že sa rozhodovanie neúmerne predlžuje a komplikuje. Preto sa zmluvou z Nice a Lisabonskou zmluvou z roku 2009 zaviedlo rozhodovanie kvalifikovanou väčšinou. Na schválenie návrhu v Rade je potrebný súhlas zástupcov 55% členských štátov (v súčasnosti 16 z 28), ktoré zároveň musia reprezentovať najmenej 65% obyvateľstva EÚ. Toto pravidlo sa používa v Rade vždy, keď sa uplatňuje tzv. spolurozhodovací proces medzi Radou EÚ a Európskym parlamentom, čo tvorí asi 80% všetkých rozhodnutí v rámci EÚ. Pri rozhodovaní Európskeho parlamentu sa uplatňuje pravidlo absolútnej väčšiny.

Zároveň naďalej platí, že priamu legislatívnu iniciatívu má len Európska komisia. Ona navrhuje nové právne predpisy, samozrejme po dôkladnom zvážení dopadov a po sérii konzultácií s rôznymi záujmovými skupinami a združeniami. Európsky parlament však môže Komisii odporučiť, aby sa s nejakou konkrétnou témou zaoberala a pretavila ju do legislatívnej iniciatívy.

Okrem toho, že Európska komisia má právo navrhovať právne predpisy, je aj "strážcom" základných zmlúv, dohliada na ich dodržiavanie a v prípade ich porušovania navrhuje nápravu. Je to nadnárodný orgán, ktorý zastupuje všeobecný záujem Európskej únie ako celku. Členovia a členky jej 28-členného *kolégia komisárov*, ako aj jej všetci ostatní zamestnanci a zamestnankyne sú občanmi a občiankami členských štátov Únie. V Európskej komisii však nezastupujú záujmy svojich členských štátov, či dokonca politických strán svojich domovských štátov. Zastupujú záujmy celej Únie.

Lisabonskou zmluvou sa však posilnila aj zásada subsidiarity (rozhodovanie v súlade so záujmami členských štátov). Európska komisia musí postúpiť návrh legislatívneho aktu aj národným parlamentom jednotlivých členských štátov, to v rovnakom čase ako Rade Európskej únie a Európskemu parlamentu. Národné parlamenty môžu do ôsmich týždňov vydať odôvodnené stanovisko týkajúce sa súladu návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity.

Tab. č. 3 Vývoj zloženia Európskeho parlamentu (parlamentného orgánu Európskych spoločenstiev, neskôr Európskej únie)

Rok	Názov orgánu	Počet štátov	Počet členov	legitimita
1952	Spoločné zhromaždenie (Common Assembly) Európskeho spoločenstva uhlia a ocele - ESÚO	6	78	delegovaná, sedenie podľa štátov
1958	Európske parlamentné zhromaždenie (spoločné pre 3 Európske spoločenstvá - ESÚO, Európske hospodárske spoločenstvo, EURATOM)	6	142	delegovaná, sedenie podľa politických skupín
1979	Európsky parlament (1. priame voľby, 1. rozšírenie Európskych spoločenstiev - ES o Spojené kráľovstvo, Dánsko a Írsko)	9	198	originálna, sedenie podľa politických skupín
1984	Európsky parlament (2. priame voľby, 2. rozšírenie ES o Grécko)	10	434	originálna, sedenie podľa PS
1989	Európsky parlament (3. priame voľby, 3. rozšírenie ES o Španielsko a Portugalsko)	12	518	originálna, sedenie podľa PS
1994	Európsky parlament (4. priame voľby, 1990 zjednotenie Nemecka, 1993 vznik Európskej únie)	12	567	originálna, sedenie podľa PS
1999	Európsky parlament (5. priame voľby, 4. rozšírenie EÚ o Švédsko, Fínsko, Rakúsko v roku 1995)	15	626	originálna, sedenie podľa PS
2004	Európsky parlament (6. priame voľby, 5. rozšírenie EÚ o Česko, Slovensko, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maltu a Cyprus)	25	788 732*	originálna, sedenie podľa PS
2009	Európsky parlament (7. priame voľby, 6. rozšírenie EÚ o Rumunsko a Bulharsko v roku 2007)	27	736	originálna, sedenie podľa PS
2014	Európsky parlament (8. priame voľby, 7. rozšírenie EÚ o Chorvátsko v roku 2013)	28	751	originálna, sedenie podľa PS
2019	Európsky parlament (8. priame voľby, 1. zníženie počtu členov po brexite)**	27	705	originálna, sedenie podľa PS

*V krátkom časovom období od vstupu 10 nových krajín po riadne voľby do EP sa dočasne zvýšil počet poslancov a poslankyň, potom sa proporčne znížila alokácia pre staršie členské štáty, aby celkový stav neprevýšil 736. Zmluvou z Nice (2000) sa stanovil maximálny stav na 751, počítalo sa teda už s prijatím ďalších troch štátov. Podobné dočasné úpravy sa konali po každom rozšírení, tie tu však neuvádzame.

**Vysvetlenie k brexitu nižšie v texte.

Box 6

Všimnite si Dopad brexitu na kompozíciu Európskeho parlamentu

Dňa 26. 6. 2016 občania Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska v referende rozhodli o vystúpení svojej krajiny z EÚ. Nasledovali zložité rokovania na vnútroštátnej úrovni, ako aj medzi britskou vládou a rokovacím tímom Európskej únie. Výsledkom bola dohoda o vystúpení, s definovanými podmienkami a vzájomnými záväzkami, uzavretá 14. novembra 2018. Konečný termín vystúpenia bol určený na 29. mája 2019. Dohoda bola lídrami EÚ schválená 25. novembra 2018. Text dohody však zatiaľ nebol schválený v britskom parlamente.

Podľa rozhodnutia Európskeho parlamentu z 18. februára 2018, potvrdeného Radou EÚ 13. júna 2018 by sa po brexite mal celkový počet poslancov a poslankyň v Európskom parlamente zredukovať na 705. Zo 73 súčasných britských mandátov sa má 27 prerozdeliť medzi ostatných 27 štátov. Zvyšných 46 mandátov ostane rezervovaných pre prípadné ďalšie rozšírenia EÚ. Slovenskej republike by podľa tohto nového prerozdelenia malo pri voľbách koncom mája 2019 pripadnúť namiesto doterajších 13 mandátov až 14 mandátov.

5.3. Charakter Európskeho parlamentu

Európsky parlament sa z hľadiska svojho inštitucionálneho charakteru a právnej legitimacy nachádza medzi Európskou komisiou a Radou Európskej únie. Ako sme uviedli, Komisia je nadnárodný (supranacionálny) orgán s originálnymi právomocami. Zastupuje záujmy únie ako celku. Jej členovia a zamestnanci nie sú podriadení štátnym orgánom krajiny, z ktorej pochádzajú.

Toto posledné konštatovanie síce platí aj pre zamestnancov a zamestnankyne sekretariátov (iných) medzinárodných organizácií, napríklad OSN či OBSE. Rozdiel je ten, že generálny sekretariát OSN nemá originálne právomoci a právo legislatívnej iniciatívy, ktoré má Európska komisia. Poskytuje len administratívny a odborný servis členským štátom.

Rada Európskej únie je oproti tomu typický medzinárodný (medzivládny) orgán, ktorý zastupuje záujmy členských štátov. Členské štáty sa samozrejme snažia o dosiahnutie dohody v kľúčových záležitostiach, opierajúc sa (aj) o činnosť a návrhy Komisie, ale vo väčšine prípadov kladú na prvé miesto vlastné štátne záujmy.

Európsky parlament nie je možné jednoznačne označiť ani za nadnárodný, ani za medzinárodný orgán. Vo svojich počiatkoch mal skôr charakter medzinárodného orgánu, navyše bez reálnych právomocí. Postupne nadobúda čoraz väčší charakter nadnárodného orgánu s reálnymi právomocami.

Za *nadnárodné prvky* fungovania Európskeho parlamentu možno považovať nasledujúce:

- poslankyne a poslanci EP sú priamo volení, majú originálnu legitimitu;
- v EP (na plenárnych zasadnutiach, na zasadnutiach výborov) sa združujú nie podľa štátnej príslušnosti, ale podľa príslušnosti k politicko-ideologickým stranickým zoskupeniam vytvoreným na európskej úrovni;
- poslanci sú slobodní a nezávislí, nie sú viazaní príkazmi a ich mandát nie je imperatívny. Pri svojej politickej činnosti v rámci EP sa riadia predovšetkým hodnotami svojich (európskych) politických skupín a nie príkazmi či odporúčaniami svojich štátnych orgánov;
- politické skupiny (frakcie) z európske politické strany tvoriace základ týchto frakcií by v princípe mali sledovať celoeurópske záujmy a mali by sa snažiť spoločné stanoviská k celoeurópskym a globálnym problémom, nie vždy sa im to však darí.

Za *medzinárodné prvky* Európskeho parlamentu možno považovať fakt, že

- poslankyne a poslanci EP sú volení na kandidátkach politických strán pôsobiacich vo svojich domovských štátoch;
- poslankyne a poslanci sa síce v EP združujú v európskych stranických frakciách, pri voľbách do EP však neexistujú celoeurópske kandidátne listiny;
- pri voľbách do EP neprebíha koordinovaná európska kampaň, politické strany v jednotlivých štátoch uskutočňujú kampaň väčšinou na báze domácich tém, len veľmi zriedka vedú kampaň na základe prierezových európskych tém.

5.4. Význam volieb do Európskeho parlamentu

Ako vidno z vyššie uvedeného, právomoci Európskeho parlamentu sa za ostatné roky značne posilnili. Európsky parlament reálne spolurozhoduje vo veľkej väčšine záležitostí týkajúcich sa fungovania a budúcnosti Európskej únie. Európsky parlament spolurozhoduje v týchto oblastiach: vnútorný trh, zamestnanosť a sociálna politika, životné prostredie, ochrana spotrebiteľa, vzdelávania, verejné zdravie, doprava, podpora chudobnejších regiónov, obchodná politika, bezpečnosť a spravodlivosť, poľnohospodárstvo a rybníctvo, spolupráca s nečlenskými štátmi. Európsky parlament spolurozhoduje o celkovom rozpočte EÚ. Má právo schvaľovať a zamietáť medzinárodné dohody

medzi EÚ a tretími subjektmi. Zaoberá sa petíciami občanov EÚ. Petície podporené aspoň miliónom občanov najmenej zo siedmich štátov EÚ musia byť povinne prerokované.

Zvyšovaním právomocí a postavenia Európskeho parlamentu sa výrazným spôsobom zvyšuje aj význam volieb do Európskeho parlamentu. Európska únia a Európsky parlament ako jej dôležitý orgán naozaj priamo ovplyvňujú naše životy. Približne 25 až 30% legislatívy prijímanej na Slovensku má pôvod v právnych predpisoch Európskej únie. Účasť v eurovoľbách na Slovensku však vôbec nezodpovedá významu a dôležitosti Európskeho parlamentu.

Podľa povolebného prieskumu Eurobarometer 2014⁴ v ostatných eurovoľbách bola voličská účasť na Slovensku len 13,05%, a bola najnižšou v celej Európskej únii. SR dosiahla negatívny rekord aj v skupine mladých osôb vo veku 18-24 rokov, teda v kategórii prvovoličov, kde bola volebná účasť len 6%. Osobitne znepokojujúcim údajom je účasť 3% v kategórii žiakov a žiačok rs. študentov a študentiek.

Ako dôvody neúčasti mladí ľudia a študenti uviedli najmä: nezáujem o politiku, nedostatok skúseností a informácií, prílišnú zaneprázdnenosť inými povinnosťami, celkovú nedôveru v politikov a presvedčenie o tom, že ich hlas aj tak nič podstatné nezmení. Realita je však iná: väčšinu volieb na Slovensku po roku 1990 rozhodlo v prospech toho alebo iného smerovania približne 5-7% voličských hlasov. To je asi toľko, koľko je uvedomelých, rozhladených a šikovných mladých ľudí, ktorí nešli voliť. Účasť vo voľbách má naozaj veľký význam.

5.5. Európske strany a politické frakcie v EP. Základný opis.

Pri simulovaných eurovoľbách vychádzame z predpokladu, že zvolení poslanci a poslankyne budú pracovať v politických frakciách pôsobiacich v Európskom parlamente. V súčasnosti tam pôsobí 8 politických stranických zoskupení.

Budeme teda voliť nie strany kandidujúce do slovenského parlamentu, ale európske strany. Chceme totiž ovplyvniť politiky na európskej úrovni, pretože práve to je obsahom a zmyslom činnosti politických frakcií v Európskom

⁴ Zdroj:

http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/post/post_ee2014_sociodemographic_annex_en.pdf, navštívené 20.1.2018.

parlamente. Ako sme si ukázali vyššie, Európsky parlament v súčasnosti spolurozhoduje až o približne 85% európskej legislatívy.

Smerovanie Európskej únie môžeme ovplyvniť dvoma spôsobmi. Voľbou poslancov a poslankýň do Európskeho parlamentu, ale aj voľbou do Národnej rady SR, ktorou sa vlastne vyslovujeme aj za to, akú podobu bude mať vláda SR. Ako sme totiž videli, Európska únia má v zásade dva „zákonodarné“ orgány. Rada Európskej únie, v ktorej sedia ministri aktuálnych vlád a Európsky parlament rozhodujú vo väčšine dôležitých veci spoločne.

Na celoeurópskej úrovni pôsobí viacero politických zoskupení. Trinásť z nich Európska únia v súčasnosti uznáva ako celoeurópske strany, oprávnené byť zastúpené v Európskom parlamente. V Európskom parlamente sa poslankyne a poslanci patriaci k týmto stranám združujú v rámci *ôsmich politických frakcií* (parlamentných klubov). Názvy týchto klubov sa nemusia vždy kryť s názvami európskych strán. Niektoré politické kluby v sebe zahŕňajú poslancov aj z rôznych, ideovo príbuzných strán a predstavujú vlastne koalície európskych strán.

Od roku 2009 platí pravidlo, že politický stranický klub/frakciu môže v Európskom parlamente založiť najmenej *25 poslankýň a poslancov*, ktorí musia pochádzať z *najmenej 7 členských štátov* Únie. Motiváciou tohto kroku, rovnako ako zavedenie 5%-ného kvóra v národných voľbách, bolo zabrániť vzniku krajne pravicových zoskupení v EP. Na druhej strane, prísne podmienky môžu limitovať aj menšie demokratické kluby. V Európskom parlamente pôsobili vo volebnom období 2014 – 2019 nasledovné straníckopolitické formácie:

- ▶ ***Európska ľudová strana - European Peoples' Party (EPP)***. Táto frakcia je vlastne reprezentáciou celoeurópskej strany s rovnakým názvom. Do skupiny EPP patria napríklad: nemecká Kresťanskodemokratická únia (CDU) kancelárky Merkelovej, jej bavorská partnerská Kresťansko-sociálna strana (CSU), Rakúska ľudová strana (Österreichische Volkspartei - ÖVP) premiéra Sebastiana Kurza, Republikáni (Républicains) bývalého francúzskeho prezidenta Sarkozyho, Ľudová strana (Partido Popular) bývalého španielskeho premiéra Rajoya; maďarský FIDESZ premiéra Viktora Orbána, poľská Občianska platforma bývalého prezidenta a

súčasného predsedu Rady EÚ Donalda Tuska. Členkou frakcie je aj Forza Italia! (Taliansko vpred!), strana bývalého premiéra Berlusconiho a súčasného predsedu Európskeho parlamentu Antonia Tajaniho. Zo Slovenska sa k Európskej ľudovej strane hlásia Kresťansko-demokratické hnutie (KDH), Most-Híd a Strana maďarskej komunity - Magyar Közösség Pártja (SMK-MKP). Vo frakcii EPP v Európskom parlamente pôsobili za Slovensko nasledovní poslanci a poslankyne: *Anna Záborská, Miroslav Mikolášik a Ivan Štefanec* za KDH, *Pál Csáky* za SMK-MKP, *József Nagy* za Most-Híd a *Eduard Kukan* ako nezávislý, keďže jeho pôvodná strana SDKÚ de facto zanikla. Predsedom tejto skupiny v EP v období 2014-19 je politik CSU *Manfred Weber*, ktorý je "spitzenkandidátom" frakcie pre funkciu predsedu Európskej komisie pre ďalšie volebné obdobie. Klub EPP bol najväčším politickým zoskupením v Európskom parlamente s počtom *217 členov a členiek*.

- ▶ ***Progresívna aliancia socialistov a demokratov - Progressive Alliance od Socialists and Democrats (S&D)***. Táto skupina je vlastne reprezentáciou *Európskej socialistickej strany - Party of European Socialists (PES)*, doplnenej o niekoľko ďalších ľavicových poslancov. Patria sem napríklad poslanci a poslankyne zastupujúce sociálno-demokratické strany Nemecka, Rakúska, Španielska, Českej republiky, maďarskej a portugalskej socialistickej strany, talianskej Demokratickej strany bývalého premiéra Renziho, či britskí Labouristi. Zo Slovenska je zastúpená strana Smer - Sociálna demokracia. Predsedom tejto skupiny v EP vo volebnom období 2014-19 je taliansky politik *Gianni Pittella* z Demokratickej strany. Dlhoročným predsedom skupiny v predchádzajúcom období bol Nemec *Martin Schulz*. Klub S&D bol v rokoch 2014 - 2019 druhým najväčším politickým zoskupením v EP s počtom *187 členov a členiek*. Zo Slovenska boli vo frakcii socialistov a progresívcov zastúpení títo poslanci a poslankyne: *Monika Beňová, Monika Smolková, Vladimír Maňka a Boris Zala*, všetko Smer - Sociálna demokracia.
- ▶ ***Aliancia liberálov a demokratov pre Európu - Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE)***. Je to koalícia Strany európskych liberálov, demokratov a reformistov (ELDR) s Európskou demokratickou stranou -

European Democratic Party. ALDE v Európskom parlamente zastupujú napríklad poslanci a poslankyne britských Liberálnych demokratov (Liberal Democrats), nemeckej Strany slobodných demokratov (FDP), holandskej Ľudovej strany pre slobodu a demokraciu (VVD) premiéra Rutteho, dánskej strany Venstre. Členskou stranou ALDE sú aj švédski Liberáli eurokomisárky Cecilie Malström. Z krajín V4 sú v klube zastúpení len traja poslanci za ANO premiéra Babiša. Z nich dvaja počas výkonu mandátu z ANO na protest proti Babišovi vystúpili a ostali vo frakcii ako nezávislí. Zo Slovenska v súčasnosti nebol v období 2014 – 2019 členom klubu ALDE nikto. Predseda (liberálnej) strany Sloboda a solidarita Richard Sulík si po príchode do EP v roku 2014 presadol do frakcie ECR (pozri ďalej). Predsedom ALDE je bývalý belgický premiér *Guy Verhofstad*. Veľmi aktívna je aj podpredsedníčka frakcie Holanďanka *Sophia in 't Veldt* z ľavicovoliberálnej strany D66. Skupina liberálov bola tradične treťou najpočetnejšou skupinou v EP. V období 2014 – 2019 bola však až štvrtá najpočetnejšia, so 68 členmi a členkami. V roku 2018 prebiehali rokovania medzi ALDE a stranou francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona La République En Marche! (Republika vpred!) o spojení. Zvolení poslanci a poslankyne za Macronovu stranu by mali podľa plánov posilniť frakciu ALDE. To by znamenalo, že ALDE bude opäť treťou najsilnejšou frakciou.

- ▶ **Skupina európskych konzervatívcov a reformistov - *European Conservatives and Reformists Group (ECR)*.** Vo volebnom cykle 2014-2019 to bola tretia najväčšia politická formácia v EP s počtom 75 členov a členiek. Najvýraznejšou stranou frakcie ECR boli britskí Konzervatívci bývalého premiéra Davida Camerona a súčasnej premiérky Theresy May. S počtom 14 poslancov a poslankýň určovali politiku frakcie. Početne najväčšou skupinou bol kontingent poľskej strany PiS (Právo a solidarita) Jaroslawa Kaczyńskiego, pozostávajúci až z 18 členov a členiek. Je však otázne, či po odchode Spojeného kráľovstva z EÚ a s tým súvisiacim odchodom britských Konzervatívcov z Európskeho parlamentu dokážu byť Poliaci lídrom skupiny. Zvyšok frakcie tvorili delegáti ďalších 13 štátov, ktoré majú maximálne po dvoch až troch poslancov a poslankýň. Ďalšou výraznejšou stranou v ECR je už len česká Občansko-demokratická strana (ODS). Jej poslanec Jan Zahradil bol frakciou zvolený za jej

"Spitzenkandidáta" za budúceho predsedu Európskej komisie. Predsedom frakcie v súčasnosti je britský konzervatívny poslanec *Syed Kamall*, ale veľmi aktívne sa prejavuje podpredseda skupiny Poliak *Ryszard Antoni Legutko*. Zastúpenie SR vo frakcii tvorili: *Jana Žitňanská (NOVA)*, *Richard Sulík (Sloboda a solidarita)* a *Branislav Škripek (OL'ANO)*.

- ▶ **Zelení - Európska slobodná aliancia (Greens - European Free Alliance, Greens-EFA).** Je to klub tvorený na základe Európskej strany zelených a Európskej slobodnej aliancie. V cykle 2014-2019 obsadzovala táto frakcia v EP celkovo *51 kresiel* a bola šiestym najsilnejším zoskupením, vo veľmi tesnom závесе za klubom Európskej zjednotenej ľavice (pozri ďalej). Určujúcu a najväčšiu skupinu vo frakcii tvoria poslanci a poslankyne nemeckých Zelených (Grüne), strany, ktorú spoluzakladal v 70. rokoch minulého storočia bývalý charizmatik minister zahraničných vecí *Joschka Fischer*. Zelení (Grüne) mali v uvedenom období v EP 11 poslancov a poslankýň. Z krajín Visegrádskej štvorky malo zastúpenie v tomto klube len Maďarsko, prostredníctvom jediného poslanca strany *Politika* môže byť iná (LMP). Frakcii spolupredsedali belgický politik *Philippe Lambert*, zastupujúci stranu *Ecolo* a nemecké "zelené" političky *Rebecca Harms* (do roku 2016) a *Franziska Maria ("Ska") Keller*, ktorá bola aj "spitzenkandidátkou" frakcie pre funkciu predsedníčky Európskej komisie na ďalšie obdobie.
- ▶ **Európska zjednotená ľavica a Severská zelená ľavica (European United Left - Nordic Green Left, EUL - NGL).** Zo súčasných frakcií je paradoxne najstaršia - v nezmenenej podobe funguje v EP od roku 1995. V období 2014 - 2019 mala v EP *52 poslancov a poslankýň*, zastupujúcich 14 členských štátov. Medzi najznámejšie strany sem inklinujúce patria grécka *Syriza*, írsky *Sinn Fein*, portugalská Komunistická strana, či švédsky *Ľavicová strana* (predtým komunistická). Z krajín V4 bola zastúpená len Česká republika prostredníctvom troch poslancov *Komunistickej strany Čech a Moravy (KSČM)*. Predsedníčkou frakcie bola nemecká politička *Gabriele Zimmer*, členka *Ľavicovej strany (Die Linke)*. Predtým pôsobila vo východonemeckej komunistickej strane (*Socialistickej zjednotenej strane*) a jej nástupníckych stranách.

- ▶ ***Európa slobody a priamej demokracie - Europe of Freedom and Direct Democracy (EFDD)***. Frakcia vznikla v tejto podobe po voľbách v roku 2014 spojením poslancov a poslankyň britskej strany Strany nezávislosti Spojeného kráľovstva (UKIP) Nigela Faragea a talianskeho Hnutia 5 hviezd (Movimento 5 Stelle). Frakcia *mala v období 2014 - 2019 41 členov*, z ktorých väčšina patrila k uvedeným dvom stranám. K nim sa pridali jednotliví poslanci za strany švédskych Demokratov, či nemeckej Alternatívy pre Nemecko (AfD). Predsedom frakcie je britský politik Nigel Farage, jeden z hlavných aktérov referendumovej kampane za vystúpenie Spojeného kráľovstva z Európskej únie v roku 2016. Jeho pôvodná strana UKIP sa však rozštiepila a časť poslancov a poslankyň neskôr prestúpila do frakcie Európy národov a slobody. Krajiny V4 mali vo frakcii zastúpenie v podobe jediného poslanca za poľskú stranu Wolność (Sloboda) a jedného poslanca za českú stranu Stranu svobodných občanů. V období 2009-2014 v tejto frakcii pôsobil vtedajší poslanec za Slovenskú národnú stranu Jaroslav Paška.
- ▶ ***Európa národov a slobody - Europe of Nations and Freedom (ENF)***. Európa národov a slobody bola vo volebnom cykle 2014 - 2019 v súčasnosti najmenšou frakciou Európskeho parlamentu s počtom 37 členov a členiek. Toto politické zoskupenie vzniklo po voľbách v roku 2014 na podnet Marine Le Pen, predsedníčky francúzskeho Národného frontu a Geerta Wildersa, politika holandskej Strany slobody (PVV). Poslanci a poslankyne tejto strany tvoria aj jadro skupiny. Pridali sa k nej tiež poslanci a poslankyne rakúskej Strany slobody (FPÖ), talianskej Ligy severu (Lega Nord) Mattea Salviniho, belgickej strany Vlaams Belang (Flámsky záujem) a odídenci zo strany Nigela Faragea z britskej strany UKIP. Do roku 2017 skupine spolupredsedali Marine Le Pen a Marcel Graaf z PVV. V roku 2017 Marine Le Pen kandidovala vo francúzskych prezidentských voľbách, kde prehrala s Emmanuelom Macronom až v druhom kole. Európsky parlament musela opustiť, vo funkcii ju nahradil spolustraník Nicolas Bay. To už bola jej strana premenovaná na Rassemblement National (Národné zhromaždenie). Krajiny V4 mali v tejto skupine zastúpenie len v podobe dvoch poslancov za poľskú stranu Kongres nowej prawicy.

- Okrem uvedených politických frakcií pôsobí v Európskom parlamente aj 22 nezaradených poslankyň a poslancov, ktorí netvoria osobitnú skupinu. Politické názory väčšiny z nich však viac-menej smerujú skôr k dvom naposledy popísaným frakciám.

5.5.1. Zmeny v zložení Európskeho parlamentu po voľbách v roku 2019

Názov frakcie	Početnosť*	Líder/ka	Zastúpenie za SR
Group of the European Peoples' Party (Christian Democrats) - EPP / Európska ľudová strana (Kresťanskí demokrati)	187	Manfred Weber (CSU, Nemecko)	Miriám Lexmann, Ivan Štefanec – KDH; Vladimír Bilčík, Michal Wiezik – SPOLU – Občianska demokracia; Peter Pollák - OĽANO
Progressive Alliance of Socialists and Democrats – Progresívna aliancia socialistov a demokratov (S&D)	147	Iratxe Garcia Perez (PSOE – Španielsko)	Monika Beňová, Miroslav Číž, Róbert Hajšel – Smer - SD
Renew Europe (Renew, predtým ALDE)	98	Dacian Cioloș (PLUS - Rumunsko)	Martin Hojsík, Michal Šimečka – Progresívne Slovensko
Greens – European Free Alliance (Greens/EFA - Zelení)	67	Ska Keller (Zelení - Nemecko); Philippe Lamberts (Ecolo - Belgicko)	
Identity & Democracy (I&D – Identita a demokracia; predtým ENF+EFDD)	76	Franco Zanni (Liga - Taliansko)	
European Conservatives & Reformists (ECR – Európski konzervatívci a reformisti)	61	Raffaele Fitto (Forza Italia); Ryszard Legutko (PiS - Poľsko)	Eugen Jurzyca, Lucia Ďuriš Nicholsonová - SaS
European United Left – Nordic Green Left (EUL - ENL)	40	Manon Aubry (Francúzsko); Martin Shirdewan (Die Linke - Nemecko)	
Nezaradení	29		Milan Uhrík, Miroslav Radačovský - ĽSNS

* Pozn.: Po odchode poslancov a poslankyň Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska.

5.6. Charakteristika európskych strán.

Európske politické zoskupenia môžeme deliť podľa viacerých kritérií. Ako sme uviedli vyššie, v časti 4.1., politické strany sa zvyknú zoraďovať do tzv. stranícko-politického spektra. Najtradičnejšie delenie je *na ľavicu, pravicu a "stred"*.

Hlavnými kritériami sú tu najmä určité rozdiely v hospodárskej politike, daňovej politike, miera prerozdelenia verejných statkov, vzťahu k tzv. kultúrno-etickým otázkam (práva menšín, interrupcie, eutanázia), či miery ochoty pripustiť obmedzenie štátnej (národnej) suverenity v mene spoločných európskych/globálnych cieľov ap.

Na základe tohto kritéria by sme mohli súčasných osem politických frakcií v EP zoradiť na lineárnom politickom spektre tak, ako ukazuje tabuľka č. 1. V rámci tabuľky uvádzame aj zjednodušenú charakteristiku danej politickej formácie, tak ako je to zvykom uvádzať v médiách alebo v prostredí politických analytikov.

Tab. č. 1. Lineárne politické spektrum

krajná ľavica → umiernená ľavica → stred ← umiernená pravica ← krajná pravica							
EUL-NGL	Greens	S&D	ALDE/Renew	EPP	ECR	EFDD/I&D	ENF/I&D
komunisti	zelení	sociálni demokrati	liberáli	kresťanskí demokrati	konzervatívni euroskeptici	nacionálni euroskeptici	nacionálni populisti

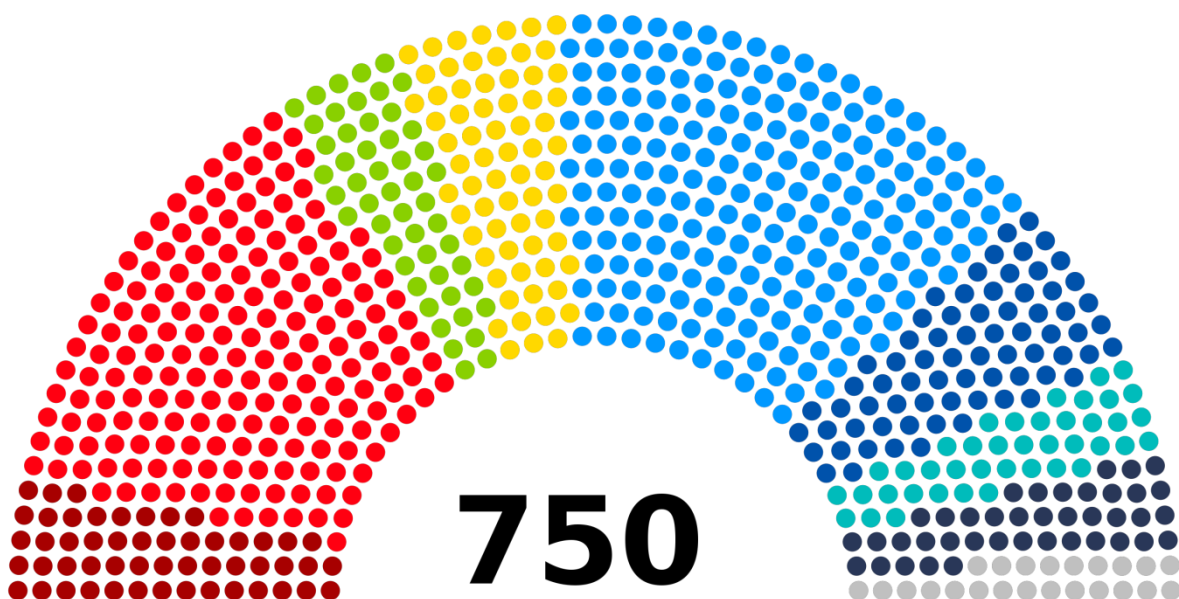
V Európskom parlamente sedia poslanci a poslankyne v polkruhu (hemisfére). Z pohľadu predsedajúceho sú usadení podľa ľavo-pravého spektra, pričom jednotlivé politické frakcie zaberajú vždy určitý výsek polkruhu. Zloženie súčasného Európskeho parlamentu znázorňuje nasledujúci obrázok. Úplne vpravo sedia nezaradení poslanci a poslankyne.

Lineárne spektrum je do určitej miery zavádzajúce. Napríklad ak strany extrémnej ľavice a extrémnej pravice zoradíme na lineárnom spektre, môže sa nám zdať, že sú od seba nekonečne vzdialené. To je však klam. V dôsledkoch svojho konania sa stýkajú a tvoria spolu protipól "systémovým" demokratickým stranám.

V konečnom dôsledku je totiž jedno, či likvidujete demokraciu z pozícií nacionalistických a rasových alebo z pozícií triednych, alebo či ste antisemita z "ľavicových" alebo "pravicových" pozícií. Či paušálne odsudzujete Židov preto, že sú to vraj krutí kapitalisti stojaci za globalizáciou zbedačujúcou pracujúci ľud, alebo naopak, že sú to všetko zakuklení bolševici, ktorých cieľom je v spolupráci s ľavicovoliberalnými eurobyrokratmi zlikvidovať tradičné európske národy a kresťanskú kultúru.

Obr. č. 1. Zloženie Európskeho parlamentu začiatkom roku 2019.

EUL-NGL (52)	S&D (186)	Greens (52)	ALDE (68)	EPP (218)	ECR (74)	EFDD (41)	ENF (37)	Neza- radení
-----------------	--------------	----------------	--------------	--------------	-------------	--------------	-------------	-----------------

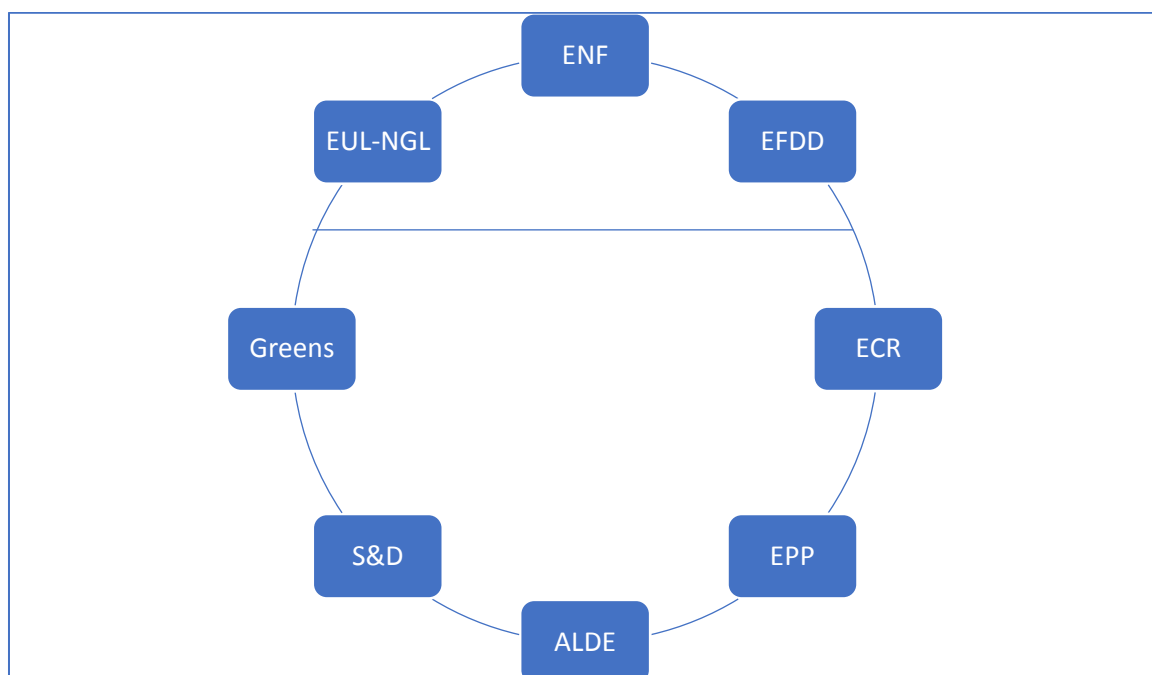
Z určitých dôvodov je preto názornejšie a preukaznejšie strany zoradiť do kruhu. V diagrame č. 1 sme politické frakcie v Európskom parlamente zoradili podľa kritéria systémovosti. Určujúcim kritériom je to, do akej miery sú stotožnené so základnými princípmi (liberálnej) demokracie. "Historické" strany - kresťanskodemokratické/konzervatívne, sociálno-demokratické/socialistické a liberálne - sa všetky pohybujú v doméne liberálnej demokracie. Sem sa

zaraďujú aj strany "zelené", kladúce zvýšený dôraz na otázky životného prostredia a udržateľnosť ekonomického rastu a sociálnych zmien z pohľadu budúcich generácií. Konzervatívni euroskeptici sa v mnohých dôležitých otázkach rozchádzajú s liberálmi a sociálnymi demokratmi, ale stále sa pohybujú v rámci liberálno-demokratického spektra.

Zopakujme si tu stručne základné princípy liberálnej demokracie, ktoré uznávajú všetky „systémové“, demokratické strany:

- ▶ Pluralizmus, slobodná súťaž (politických) názorov a prúdov, nenásilná odvolateľnosť vlády.
- ▶ Zastupiteľské vládnutie so svojim systémom inštitúcií zabezpečujúcich deľbu a kontrolu moci.
- ▶ Vláda práva (právny štát).
- ▶ Zodpovedné, racionálne a hodnotovo orientované nakladanie s mocou.
- ▶ Rozhodovanie na základe princípu väčšiny (princíp "vlády ľudu"), ale so zohľadnením potrieb menších a s rešpektom k individuálnym ľudským právam a ľudskej dôstojnosti všetkých obyvateľov.
- ▶ Zachovanie rovnováhy medzi slobodou a rovnosťou ako miery spravodlivého usporiadania spoločenských vzťahov.

Diagram č. 1. Kruhové politické spektrum. Systémové a nesystémové strany.

V dolných dvoch tretinách diagramu nájdeme strany (frakcie) „systémové“, v hornej tretine zas strany (frakcie) „nesystémové“. Zároveň však diagram vymedzuje strany aj podľa kritéria "ľavicovosti" a "pravícovosti". Ak liberáli tvoria pomyselný stred, napravo od nich sú kresťanskí demokrati a konzervatívci a naľavo sociálni demokrati a zelení. Takéto delenie je logickejšie aj podľa ďalšieho dôležitého kritéria: vzťahu jednotlivca a komunity. Liberáli tradične tvrdia, že práva a záujmy jednotlivca sú najvyšším kritériom pri usporiadaní spoločenských vzťahov. Konzervatívci a kresťanskí demokrati prisudzujú vyššiu hodnotu komunite, kolektívu, či je to komunita národa alebo náboženského spoločenstva.

Sociálni demokrati stáli spočiatku (v 19. storočí) v ostrej opozícii voči tradičným liberálnym a konzervatívnym stranám, aj voči systému liberálnej demokracie. Považovali ju za demokraciu „buržoáznu“, preferujúcu len záujmy triedy bohatých vlastníkov. Sociálni demokrati boli historicky priekopníkmi niektorých základných princípov, ktoré dnes považujeme za samozrejmé – napríklad rozšírenia volebného práva a iných občianskych práv pre ženy, námezdných robotníkov či iné nemajetné vrstvy. Po druhej svetovej vojne sa sociálni demokrati plne začlenili do politického systému liberálnej demokracie. Sami výrazne prispeli k rozvoju a posilneniu jej základných princípov a hodnôt. V určitých obdobiach a situáciách však socialistické a sociálno-demokratické strany tiež prisudzujú vyššiu hodnotu kolektívu voči jednotlivcovi, v tomto prípade je však kolektív tvorený sociálnou triedou, vrstvou alebo skupinou.

Napísané neznamená, že by si liberáli nevedomovali, že ľudia žijú v spoločnosti a jedine v spoločnosti môže aj jednotlivец plne realizovať svoje záujmy a potreby. Pre liberálov je komunita dobrovoľným združením indivíduí. Každé z nich má svoju osobitnú tvár, identitu a vlastnú vôľu. Komunita (národ, štát, spoločenská trieda) nie je abstraktný princíp, ktorému by mala byť vôľa jednotlivca podriadená bez výhrad.

Z uvedeného však nevyplýva ani to, že by kresťanskí demokrati a konzervatívci a sociálni demokrati neuznávali jedinečnosť individuálnych ľudských práv. Určité rozdiely sú v chápaní zdroja a podstaty týchto práv a tým aj praktickej stránky ich napĺňania. Ide najmä o vzťah medzi jednotlivcom a štátom,

jednotlivcom a národom, jednotlivcom a náboženským spoločenstvom, jednotlivcom a sociálnou triedou. Ide tiež o vzťah k niektorým citlivým tzv. kultúrno-etickým otázkam, ktoré sme spomenuli vyššie (chápanie rodovej rovnosti a ženskej emancipácie, postoj k interrupciám, eutanázii, otázka sexuálnej orientácie a rodovej identity).

Princípy a hodnoty liberálnej demokracie (politický pluralizmus, tolerancia, otvorenosť, reprezentatívny systém vládnutia, právny štát, deľba moci, rešpekt k individuálnym ľudským právam a záujmom a potrebám menších, sloboda, rovnosť a ľudská dôstojnosť, kultúrna rozmanitosť, humanizmus, solidarita) patria medzi základné hodnoty Európskej únie. Preto tzv. systémové strany (teda strany patriace do liberálno-demokratického spektra) môžeme označiť aj za strany „proeurópske“.

Miera „proeurópskosti“ jednotlivých strán samozrejme závisí predovšetkým od toho, ako definujú základný vzťah jednotlivca a komunity. Konzervatívne a kresťanskodemokratické strany môžu byť zdržanlivejšie v podpore nadnárodných (supranacionálnych) prvkov vo fungovaní Európskej únie a zasadzujú sa skôr za „úniu národných štátov“. V nich vidia väčšiu záruku udržať svoje tradičné hodnoty „pod kontrolou“.

Liberáli, zelení a v mnohých otázkach aj socialisti sú skôr proeurópski, čiže sa skôr prikláňajú k federalistickej koncepcii Európskej únie. Tá podľa nich poskytuje väčší a slobodnejší priestor pre jednotlivca. Poskytuje však aj efektívnejšie nástroje pre riešenie globálnych problémov a problémov presahujúcich hranice národných štátov – napríklad migrácie, hospodárskej efektívnosti v globálnom trhovom prostredí, ochrany životného prostredia vrátane riešenia následkov zmeny klímy, celoeurópskej bezpečnosti ap.

Absolútnym protipólom liberálov sú nacionalisti a komunisti, pretože pre nich je záujem "kolektívu" (národa alebo sociálnej triedy) totálne nadradený záujmom jednotlivca. Preto sú liberáli aj najčastejším terčom útokov nacionálnych populistov a extrémistov. V praxi je to samozrejme tak, že záujem kolektívu vo svete nacionalistov (nehovoriac o nacistoch a fašistoch) a komunistov v konečnom dôsledku reprezentuje vždy len tá "správna" a vyvolená skupina vodcov. Tí na jednej strane ostro útočia proti tzv. liberálnym elitám (stotožňujúc pluralistickú mocenskú elitu liberálnej demokracie s

"liberálmi" ako jednou z jej podskupín), na druhej strane sami vytvárajú elitu, ktorá je však totalistická. Chce úplne ovládnuť spoločensko-politický priestor a zlikvidovať politický pluralizmus a ostatné základné princípy demokracie - právny štát, ochranu menšín a rešpekt k ľudským právam a základným slobodám.

Niekedy sa politické frakcie v Európskom parlamente rozdeľujú aj na „koaličné“ a „opozičné“. Koaličné sú tie, ktoré poskytujú členov a členky kolégia Európskej komisie. Všetci komisári a komisárky 28-členného kolégia patria buď k Európskej ľudovej strane, Strane európskych socialistov, alebo k Aliancii liberálov a demokratov. Jedinou výnimkou v súčasnosti je komisár za Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska. Po referende o vystúpení krajiny z Európskej únie bol na miesto britského komisára menovaný diplomat Julian King, bez politickej afiliácie, ktorý má pôsobiť v Komisii do dátumu definitívneho odchodu Veľkej Británie z EÚ.

V praxi však v Európskom parlamente takáto koalično-opozičná politika nefunguje. V kľúčových otázkach sa politické frakcie skôr rozhodujú na základe tých kritérií, ktoré sme uviedli vyššie a ktoré popisujeme v podkapitole 5.6.1.

5.6.1 Systémové, proeurópske strany.

Pre lepšiu ilustráciu politickej ideológie jednotlivých európskych strán uveďme tu niektoré pasáže z ich vlastných programových dokumentov.

1. Európska ľudová strana – European Peoples' Party.

Výňatky z Manifestu Európskej ľudovej strany v roku 2012:

„Naša politická rodina je hnacou silou Európskej integrácie. Európski kresťanskí demokrati boli založení v roku 1976 ako prvá európska strana – Európska ľudová strana (European People's Party). Stali sme sa stranou stredu a pravého stredu. Na konci konfliktu medzi Východom a Západom sme sa stali rozhodujúcim politickým aktérom pri opätovnom zjednotení Európy. (Pozn. red.: Vtedajší kresťanskodemokratický kancelár Spolkovej republiky Nemecko Helmut Kohl bol na čele tohto procesu.) (...)

„Ľudskú bytosť sme postavili do centra našich snažení. My, ľudské bytosti, máme vrodenuú prirodzenú dôstojnosť, ktorá nás robí jedinečnými. To platí

rovnako pre tých, čo *veria v Boha ako zdroja pravdy, spravodlivosti, dobra a krásy*, ako aj pre tých, ktorí túto vieru nezdediajú ale uznávajú rovnaké univerzálne hodnoty pochádzajúce z iných zdrojov. Uznávame dedičstvo antického Grécka a Ríma, židovské a kresťanské hodnoty, rovnako ako Osvietenstvo ako korene našej civilizácie. Sloboda, ktorá je ústredným ľudským právom, je možná len keď je prepojená s *osobnou zodpovednosťou*.

To všetko je možné len v spoločnosti v ktorej vládne *sociálna súdržnosť a solidarita*, čo zahŕňa aj *rešpekt k tradíciám* a pre rôzne združenia a také polia pôsobnosti, v ktorých sa ľudia chopia iniciatívy a pracujú a žijú spoločne.

Výňatky z Rezolúcie Európskej ľudovej strany „Chráňme hodnoty Európskej únie a bránime demokraciu“, prijatej 7.11.2018 na kongrese v Helsinkách

“Po druhej svetovej vojne boli kresťanskí demokrati v popredí zápasu o *ustanovenie liberálnej demokracie v bezpečnej Európe* – založenej na našich židovsko-kresťanských demokratických ideách a hodnotách, právnom štáte, systéme viacerých strán a silnej občianskej spoločnosti s nezávislými médiami, slobodou vyznania, prejavu a združovania.“

“Jediný politický systém, v ktorom sa tieto hodnoty môžu rozvíjať, je pluralitná demokracia zodpovedných občanov. Najlepší ekonomický koncept na udržanie uvedených hodnôt je *sociálna trhovacia ekonomika* založená na environmentálnej udržateľnosti, v ktorej sú *súťaživosť a sloboda podnikania v rovnováhe so sociálnou spravodlivosťou*. Tým správnym rámcom pre ich realizáciu je *silná Európska únia*, ktorá poskytuje najlepšie odpovede pre výzvy našej doby.“

„Podčiarkujeme, že Európska únia je založená na hodnotách *úcty k ľudskej dôstojnosti, slobode, demokracii, rovnosti, vlády práva a rešpektu k ľudským právam*, vrátane práv osôb patriacich k národnostným menšinám. Tieto hodnoty sú podstatnými prvkami spoločnosti, v ktorej vládne pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť mužov a žien. Plné uznanie týchto princípov tvorí základný predpoklad budovania dôvery občanov v Európsku úniu.“

2. Strana európskych socialistov – Party of European Socialists.

Táto strana tvorí v Európskom parlamente frakciu s názvom Progresívna aliancia socialistov a demokratov – Progressive Alliance of Socialists and Democrats (S&D).

Výňatky z manifestu Strany európskych socialistov z roku 2015 „*Zjednotení pre pracovné miesta*“ (*United for Jobs*), podtitul *Cestovná mapa k voľbám v roku 2019*

„Súc založení v roku 1992, pokročili sme v našom úsilí stať sa veľkou európskou politickou stranou. Spoločne s našimi členskými stranami sa spájame s občanmi, aby sme napĺňali európsku agendu sledujúc princípy slobody, rovnosti, solidarity, sociálnej spravodlivosti a demokracie, podporujúc úctu k ľudským právam a základným slobodám a rešpekt ku vláde práva.“

Podľa Strany európskych socialistov „hlavnými starosťami občanov a občianok Európy ostávajú hospodárska situácia a nezamestnanosť.“ Preto aj politické priority Strany európskych socialistov pre eurovoľby 2019 sú tomu prispôsobené:

- Plná zamestnanosť cez progresívnu ekonomiku v záujme udržateľného rastu, poctivej práce a investícií.
- Silne sociálna, zdravá a environmentálne zodpovedná Európa s vysokými sociálnymi a fiškálnymi štandardmi, v záujme ukončenia sociálneho a fiškálneho dumpingu.

Rodová rovnosť, spoločnosť založená na rovnosti a férová voči seniorom, boj proti diskriminácii

- Demokratické spoločnosti, v demokratickej a transparentnej Európe, boj proti korupcii.
- Realistická a progresívna migračná politika
- Prebudovanie našich modelov výroby energie a priemyselnej produkcie spôsobom ochraňujúcim životné prostredie, našu planétu a celé ľudstvo.

Citát: „Demokracia je buď liberálna, alebo to už nie je demokracia“. (Sociálno-demokratický prezident Nemecka Walter Steinmeier vo Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1.10.2018.)

3. Aliancia liberálov a demokratov pre Európu – Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE)

Výňatky z volebného manifestu ALDE s názvom *Sloboda, príležitosť, prosperita: liberálna vízia pre budúcnosť Európy*.

Podľa volebného manifestu ALDE prijatého v novembri 2018 v Madride, v nadchádzajúcich eurovoľbách pôjde o to, „či sa nám spoločne podarí zmodernizovať Európsku úniu tak, aby umožňovala rozmach individuálnej slobody, prosperity a stability, alebo sa vrátíme späť do dôb nacionalizmu a narastajúceho autoritarizmu?“

„Liberálna vízia je postavená na predstave slobodnej, demokratickej, podnikavej, udržateľnej a zjednotenej Európy otvorenej svetu. Európy pevne ukotvanej v štyroch základných slobodách – voľného pohybu osôb, tovarov, služieb a kapitálu. Európy, kde ľudské práva, princípy právneho štátu a demokracie sa vzťahujú rovnako na všetkých. My, liberáli veríme vo vás, jednotlivcov. Dôverujeme vášmu talentu, podnikateľskému potenciálu, morálnemu cíteniu, a vášmu právu robiť vlastné životné rozhodnutia.“

„Svet sa mení a Európska únia musí v tomto meniacom sa prostredí ostať lídrom.“ (...) „My liberáli chceme silnú Európu, ochotnú a schopnú konať, Európu, ktorá je v popredí globálnych procesov. Tieto voľby sú o duši Európy a našich záväzkoch voči budúcim generáciám Európanov.“ (...) „Naše ekonomiky sa musia stať konkurencie schopnejšími, naše demokratické inštitúcie pružnejšími, manažment migrácie koherentnejší, naša schopnosť konať na globálnej scéne presvedčivejšia, naša kolektívna odpoveď na výzvy spojené so zmenou klímy a cezhraničným organizovaným zločinom efektívnejšia. Nadovšetko, naše deti si zasluhujú lepšie šance pre budúcnosť.“

„Zjednotená Európa môže úspešne ťažiť zo zmien, ktoré prináša globalizácia a môže ľahšie prekonávať výzvy s ňou spojené. (Avšak) protekcionizmus ohrozuje hodnoty, o ktoré stojíme. Podrýva vládu práva, narušuje ekonomickú aktivitu, ochudobňuje ľudí a vytesňuje chudobnejšie národy z najbohatších trhov. Je našou povinnosťou ako liberálov - spoločne s našimi spojencami z ostatných politických skupín - ochraňovať výhody slobodného a férového obchodu.“ (...) „V záujme toho, aby všetci Európania mohli užívať výhody globalizácie, členské štáty Únie musia dobudovať udržateľné sociálne systémy

a inkluzívne spoločnosti, podporujúce technologický pokrok a odstraňujúce prekážky voľného prístupu na pracovný trh. Chceme podporiť rozvoj infraštruktúry, investovať do vzdelávania a vytvoriť právny rámec pre európske digitálne prostredie, ktoré zlepší život všetkým obyvateľom Európy.“

„Liberáli ostro odmietajú všetky formy rasizmu, umelého rozdeľovania spoločnosti a nenávisť proti akýmkoľvek ľudským bytostiam.“ (...) „Podčiarkujeme naše záväzky vyplývajúce zo ženevského Dohovoru o utečencoch a ich právo žiadať o azyl. (...)

„Európska únia by mala uzatvoriť migračné dohody s bezpečnými krajinami na Blízkom východe a v Afrike. Tieto dohody by pozostávali z troch elementov. Po prvé, EÚ by sa zaviazala finančne podporiť bezpečné krajiny v týchto regiónoch, aby prijali utečencov. Po druhé, EÚ by mala sprostredkovať presídlenie utečencov bezpečným, humánnym a legálnym spôsobom. Po tretie, zaručiť návrat do týchto bezpečných krajín čo najskôr tých migrantov z EÚ, ktorým bolo na základe spravodlivého procesu odmietnutý azyl alebo právo na pobyt. (...) Pre tých, čo sa kvalifikujú na právo na azyl v EÚ, musí byť vytvorený humánný a efektívny Spoločný európsky azylový systém. Európska hraničná a pobrežná stráž by mala zabezpečiť stálu a dôslednú ochranu vonkajších hraníc v súlade s právom EÚ. (...) Chceme koordinovať rozvojové politiky medzi EÚ a jej členskými krajinami v záujme stabilizácie krajín pôvodu migrantov a utečencov, chceme v nich napomôcť dobrému vládnutiu, vytvoreniu otvorených spoločností a podporiť príležitosti pre dobrý život.“

„Chceme odbúrať zbytočnú byrokraciu a obnoviť spoločenskú zmluvu pre férové šance pre každého aktívne participovať na silnej, dynamickej a inovatívnej ekonomike.“

4. Európska strana zelených – European Green Party

Výňatky z volebného manifestu Európskej strany zelených, prijatého v novembri 2018 v Berlíne, s názvom „Time to renew the promise of Europe“ (Čas obnoviť sľub pre Európu).

„Hlas pre Zelených je hlas pre zmenu. Nie je to hlas pre opustenie myšlienky Európy, ale pre naplnenie pôvodných sľubov: nie Únie sebeckých záujmov, ale zdieľanej zodpovednosti. Nie v záujme finančných ziskov malej skupiny, ale

hospodárskeho a sociálneho progresu pre všetkých. Únie, ktorá vedie svet ochranou ľudí i celej planéty.

„Sme naozajstným európskym hnutím zjednotení víziou, misiou a zápalom. Spoločne bojujeme pre ľudskú dôstojnosť, rovnosť, mier a stabilitu. Zasadujem sa za tieto ciele v parlamentoch, ale aj v uliciach.

Dnes však mocné sily chcú zvrátiť chod dejín. Na jednej strane, nové skupiny používajú agresívnu taktiku a vyvolávaním nenávisti a úskokmi chcú uchopiť moc. Na strane druhej, politici *status quo* nie sú schopní uskutočniť potrebné zmeny v situácii, ktorá volá po ambiciózných činoch. (...) Autoritarianizmus, rasizmus, neoliberalizmus, terorizmus a vojny v našom susedstve narušili pocit bezpečnosti mnohých Európanov. Finančná kríza a reštriktívne politiky ponechali milióny ľudí v chudobe, pričom veľké korporácie sa vyhýbajú plateniu daní. Ľudia utekajúci pred vojnou a prenasledovaním boli vydaní napospas vládam neochotným pomôcť, pričom Európa ako celok je bohatšia ako kedykoľvek predtým. Zmeny klímy môžu rýchlo ohroziť samotné základy našej civilizácie. Budúcnosť Európy je v nebezpečenstve.“

„Potrebujeme budovať demokratickú a inkluzívnu Európu, ktorá je sociálne spravodlivá a environmentálne udržateľná. Potrebujeme ekonomiku ktorá slúži dnešným ale aj budúcim generáciám. Potrebujeme Európu, ktorá si uvedomuje svoju globálnu zodpovednosť a nenecháva nikoho vzadu. V dnešnom globalizovanom svete žiadna krajina nie je dostatočne veľká, aby sa vysporiadala s problémami sama. Môžeme dostať veci späť pod kontrolu len vtedy, keď budeme spolupracovať a predvídať budúcnosť – nie stavaním múrov alebo vracaním sa do minulosti. Európska únia nie je zďaleka dokonalá, ale môže sa stať významnou silou pre presadenie dobra. Spolupracujúc, Európa môže redukovať chudobu a vytvoriť nové pracovné miesta, popasovať sa s klimatickou krízou a obnoviť prírodu, bojovať proti diskriminácii a brániť slobodu.

„Žiadame, aby EÚ urobila všetko pre to, aby sa globálna teplota nezvýšila o viac ako 1,5 stupňa oproti predindustriálnym hodnotám. Voláme po Európskom zákone o klíme, stanovujúcom záväzné limity redukujúcim emisie o najmenej 55% do roku 2030, budujúc ekonomiku s nulovými karbónovými emisiami.

Ani jedno Euro daňových poplatníkov by nemalo byť použité na financovanie fosílnych palív. Zdroje by mali byť presmerované do udržateľných riešení, ako napríklad energetická efektívnosť, cezhraničné vlaky alebo environmentálne udržateľné poľnohospodárstvo. Budúcnosť je Zelená.“

5. Alliance of Conservative Reformists in Europe (ACRE) – Aliancia konzervatívnych reformistov v Európe.

Výňatky z volebného manifestu strany – Reykjavík Declaration.

„Aliancia konzervatívnych reformistov v Európe združuje strany zasadzujúce sa za individuálnu slobodu, národnú suverenitu, parlamentnú demokraciu, vládu práva, súkromné vlastníctvo, nízke dane, „čisté“ peniaze, voľný obchod, otvorenú súťaž a decentralizáciu moci.“

„ACRE verí v Európu nezávislých štátov (národov), spolupracujúcich v záujme spoločného prospechu, pričom si zachovávajú svoju identitu a integritu. ACRE uznáva jedinečnú demokratickú legitimitu národného štátu.“

„ACRE je za výkon moci na najnižšej prakticky možnej úrovni – jednotlivcom, kde je to možné, alebo miestnymi alebo národnými orgánmi, uprednostňujúc výkon moci pred nadnárodnými orgánmi a inštitúciami.“

„ACRE uznáva, že otvorené spoločnosti spočívajú na dôstojnosti a autonómii jednotlivca, ktorý musí byť čo najviac oslobodený od štátneho nátlaku. Sloboda jednotlivca zahŕňa slobodu náboženstva a vyznania, slobodu slova a prejavu, slobodu pohybu a združovania, slobodu vstupovať do zmluvných vzťahov a zamestnania, slobodu od svojvoľného a trestajúceho zdaňovania.“

„ACRE uznáva rovnosť občanov pred zákonom, bez ohľadu na etnicitu, pohlavie alebo sociálny pôvod. Odmieta všetky formy extrémizmu, autoritarianizmu a rasizmu. ACRE si váži dôležitú rolu občianskych združení, rodín a iných subjektov, ktoré vyplňajú priestor medzi jednotlivcom a mocou.“

5.6.2. Protisystémové“ strany.

6. Party of the European Left – Strana európskej ľavice.

Strana európskej ľavice je dominantným zoskupením koalície politickej frakcie EUL – NGL v Európskom parlamente.

Uvádzame tu niektoré výňatky z jej Manifestu.

„Čelíme kríze národných štátov, systému spojenectiev a svetového poriadku vytvoreného po 2. svetovej vojne“.

„Odvolávame sa na *tradície socializmu, komunizmu a odborového hnutia, feminizmu, feministického hnutia a rodovej rovnosti, environmentálneho hnutia a udržateľného rozvoja, mieru a medzinárodnej solidarity, ľudských práv, humanizmu a antifašizmu, progresívneho a liberálneho myslenia*“.

„Chceme budovať projekt inej Európy a chceme dať iný obsah Európskej únii: autonómnej od americkej hegemonie, otvorenej krajinám Juhu, odlišujúcu sa od kapitalizmu v jej sociálnom a politickom modeli, aktívnu proti militarizácii a vojne, zasadzujúcu sa za ochranu prírodného prostredia a rešpektu k ľudským právam, vrátane sociálnych a hospodárskych práv. Zasadujeme sa za právo občianstva pre všetkých, ktorí žijú v Európe.“

„Chceme Európu bez antidemokratických a neoliberalných politík Svetovej obchodnej organizácie a Medzinárodného menového fondu, odmietajúcu NATO, cudzie vojenské základne a taký model európskej armády, ktorý vedie k pretekom v zbrojení. Chceme Európu bez jadrových zbraní a zbraní hromadného ničenia, Európu, ktorá odmieta vojnu a nástroj riešenia medzištátnych sporov. Toto sa osobitne týka izraelsko-palestínskeho konfliktu, ktorý musí byť vyriešený v súlade s rezolúciami OSN.“

„Vidíme potrebu zásadnej sociálnej a demokratickej transformácie Európy. Nadišiel čas zintenzívniť boj proti dogme uctievanej „trhovej ekonomiky voľnej súťaže“, proti moci finančných trhov a nadnárodných spoločností.“

7. Alliance for Direct Democracy in Europe (ADDE) – Aliancia pre priamu demokraciu v Európe.

Aliancia pre priamu demokraciu v Európe bola založená v septembri 2014. Jej cieľom podľa vlastnej definície je „oponovať nadvláde Európskej únie nad členskými štátmi. Členské strany ADDE nie sú proti „demokratickej Európe národných štátov“.

Ciele ADDE sú:

- 1) Podporovať nástroje priamej demokracie na národnej úrovni prostredníctvom referend alebo „ľudových konzultácií“ v záujme prinavrátiť hlas ľuďom.
- 2) Pracovať pre Európu národov, slobodných a nezávislých vo svojich politických rozhodnutiach.
- 3) Podporovať obchodnú výmenu, vedeckú a technickú spoluprácu medzi štátmi, ktoré sa chcú dobrovoľne združovať.
- 4) Podporovať slobodu a individuálnu zodpovednosť.
- 5) Obmedziť verejné výdavky.
- 6) Presadzovať svoje hodnoty.
- 7) Obmedziť nekontrolovanú migráciu.

8. Europe for Democracy and Freedom (EDF) – Európa demokracie a slobody

Príhovor Marcela de Graafa, spolupredseda skupiny EDF v Európskom parlamente: „Chceme Európu suverénnych štátov. Chceme slobodnú Európu. Chceme Európu, ktorá rešpektuje národnú individualitu a národnú identitu.

Naše európske kultúry, naše hodnoty a naša sloboda je v ohrození. Ohrozuje ich zdrvujúca a diktátorská moc Európskej únie. Ohrozuje ich masová migrácia, otvorené hranice a jednotná európska mena: jedna veľkosť nepasuje všetkým.

Národné štáty musia byť schopné zostaviť svoj vlastný rozpočet, prijímať vlastné zákony, ochraňovať vlastné jazyky a kultúry a mať svoje vlastné meny (peniaze). Naším cieľom je teda odlišná forma spolupráce.

Európska únia nezvláda riešenie rozdielov, pretože nechce suverénne národné štáty. V skutočnosti základom úspechu Európy boli rozdiely medzi jednotlivými národnými štátmi rezultujúcich zo vzájomnej súťaže, spolupráce, konfliktov aj mieru. Pod povrchom všetkých rozdielností je prítomný silný spodný prúd nášho spoločného kultúrneho dedičstva. Každý, kto uznáva dôležitosť nášho spoločného dedičstva uznáva tiež rozdielnosti a cení si význam suverénnych národných štátov.

Zasadzujeme sa za Európu hospodárskej spolupráce medzi národnými štátmi.“

Výňatok z príhovoru Nicolasa Baya, druhého spolupredseda parlamentnej frakcie EDF: „V protiklade k tomu, čo o nás šíria naši neprajníci, my nie sme „protieurópski“: je to práve Európska únia, ktorá sa stáva „anti-Európou“.

V dôsledku svojho byrokratického fungovania a najmä globalizačnej orientácie, ktorá vedie ku kolektívnej nemohúcnosti našich národov a strate dychu samotnej „európskej architektúry“.

V skutočnosti, Európska únia sa čoraz viac podobá na diktatúru opísanú Georgeom Orwellom v roku 1984. V eurospeaku bruselských technokratov sa hovorí o „dobrom vládnutí“, čo je len oxymoron pre poručníctvo nad našimi štátmi, rovnako ako slovo „migranti“ je zástierka pre ilegálnych prisťahovalcov, ktorí masovo zaplavujú náš starý kontinent a ktorých chcú k nám presídliť.“

5.7. Vývoj na európskej politickej scéne pred eurovoľbami 2019: čo sú hlavné otázky eurovoľieb?

Začiatkom roka 2018, keď sa v Európskom parlamente rozhodovalo o tom, ako sa preskupia mandáty poslancov a poslankyň za Veľkú Britániu, ktorá by mala 29. marca 2019 opustiť Európsku úniu, prišiel francúzsky prezident Emmanuel Macron s prevratným nápadom: umožniť kandidovať pri voľbách aj s tzv. transnacionálnymi straníckymi listinami. To by predpokladalo skutočne celoeurópsku kampaň s európskymi témami, s kandidátmi, ktorí sú občanmi rôznych členských štátov EÚ. Tento návrh Európsky parlament odmietol.

V priebehu roka prebiehali rokovania medzi frakciou ALDE (Aliancia liberálov a demokratov), ktorá bola vlastne historicky prvou európskou stranou presadzujúcou celoeurópske kandidátky a celoeurópsku kampaň. Rokovania sa viedli s účelom spojiť tieto dve iniciatívy, integrovať budúcich poslancov a poslankyne Macronovej strany a postarať sa o to, aby frakcia liberálov bola opäť treťou najväčšou frakciou v EP. Podľa odhadov európskych agentúr by mala frakcia ALDE zostať po voľbách v počte 68 členov, s Macronovou stranou *Republika vpred!* by to bolo spolu 90 členov.

Medzitým sa však francúzsky prezident dostal do problémov na vnútroštátnej scéne, keď sa na jeseň a počas zimy 2018/2019 sformovalo hnutie „žltých viest“ protestujúce proti niektorým úsporným opatreniam, ktoré chcel Macron vo Francúzsku celoplošne zaviesť.

Macron zatiaľ – začiatkom marca 2019 - možnosť spájania sa s ALDE necháva otvorenou. Spustil vlastnú veľkú celoeurópsku kampaň zverejnením manifestu *Renesancia Európy* (po slovensky zverejnený pod názvom *Pre európsku*

obnovu). Jeho konečným cieľom je vytvoriť v Európskom parlamente väčšiu stredovú frakciu, než by bolo spojenectvo ALDE a Vpred! V manifeste Renesancia Európy⁵ sa zameriava na ten hlavný naratív, že je potrebné ochrániť skutočné európske hodnoty liberálnej demokracie a európskej spolupráce, ktoré sú ohrozované nacionalizmom, sebastrednosťou, neschopnosťou účinne chrániť ľudí pred dopadmi globalizácie, ale aj vonkajšími hrozbami.

Macron navrhuje chrániť európsku slobodu a demokraciu vytvorením Európskej agentúry pre ochranu demokracií. Táto by mala chrániť slobodné voľby v jednotlivých krajinách pred kyberútokmi a manipuláciami. Navrhuje zakázať financovanie európskych strán zo zahraničia (=mimo EÚ, myslí tým najmä Ruska a Čínu), navrhuje zakázať nenávistnú reč a vyzývanie k násiliu na internete a sociálnych sieťach. V záujme posilnenia a zefektívnenia ochrany EÚ navrhuje vytvoriť spoločnú pohraničnú políciu a spoločný Európsky azylový úrad. Chce novú Zmluvu o obrane a bezpečnosti, ktorá bude definovať nevyhnutné záväzky EÚ voči NATO a európskym spojencom: zvýšením vojenských výdavkov, doložkou o vzájomnej obrane, a vytvorením Európskej rady pre vnútornú bezpečnosť, aj s účasťou Spojeného kráľovstva, bez ohľadu na jeho odchod z EÚ. Tieto témy navrhuje prerokovať na celoeurópskej konferencii pre Európu so zástupcami inštitúcií EÚ, členských štátov, odborníkov, podnikateľov a širokej verejnosti.

Navrhuje prísnejšie sankcionovať korporácie, ktoré porušujú environmentálne štandardy alebo zneužívajú osobné dáta. Zasadzuje sa za dosiahnutie nulovej úrovne karbónových emisií do roku 2050 a redukcie používania pesticídov v poľnohospodárstve najmenej o polovicu. Navrhuje zriadiť Európsku banku životného prostredia. Navrhuje zaviesť celoeurópsku minimálnu mzdu prispôbenú reáliám jednotlivých krajín. Navrhuje tiež vytvoriť Európsku radu pre inovácie s rozpočtom porovnateľným, ako existuje v USA, v záujme udržania konkurencieschopnosti Európskej únie v oblasti digitálnych technológií a umelej inteligencie.

Macronove návrhy sú racionálne v tom zmysle, že v globalizovanom a čoraz viac multipolárnom svete si Európa môže udržať ekonomické, sociálne, politické, ale aj kultúrno-civilizačné postavenie len užšou spoluprácou, ktorú

⁵ Pozri napríklad SME, 5. marca 2019, <https://komentare.sme.sk/c/22067135/je-cas-europskej-obnovy-prihovor-francuzskeho-prezidenta-europanom.html>.

mnohé politické strany z opačnej strany spektra odmietajú. Volanie po ešte väčšej integrácii v týchto časoch však paradoxne môže nahnať ešte viac vody na mlyn rôznym ľavicovým i pravicovým populistom a extrémistom.

Ak by sa Macron nakoniec nespojil s ALDE, ale snažil by sa vytvoriť v EP novú centristickú frakciu, mohol by počítať napevno zatiaľ len s predpokladanými 22 svojimi poslancami a poslankyňami. Musel by k sebe pritiahnúť niektoré strany z ALDE, z frakcie socialistov a zelených a viacerých poslancov z nových strán, prvýkrát zastúpených v EP. Tak by teoreticky mohol vytvoriť 60 až 80-člennú skupinu a stať sa treťou najsilnejšou frakciou v EP.⁶

Ďalším významným momentom vývoja na európskej scéne je otázka pevnosti frakcie *Európskej ľudovej strany*, ktorá má podľa predpovedí naďalej šancu ostať najväčšou frakciou v Európskom parlamente. Mala by v tomto prípade veľkú šancu opäťovne presadiť svojho kandidáta – Manfreda Webera – za predsedu Európskej komisie.

Európskej ľudovej strane však spôsobuje problémy maďarský FIDESZ premiéra Viktora Orbána. FIDESZ patrí v rámci frakcie ľudovcov k väčším skupinám – má 13 poslancov a poslankyň. FIDESZ už dlhodobo realizuje politiku, ktorá sa nepáči nielen socialistom a liberálom, ale ani ľudovcom. FIDESZ ovládol všetky mocenské orgány v štáte, monopolizoval a úplne zideologizoval verejnoprávne médiá, úplne marginalizoval opozíciu, urobil kroky podkopávajúce nezávislosť súdov ako aj akademické slobody.

Európsky parlament v septembri 2018 hlasoval za to, aby sa voči Maďarsku začala procedúra podľa článku 7 Zmluvy o EÚ, kvôli porušeniu princípov právneho štátu, ktoré patria medzi základné hodnoty EÚ. Pred voľbami 2018 bolo Maďarsko zaplavené plagátmi vyobrazujúcimi amerického miliónára maďarsko-židovského pôvodu, varujúcimi obyvateľstvo pred jeho údajnými plánmi zaplaviť Európu migrantmi. Pred eurovoľbami 2019 FIDESZ použil podobné plagáty, tentoraz bol vedľa G. Sorosa vyobrazený ako jeho „spolupáchateľ“ aj Jean-Claude Juncker, samotný predseda Európskej komisie, nominovaný Európskou ľudovou stranou. To už bola posledná kvapka pre mnohé kresťansko-demokratické a konzervatívne strany, ktoré navrhli

⁶ Macronova formácia sa nakoniec spojila s ALDE a vytvorili v novom Európskom parlamente frakciu Renew Europe – Obnovme Európu, ktorá sa naozaj stala treťou najväčšou frakciou.

vylúčenie FIDESZu z Európskej ľudovej strany. Tvrdý postoj tentoraz zaujal aj kandidát na predsedu Európskej komisie Manfred Weber. Weber, ktorý bol predtým vždy skôr zmierlivý voči Viktorovi Orbánovi, FIDESZ-u predložil de facto ultimátum: skončiť s kampaňou proti J.C. Junckerovi, ospravedlniť sa a ukončiť útoky proti Stredoeurópskej univerzite.

Najpravdepodobnejší vývoj je zrejme ten, že EPP aj FIDESZ sa dohodnú na nejakom kompromise. EPP hlasy FIDESZ-u potrebuje a premiér Orbán bude vyčkávať, či sa mu oplatí meniť dres. Bude sa spoliehať na to, že Európska ľudová strana ho nakoniec zo svojich radov nevylúči a nebude tým riskovať výrazné oslabenie svojich pozícií voči socialistom. Keby k vylúčeniu došlo, mohol by nastať druhý scenár – spojenie sa FIDESZu s ďalšími výrazne euroskeptickými a nacionálne-populistickými stranami s cieľom vytvorenie vlastnej veľkej platformy v rámci EP s dlhodobým cieľom ovládnuť celý Európsky parlament.

V takejto frakcii by mohli byť okrem FIDESZu ešte talianska Liga severu ministra vnútra Salviniho, poľská strana Právo spravodlivosť, rakúska strana Slobodných vicepremiéra Stracheho, francúzske Národné zhromaždenie Marine Le Penovej, prípadne nemecká AfD - Alternatíva pre Nemecko. Všetky tieto strany spájajú idey ochrany národa, kresťanstva, tradičnej rodiny, odmietania „otvorenej spoločnosti“, migrácie, „gender ideológie“ a „extrémneho liberalizmu“, či dokonca liberálnej demokracie ako takej. Takáto frakcia by mohla ašpirovať na tretiu, ba možno aj druhú pozíciu v budúcom Európskom parlamente. Šanca takéhoto vývoja však nie je veľká. Nacionalizmus už zo svojej povahy nie je nikdy príliš internacionálny, lebo skoro narazí na vlastné limity. Orbán i Salvini môžu brojiť proti migrácii, ale v konečnom dôsledku sa nemôžu zhodnúť. Salvini si obmedzenie prívlu migrantom do Talianska predstavuje tak, že by sa žiadatelia o azyl väčšmi prerozdelenil medzi ostatné štáty EÚ. Orbán práve toto odmieta – nechce žiadnych migrantov. Kaczyńského a Orbána spája silný euroskepticizmus, avšak v geopolitických otázkach sa zásadne rozchádzajú – pre Orbána je Putin určitým vzorom, pre Kaczyńského je nepriateľom číslo 1.

Pre Poľsko je USA stále kľúčovým partnerom, maďarsko-americké vzťahy naopak, ochladli.⁷

V tejto súvislosti môže byť zaujímavý aj vývoj v rámci frakcie ECR (európskych konzervatívcoch a reformistov). Ak sa naplní scenár vystúpenia Veľkej Británie z EÚ ešte pred eurovoľbami, odchodom britských konzervatívcoch sa táto frakcia výrazne oslabí a môže sa stať až štvrtou alebo piatou najsilnejšou frakciou. Alternatívny scenár by mohol byť ten, že práve na báze tejto frakcie sa budú spájať všetky euroskeptické strany – najmä, ak by túto frakciu posilnili FIDESZ, Liga severu a rakúsky Slobodní.

Tretím momentom, ktorý by mohol zamiešať karty pri rozdeľovaní mandátov v novom EP, by mohol byť nástup krajne ľavicových síl typu gréckej Syrizey, španielskej strany Podemos, strany Nepoddajné Francúzsko prezidentského kandidáta Mélenchona, prípadne politickej sily vytvorenej na báze hnutia „žltých viest“. Zdá sa však, že radikálny zvrät v prospech týchto síl nie je veľmi pravdepodobný.

Na ľavicovej scéne zaujal ešte bývalý grécky minister financií *Yanis Varoufakis*. V septembri 2018 zverejnil spolu s americkým ľavicovým demokratickým senátorom Berniem Sandersom výzvu na založenie celosvetového hnutia a neskôr, v októbri Varoufakis Manifest Progresívneho internacionály. Ešte predtým, v roku 2015 založil Varoufakis spolu s chorváckym filozofom Srečkom Horvatom paneurópske hnutie Demokracia v Európe 2025. Toto hnutie bude kandidovať aj do Európskeho parlamentu, a bude vlastne jedinou skutočne transnacionálnou kandidujúcou politickou silou. Kandidovať bude prostredníctvom strany Demokracia v pohybe (Demokratie in Bewegung - DiB) registrovanej v Nemecku, pričom kandidátna listina bude mať názov *Európska jar*. Varoufakis bude lídrom kandidátky, pričom budú na nej figurovať aj známe osobnosti z iných krajín EÚ. Medzi podporovateľmi hnutia sú viacerí známi tvrdí kritici súčasného kapitalizmu, ako napríklad slovinský filozof Slavoj Žižek alebo americký mysliteľ Noam Chomsky. Kritika deficitu demokracie či nerovností v rámci EÚ tu nezaznieva z pozícií obhajoby „národnej“ či

⁷ Pozn.: Vývoj ukázal, že dve výrazne euroskeptické a nacionálno-populistické frakcie v Európskom parlamente – EFDD a ENF sa síce spojili, ale zďaleka tým nedosiahli plánovaný efekt. Nestali sa druhou ani treťou najsilnejšou frakciou, ale až piatou.

„kresťanskej“ demokracie, ako u strán vyššie uvádzaných, ale z pozície demokracie autenticky „ľudovej“.

Európsky portál Politico predpovedal začiatkom marca 2019 nasledovné zloženie nového Európskeho parlamentu (predikcia už nepočíta s poslancami a poslankyňami Veľkej Británie):

EPP – 177, S&D – 132, ALDE – 72, ENF – 60, ECR – 56, EUL/NGL – 52, Zelení – 42, EFDD – 15, nové strany – 44, Hnutie 5 hviezd – 25, Republika vpred! (Macron) – 22, nezaradení – 8.

Z tejto predikcie je zrejmé, že výrazne si pohoršia ľudovci i socialisti. Do značnej miery si pohoršia aj zelení a po odchode britských konzervatívcov aj euroskeptickí konzervatívcovia. Ďalší vývoj závisí od mnohých faktorov. Kam sa pridá cca 44 nových poslancov? Pridá sa Macron k ALDE, EPP alebo sa bude snažiť vytvoriť vlastnú centristickú frakciu? Pridá sa Hnutie 5 hviezd pridá opätovne k frakcii EFDD (bez neho by táto frakcia zanikla), alebo sa spojí s ECR, prípadne ENF? Oстане FIDESZ medzi ľudovcami? Alebo sa pridá k ECR spolu s Ligou severu? Alebo všetky nacionálne orientované euroskeptické strany vytvoria jednu veľkú frakciu s cieľom stať sa druhou či tretou najväčšou politickou silou? To by zásadne zmenilo pomery v Európskom parlamente a zásadne by sa tým zmenila aj povaha práce v EP.

V eurovoľbách 2019 teda pôjde – ako je to normálne v pluralistickom demokratickom prostredí – samozrejme aj o súperenie medzi tradičnými (systémovými) demokratickými stranami. Liberálmi, sociálnymi demokratmi, kresťanskými demokratmi a zelenými. Toto súperenie však tentoraz nebude, či nemalo by byť hlavnou a kľúčovou otázkou eurovoľieb.

Hlavnou otázkou eurovoľieb je to, či získajú navrch systémové – demokratické a proeurópske strany spoločne, alebo sa výrazne posilnia výrazne euroskeptické, nesystémové strany, popierajúce základné princípy liberálnej demokracie a snažiace sa o rozvrat Európskej únie. Rozdiely medzi „systémovými“ stranami navzájom sú omnoho menšie ako medzi nimi a „nesystémovými“ stranami. Demokraticky zvažujúci voliči a voličky by sa preto nemali dať pomýliť a zaviesť falošnou propagandou.

Nesystémové a protieurópske sily vyvíjajú v ostatných rokoch veľkú aktivitu. Do volieb v demokratických štátoch zasahujú aj iné mocnosti – najmä Rusko. Deje sa to prostredníctvom šírenia dezinformácií, hoaxov a nepravdivých správ v online priestore, vnášaním umelých rozporov do vzťahov medzi demokratickými silami, zveličovaním parciálnych problémov a pseudoprotblémov na ťažiskové otázky a generovaním vášnivých pseudodiskusí o nich, vyvolávaním nenávisťi voči určitým skupinám ľudí, extrémnou polarizáciou verejnosti a šírením strachu.

Organizácie zameriavajúce sa na monitorovanie sociálnych médií odhadujú, že až 20 percent online konverzácií je produkovaných takzvanými botmi, umelými generátormi. Za väčšinu z týchto aktivít sú zodpovedné zdroje pochádzajúce z Ruska a priamo či nepriamo podporované ruskými štátnymi orgánmi. Tieto aktivity sú jasne popísané napríklad aj vo výročných správach českej Bezpečostnej informačnej služby. Tajné služby Slovenskej republiky, ako jej oficiálne vládne štruktúry sú voči tomuto vplyvu zatiaľ omnoho zhovievavejšie, často ho priam prehliadajú a lebo bagatelizujú. Avšak aj výročná správa Slovenskej informačnej služby za rok 2017 konštatuje, že „Slovensko je cieľom aktivít cudzích spravodajských služieb namierených nielen proti záujmom SR, ale aj proti záujmom a politikám nadnárodných aliancií, ktorých je členom“ (t.j. Európskej únie a NATO).

6. Prílohy.

A. Základné informácie o voľbách do Európskeho parlamentu v SR

Právna úprava: Zákon č. 180/2014 o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej "volebný zákon"), § 1 až 41 (všeobecné pravidlá), § 72 až 97 (osobitné pravidlá).

Termín konania volieb:

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019 sa budú konať v členských štátoch Európskej únie v dňoch 23.-26. mája. Predseda Národnej rady SR vyhlasuje voľby najneskôr 110 dní pred dňom ich konania. Keďže na Slovensku sa voľby tradične konajú v sobotu, termín bude určený na *sobotu 25. mája 2019*.

Kto môže kandidovať:

Volieb sa môžu zúčastniť všetky *politické strany riadne registrované na Slovensku* podľa platného zákona o politických stranách. Kandidátne listiny musia strany doručiť Štátnej komisii pre voľby a kontrolu financovania politických strán ("štátna volebná komisia") najneskôr 90 dní pred dňom konania volieb. Kandidátna listina môže obsahovať *najviac 14 mien*, čiže toľko, koľko kresiel pripadá v Európskom parlamente zástupcom Slovenskej republiky podľa nového prerozdelenia mandátov. (V roku 2014 to bolo len 13 mandátov.)

Vo voľbách môžu kandidovať politické strany samostatne, alebo môžu vytvoriť koalície. K tomu, aby získali aspoň jeden mandát, musia získať *najmenej 5 %* z celkového počtu odovzdaných platných hlasov. Pravidlá sú benevolentnejšie než pri voľbách do Národnej rady SR: tam musí koalícia dvoch alebo troch strán získať aspoň 7% hlasov a koalícia štyroch a viacerých strán aspoň 10% hlasov.

Za poslanca alebo poslankyňu Európskeho parlamentu môže na kandidačnej listine niektorej politickej strany alebo koalície strán kandidovať občan alebo občianka SR, ak najneskôr v deň konania volieb dovŕši *21 rokov veku*. Musí mať na území SR trvalý pobyt. Kandidovať môže aj občan či občianka iného členského štátu EÚ, ak má na území SR trvalý pobyt.

Kto môže voliť:

Právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu na území SR majú občianky a občania SR, ktorí najneskôr v deň volieb (teda 25. mája 2019) *dovršia 18 rokov veku* a majú na území SR *trvalý pobyt*. Právo voliť na Slovensku majú aj občania a občianky iných členských štátov EÚ, ak tu majú trvalý pobyt. Najneskôr 40 dní pred dňom konania volieb však musia na obecnom úrade podať žiadosť o zapísanie svojho mena do voličského zoznamu. Vo voľbách je možné hlasovať *len za strany registrované v SR*.

Ak si občan či občianka SR chcú uplatniť svoje právo voliť do EP v inom členskom štáte EÚ, v ktorom študujú či pracujú, vzťahujú sa na nich právne predpisy toho-ktorého štátu. Základné kritériá sú však rovnaké - voliť môžu po završení 18 rokov veku (okrem Rakúska a Malty, kde je vek aktívneho volebného práva znížený na 16 rokov), musia mať v danom štáte evidovaný pobyt a môžu voliť len strany registrované v danom štáte.

Pri voľbách do Európskeho parlamentu *nie je možné hlasovať poštou*. Ak chcú občan či občianka hlasovať za strany registrované v SR, musia sa zdržiavať v deň volieb na Slovensku. Svoj hlas musia *odovzdať osobne* v niektorej z volebných miestností. Nemusí to však byť v mieste trvalého bydliska. Môžu si vybaviť *hlasovací preukaz* a hlasovať v inej volebnej miestnosti.

O vydanie hlasovacieho preukazu možno požiadať na obecnom úrade v úradných hodinách najneskôr v posledný pracovný deň pred dňom konania volieb. Ak študent prichádza zo zahraničia až tesne na voľby, môže mu hlasovací preukaz vybaviť za rovnakých podmienok aj rodinný príslušník alebo iná osoba na základe splnomocnenia. Občan môže požiadať obec o vydanie hlasovacieho preukazu aj elektronicky, najneskôr však 15 pracovných dní pred dňom konania volieb, teda najneskôr 6. mája.

Spôsob hlasovania:

Obecný alebo mestský úrad najneskôr 25 dní pred dňom konania volieb doručí do každej domácnosti *oznámenie*, v ktorom uvedie základné informácie o spôsobe voľby. Sú to: čas konania volieb (v danom prípade 25. mája 2019, 7.00 až 22.00), adresu volebnej miestnosti, stručný spôsob úpravy hlasovacieho lístka a povinnosť voliča preukázať sa pred hlasovaním preukazom totožnosti. V obciach s podielom príslušníkov národnostnej menšiny nad 20% sa informácie v oznámení uvádzajú aj v jazyku národnostnej menšiny.

Občan či občianka po príchode do volebnej miestnosti prikróčí k volebnej komisii. Preukáže sa občianskym preukazom, pobytovým preukazom občana Európskej únie, prípadne hlasovacím preukazom. Volebná komisia má najmenej 5 členov či členiek, delegovaných politickými stranami, ktoré sa zúčastňujú na voľbách. Práca vo volebnej komisii je dobrá príležitosť aj pre mladých ľudí na zapojenie sa do správy vecí verejných.

Člen/členka volebnej komisie zaeviduje voliča/voličku vo voličskom zozname, zostaveného podľa evidencie trvalých obyvateľov obce. Zoznam môže byť doplnený o občanov/občianky iných štátov EÚ, ktorí bývajú v obci a požiadali o možnosť voliť na Slovensku. Do zoznamu môžu byť doplnené aj osoby s občianstvom SR, ktoré trvale pracujú a študujú mimo EÚ (napr. v USA či Austrálii), ale na voľby pricestujú domov. V tomto prípade sa preukážu pasom a čestným vyhlásením o trvalom pobyte v cudzine.

Člen/členka volebnej komisie vydá občanovi/občianke sadu hlasovacích lístkov a obálku označenú pečiatkou obce. Každá kandidujúca politická strana či koalícia je uvedená na osobitnom hlasovacom lístku. Na lístku je uvedený názov strany, prípadne jej logo a zoznam najviac 14 mien osôb kandidujúcich za danú stranu či koalíciu do Európskeho parlamentu.

Volič/volička sa následne odoberú do osobitného priestoru na úpravu hlasovacích lístkov (za plentu či špeciálnych boxov). Zo sady lístkov vyberie jeden. Na ňom ešte môže zakrúžkovať číslo pred menom najviac dvoch kandidujúcich osôb. Ak uprednostnená osoba získa aspoň 3% krúžkov zo všetkých platných hlasov odovzdaných na stranu, za ktorú kandiduje, môže v poradí postúpiť vyššie. Platí to len za predpokladu, že kandidáti uvedení na pôvodnom zozname pred ňou, nezískajú ešte viac krúžkov. Takto upravený lístok volič/volička vloží do obálky, zalepí ju a vhodí do urny. Neupotrebené lístky vhodí do na to určenej nádoby.

Pridelovanie mandátov:

Právo vyslať poslancov/poslankyne do Európskeho parlamentu majú len strany či koalície, ktoré vo voľbách získajú aspoň 5% platných odovzdaných hlasov. Hlasy strán, ktoré nezískajú 5%, prepadajú. Keďže počet mandátov prináležiacich poslancom zvoleným v SR je len 14, pri výpočte nemôžu ani zďaleka vychádzať celé čísla. Pri konečnom stanovení mandátov sa používajú

prepočtové koeficienty (mandátové čísla). Môže sa stať, že niektorá strana je mierne zvýhodnená a niektorá mierne znevýhodnená.

Pri ostatných voľbách v roku 2014 sa do EP kvalifikovalo až 8 strán a koalícií. V tabuľke uvádzame ich percentuálny zisk a počet získaných mandátov. Vidíme napríklad, že 7,75% zisku SDKÚ "vydalo" na 2 mandáty, rovnako ako 13,21% hlasov KDH. Na druhej strane, takmer totožný zisk OĽANO - 7,46%, rezultoval len do jedného mandátu.

Tab. 2. Výsledky volieb do EP na Slovensku vo voľbách r. 2014

Strana/koalícia	Podiel hlasov (%)	Počet mandátov
Smer - Sociálna demokracia	24,09	4
Kresťanskodemokratické hnutie - KDH	13,21	2
SDKÚ* - Demokratická strana	7,75	2
Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO)	7,46	1
NOVA, KDS, OKS*	6,83	1
Sloboda a solidarita	6,66	1
Strana maďarskej komunity - MKP*	6,53	1
Most-Híd	5,83	1

*SDKÚ - Slovenská demokratická a kresťanská únia; MKP - Magyar Közösség Pártja; KDS - Konzervatívni demokrati Slovenska, OKS - Občianska konzervatívna strana.

Prednostné preferenčné hlasy hrali úlohu pri štyroch stranách či koalíciách z ôsmich, ktoré sa kvalifikovali do EP. Pri zvyšných štyroch stranách ostalo poradie kandidujúcich osôb aj po spočítaní všetkých krúžkov také, ako bolo vopred stanovené stranickým grémium.

Prednostné hlasy sa uplatnili pri strane Smer - Sociálna demokracia, kde poslanec Boris Zala "poskočil" z 5. miesta na 3. a tým opätovne získal mandát. Na listine strany Sloboda a solidarita bol predseda Richard Sulík uvedený až na 3. mieste. Vďaka preferenčným hlasom sa dostal na prvé miesto a tým ako jediný zo svojej strany získal mandát. Na listine strany Most-Híd postúpil József Nagy z 2. miesta na 1. a získal tým jediné kreslo pre svoju stranu. To isté sa

podarilo Branislavovi Škripekovi na listine strany OĽANO, ktorý na 1. miesto postúpil až zo 4. pozície.

Tab. 3. Výsledky volieb do EP na Slovensku vo voľbách r. 2014

Strana/koalícia	Podiel hlasov (%)	Počet mandátov
Progresívne Slovensko - SPOLU	20,11	4
Smer – Sociálna demokracia	15,72	3
Ľudová strana Naše Slovensko	12,07	2
Kresťanskodemokratické hnutie - KDH	9,69	2
Sloboda a solidarita	6,66	1
Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO)	5,25	1

B. Vzory hlasovacích lístkov pri rôznych typoch volebných systémov⁸

Vo všetkých štátoch EÚ sa musí pri voľbách do EP dodržať zásada pomerného zastúpenia. V rámci tohto pravidla môžu byť uplatnené rôzne podsystémy a vzory hlasovacích lístkov. Uvádzame vzory lístkov použitých pri voľbách v roku 2014.

1. Hlasovací lístok v Slovenskej republike.

Na Slovensku sa používa *pomerný systém straníckych listín*. Pri ňom voliči hlasujú za konkrétnu stranu vložením jej hlasovacieho lístka do obálky a do urny. Každá strana má osobitný lístok označený vylosovaným poradovým číslom kandidátnej listiny. Uvádzame volebnú listinu č. 1 pri eurovoľbách v roku 2014. Na lístku je toľko mien, koľko mandátov vtedy prináležalo SR v Európskom parlamente, teda 13. Stranícka listina je *otvorená* - voliči majú možnosť zakrúžkovať číslo pred menom najviac dvoch kandidátov a prideliť im tým preferenčné hlasy. Volebný obvod tvorí celé územie Slovenskej republiky - t.j. vo všetkých volebných okrskoch dostanú voliči rovnakú sadu hlasovacích lístkov. Strany musia získať aspoň 5% hlasov, aby získali mandát. Volebný prah 5% je zavedený aj v Belgicku, Českej republike, Francúzsku, Chorvátsku, Litve, Lotyšsku, Maďarsku, Poľsku a Rumunsku. 4%-ný prah je zavedený v Taliansku, Rakúsku a vo Švédsku, 3%-ný v Grécku.

  Číslo kandidátnej listiny: **1**

 HLASOVACÍ LÍSTOK

NOVA,
KONZERVATÍVNI DEMOKRATI SLOVENSKA,
OBČIANSKA KONZERVATÍVNA STRANA

Kandidáti pre voľby do Európskeho parlamentu 24. mája 2014

1. Jozef Kollár, Ing., PhD., 52 r., poslanec NR SR, Viničné
2. Jana Žitňanská, Mgr., 40 r., poslankyňa NR SR, Bratislava
3. František Míloško, RNDr., 66 r., politik, Bratislava
4. Ondrej Dostál, Mgr., 43 r., sociológ, právnik, Bratislava
5. Juraj Droba, Mgr., MBA, MA, 42 r., poslanec NR SR, Bratislava
6. Martin Barto, Ing., CSc., 55 r., ekonóm, Bratislava
7. Štefan Baláž, Ing., 44 r., ekonóm, Košice
8. Rastislav Bielik, Ing., PhD., 34 r., manažér, Banská Bystrica
9. Peter Geremeš, Ing., 67 r., stavebný inžinier, Prešov
10. Damián Kováč, MBA, 31 r., projektový manažér, Bratislava
11. Juraj Benčík, Mgr. art., 47 r., herec, pedagóg, Martin
12. Kornélia Fabišiková, MUDr., 48 r., psychiatrička, Košice
13. Kristína Mišutová, MSc., 24 r., politologička, Jelšovce

⁸ Vzory hlasovacích lístkov sú stiahnuté zo zdroja: Olbermann, Kai Friderike: The European elections 2014: Ballot structures and seat assignments. Prístupné na https://www.kai-friederike.de/EP2014_ballots.html#orgd5663bc.

2. Hlasovací lístok v Portugalsku.

Volič si vyberá politickú stranu, ale nemá možnosť prideliť prednostné hlasy (krúžkovať kandidátov). Je to tzv. *systém uzavretých straníckych listín*. Mená kandidátov na lístku dokonca ani nie sú uvedené. Všetky strany sú zoradené na jednom lístku, volič označí svoju voľbu krížikom vo štvorčeku vpravo od názvu strany. V Portugalsku neexistuje volebný prah, rs. volebný prah je počet hlasov nutných na získanie aspoň jedného mandátu. Systém uzavretých listín sa používa aj v Španielsku, Francúzsku, Nemecku, Maďarsku a Rumunsku. Volebné prahy nie sú zavedené ani v Bulharsku, Dánsku, Írsku, Nemecku, Estónsku, Španielsku, Holandsku, Luxembursku, Slovinsku, na Malte a vo Fínsku.

ELEIÇÃO PARA O PARLAMENTO EUROPEU

Partido Socialista	PS		☐
Nova Democracia	PND		☐
Partido da Terra	MPT		☐
Movimento Alternativa Socialista	MAS		☐
Partido pelos Animais e pela Natureza	PAN		☐
Partido Operário de Unidade Socialista	POUS		☐
Partido Trabalhista Português	PTP		☐
LIVRE	L		☐
Bloco de Esquerda	B.E.		☐
Partido Comunista dos Trabalhadores Portugueses	PCTP/MRPP		☐
Portugal pro Vida	PPV		☐
Partido Democrático do Atlântico	PDA		☐
Partido Nacional Renovador	PNR		☐
CDU - Coligação Democrática Unitária	PCP-PEV		☐
Aliança Portugal	PPD/PSD . CDS-PP		☐
Partido Popular Monárquico	PPM		☐

3. Hlasovací lístok v Slovinsku.

Stranícka listina otvorená - volič má možnosť krúžkovať jedného kandidáta. Na rozdiel od Slovenska sú všetky strany a mená všetkých kandidátov uvedené na jednom hlasovacom hárku, čo robí hlasovanie prehľadnejším. Nemôže tiež nastať situácia, že do balíka lístkov nedopatrením alebo zámerne nie je zaradený lístok niektorej strany, alebo z neho náhodou vypadne, či volič niektorý lístok prehliadne. V Slovinsku nie je zavedený volebný prah.

GLASOVNICA

ZA VOLITVE POSLANKIN IN POSLANCEV IZ REPUBLIKE SLOVENIJE V EVROPSKI PARLAMENT 25. MAJA 2014

Navodilo: Glasuje se za eno listo kandidatkin in kandidatov. Za listo se glasuje tako, da se obkroži zaporedna številka liste. Na listi, za katero je glasoval/a, lahko volivka oziroma volivec označi enega kandidata/kandidatko, ki mu/ji daje prednost pred ostalimi s te liste (preferenčni glas). Ta glas se odda tako, da se pred imenom in priimkom obkroži zaporedno številko.

1. KACIN - KONKRETNO	2. DRŽAVLJANSKA LISTA IN ZAVEZANSTVO LIBERALCEV IN DEMOKRATOV ZA EVROPO	3. ZVEZA LEVICA IN DEMOKRATIČNA STRANKA DELA - SDS, INŠTITUT ZA EKONOMSKO-SOCIALNI RAZVOJ IN STRANKA ZA SOCIALIZEM IN TRAJNOSTNI RAZVOJ SLOVENIJE - SDS EuropeanLEFT	4. SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS	5. VERJAMEMI LISTA DR. IGORJA ŠOLTESA	6. NSI in SLS EPP	7. SOCIALNI DEMOKRATI IN STRANKA EVROPSKIH SOCIALISTOV PES	8. SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS
1. Jelko KACIN 2. Polona SAGADIN 3. Dorijan MARŠIČ 4. Failla PAŠIČ BIŠIČ 5. Andrej LAVTAR 6. Tatjana GREIF 7. Jure PUCKO 8. Sara KARBA	1. Senko PLIČANIČ 2. Polonca KOMAR 3. Marko PAVLIŠIČ 4. Vesna ALABER 5. Milan DUBRAVAC 6. Emina HADŽIČ 7. Monika BRAČIKA 8. Miha ISTENIČ	1. Violeta TOMIČ 2. Dušan PLUT 3. Luka MESEC 4. Jasminka DEDIČ 5. Janez POŽAR 6. Lara JANKOVIČ 7. Branimir ŠTRUKELJ 8. Petra REZAR	1. Zrnego JELINČ PLEMETI 2. Sergej ČAS 3. Helena RUPAR 4. Alenka JELENOVIČ 5. Jos ZALOKAR 6. Katarina LANGUS SELIGO 7. Jelena MILJKOVIČ 8. Folko PUCONJA	1. Igor ŠOLTES 2. Katarina KOŠAK 3. Boštjan HORVAT 4. Mojca BLAS 5. Iztok PRISLAN 6. Monja REŽONJA 7. Gregor VELIČKOV 8. Diana TERNAV	1. Lojze PETERLE 2. Aleš HOJS 3. Monika KIRBIŠ ROJS 4. Neža PAVLIČ 5. Vida ČADONIČ ŠPELIČ 6. Jakob PRESEČNIK 7. Ljudmila NOVAK 8. Franc BOGOVIČ	1. Igor LUKŠIČ 2. Tanja FAJON 3. Mojca KLEVA KEKUŠ 4. Anton BEBLER 5. Marinka VOVK 6. Matevž FRANGEŽ 7. Ljubica JELUŠIČ 8. Patrick VLAIČIČ	1. Milan ZVER 2. Romana TOMC 3. Patricija ŠULIN 4. Anže LOGAR 5. Damijan TERPIN 6. Carmen MERČNIK 7. Vlasta KRMELEJ 8. Andrej ŠIRCELJ
9. SLOVENSKI NAROD	10. PIRATSKA STRANKA SLOVENIJE	11. SOLIDARNOST	12. ZELENI SLOVENIJE	13. DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	14. SANJSKA SLUŽBA	15. POZITIVNA SLOVENIJA	16. ZARES, ZAVEZANSTVO LIBERALCEV IN DEMOKRATOV ZA EVROPO
1. Bogomil KNAVS 2. Janica MILLONIG 3. Dušan Egidij KUBOT TOTISLO 4. Ivica KRAJNC 5. Miha MAJC 6. Simona DREV	1. Rolando Benjamin VAZ FERREIRA	1. Dušan KEBER 2. Marjotka HAFNER 3. Damjan MANDELČ 4. Nataša OSOLNIK 5. Tjaša UČAKAR 6. Jože PIRJEVEC 7. Manca URŠIČ ROSAS 8. Lenart ZAJC	1. Vlado ČUŠ 2. Barbara CENČIČ KRAJNC 3. Martin GORJANC 4. Nives GR LJ 5. Marko Mitja FEGUŠ 6. Tamara GALUN 7. Franc Branko VIVOD 8. Andreja GALINEC	1. Ivo VAJGL 2. Marija PUKL 3. Izidor SALOBIR 4. Ingeborg IVANEK 5. Bojan BRATINA 6. Jana JENKO 7. Anton DRAGAN 8. Marjana KOTNIK POROPAT	1. Uroš URŠIČ 2. David BRESKVAR 3. Barbara LOŽAR 4. Boštjan NOVAK 5. Ksenija KORENJAK RAMAR 6. Andreja KORADE 7. Marko KORENJAK	1. Jože MENCINGER 2. Melita ŽUPEVC 3. Valerija MEDIC 4. Jerko ČEHOVIN 5. Mirjam BON KLANJŠČEK 6. Marjan SEDMAK 7. Britta BILAČ 8. Peter VILFAN	1. Darja RADIČ 2. Andrej RUS 3. Ivana GORNIK 4. Vito ROŽEJ 5. Simona POTOČNIK 6. Matic SMREKAR, 7. Cvetka RIBARIČ LASNIK 8. Pavel GANTAR

4. Hlasovací lístok v Severnom Írsku.

Uplatňuje sa systém jedného prenosného hlasu (*single transferable vote*). Je to vlastne kombinácia väčšinového a proporčného systému. Svojou formou je to systém väčšinový, ale vo výsledkoch má efekt proporčný a veľmi spravodlivý. Volebný obvod netvorí celé územie krajiny, ale je rozdelené do *viacmandátových obvodov*. Napríklad je určené, že z volebného obvodu YZ sa volia 3 poslanci. Volič na hlasovacom lístku označí svoje preferencie - číslom 1 označí štvorček pri mene kandidáta, ktorého preferuje na prvom mieste. Ostatným kandidátom môže, ale nemusí priradiť poradie. Vyhodnotenie prebieha nasledovne: najprv sa určí tzv. kvóta. Počet odovzdaných hlasov sa vydolí počtom disponibilných mandátov + 1. Napríklad ak je odovzdaných 600 hlasov, kvóta v našom prípade (trojmandátový obvod) sa určí takto: $600 : (3+1) = 150$. K takto vypočítanému číslu sa pridá ešte jeden hlas, čiže kvóta bude 151. Kandidát, ktorý dosiahol aspoň 151 prvých preferencií voličov (aspoň 151x bol označený na lístkoch číslom 1), automaticky postupuje. V druhom kole sa jeho druhé preferencie rozdelia medzi ostatných kandidátov, a to proporčne podľa toho, koľko dostali prvých preferencií. Ak to nestačí k tomu, aby ďalší dvaja dosiahli kvótu, eliminuje sa kandidát s najnižším počtom prvých preferencií. Tie sa proporčne rozdelia medzi zvyšných kandidátov. Takto sa postupuje, až kým sa neurčia traja kandidáti, ktorí dosiahli kvótu.

SCHEDULE 1

Regulation 2(2)

Form A

Form of front of ballot paper

European Parliamentary Election Northern Ireland Region	
You can make as many or as few choices as you wish. Put the number 1 in the voting box next to your first choice. Put the number 2 in the voting box next to your second choice. Put the number 3 in the voting box next to your third choice. And so on.	
BITTERN, Richard 5 Down Street, Bangor, Co. Down Democratic Unionist Party	 ☐
DIPPER, Joanna 9 Mourne View, Donaghadee, Co. Down Independent	☐
DIPPER, Martin 8 Magilligan Drive, Portaferry, Co. Down SDLP (Social Democratic and Labour Party)	 ☐
FINCH, John 29 Gifford Place, Millisle, Co. Down Sinn Féin	 ☐
KITE, Julie Glen Cottage, Banbridge, Co. Down Independent	☐
LINNET, Harry 7 Gortin Mansions, Dromara, Co. Down Ulster Unionist Party	 ☐
ROBIN, David 3 Strangford Road, Killinchy, Co. Down Independent	☐
SPARROW, Anne 41 Devenish Dive, Ballynahinch, Co. Down Independent	☐
SWALLOW, Peter 3 Mourne View, Bangor, Co. Down Independent	☐
SWIFT, Lee 11 Moira Terrace, Newry, Co. Down Independent	☐

5. Hlasovací lístok v Luxembursku.

Systém stranických listín s tzv. *voľným pridelovaním hlasov*. Volič má spolu 6 hlasov (počet mandátov pre Luxembursko v EP), ktoré môže voľne pridelovať kandidátom rôznych strán. Pre kandidátov jednej strany môže prideliť najviac dva hlasy. Preferencie označuje krížikom v dvoch štvorčekoch vedľa mena kandidáta. Ak preferuje výhradne jednu stranu, označí ju v krúžku nad stranickou listinou, v tomto prípade krížiky pri menách nedáva.

Elections européennes du 25 mai 2014			Europawahlen vom 25. Mai 2014		
Election de 6 membres du Parlement européen			Wahl von 6 Mitgliedern des Europaparlamentes		
Circonscription unique			Landeswahlbezirk		
1			2		
LSAP - d'Sozialisten			DP - Demokratesch Partei		
●			●		
DELVAUX-STEHRES Mady			GOERENS Charles		
ANGEL Marc			CAMARDA Sylvia		
FAYOT Cathy			FELLER Jeff		
GONÇALVES Cátia			MONTI Claudia		
JUNGEN Tom			PROST-HEINISCH Marie-Paule		
MAY Liz			RADOUX Claude Alain Jean		
3			4		
CSV - Chrëschtlech-Sozial Vollekspartei			ADR - Alternativ Demokratesch Reformpartei		
●			●		
REDING Viviane			GIBÉRYEN Gast		
BACH Georges			KARTHEISER Fernand		
ENGEL Frank			REDING Roy		
HANSEN Christophe			MEHLEN Robert		
PESCH-DONDELINGER Marianne			SCHOOS Jean		
WISLER-SANTOS LIMA Isabel			MIRANDA EIRES Liliana		
5			6		
dél gréng			KPL - d'Kommunisten		
●			●		
TURMES Claude			RUCKERT Ali		
METZ Tilly			BERNARD Zénon		
ADAM Claude			FERNANDES RIBEIRO Catarina		
ÁRVAI Gina			HERMAN Alain		
BENDY François			PIZZAFERRI Nadine		
TEIXEIRA ep. AENDEKERK Ana Luísa			WARINGO Marceline		
7			8		
dél Lénk			PID - Partei fir Integral Demokratie		
●			●		
DA SILVA BENTO Manuel			COLOMBERA Jean		
GÖRZA Thérèse			PHILIPP Romain		
HOFFMANN André			FRÈRES Daniel		
LENTZ Fabienne			GRETSCH Laurent		
ROCHA Noëlle Dominique			MONTEIRO Félix		
TURPEL Justin			FIGUEIRA Alexandra		
9					
Piratepartei					
●					
CLEMENT Sven					
ALLARD Ben					
GOERGEN Marc					
LIESCH Camille					
MAAR Andy					
STIEFER Michèle					

6. Hlasovací lístok vo Fínsku.

Volič dostane zoznam všetkých kandidátov a na hlasovacom lístku označí poradové číslo jediného kandidáta, ktorého preferuje.

